

**ALLAH - ÂLEM İLİŞKİSİNİN SOMUT
TEZÂHÜRLERİ**

Ayşe ÖZTÜRK

**CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı
İçin Öngördüğü**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali AKPINAR**

**SİVAS
OCAK-2007**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ayşe Öztürk tarafından yapılan bu çalışma Jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı/ Tefsir Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Ali AKPINAR

Üye: Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

Üye: Doç. Dr. İsmail ÇALIŞKAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../.....

Doç. Dr. Nevzat GÜLDİKEN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Çalışmamızın amacı, Allah'ın âlem ve insanlarla olan ilişkisinin nasıl olduğuna Kur'ân bağlamında ışık tutmaktır. Bu doğrultuda çalışmamız, iki bölümden oluşmuştur.

Birinci bölümde bu ilişkinin âyetlerde ifadesini bulan fiillerin, sözlük ve kavram anlamlarını verip, Allah-Âlem ilişkisi ve Allah-İnsan ilişkisinin olumlu ve olumsuz yönlerine değindik.

İkinci bölümde ise Allah-Âlem ve Allah-İnsan ilişkisinin somut olarak algılanabilen yönünü Kur'ân merkezli olarak ele alıp nasıl gerçekleştiğini vermeye çalıştık.

SUMMARY

Our aim is to explain the relationship between God-Universe and God-Human beings. From this point of view, our study is made up of two parts.

In the first part we give the positive and negative relationships regarding God-Universe and God-Human beings by giving concept and dictionary meanings of the subject on the basis of Koran verses.

In the second part, taking Koran as our principle source, we tried explain the relationship of God-Universe and God-Human beings according to the facts and sensations which can be perceived concretely.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1
ALLAH- ÂLEM İLİŞKİSİNE GENEL BAKIŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALLAH ÂLEM İLİŞKİSİNİN KAVRAMSAL BOYUTU VE DÜNYEVİ SONUÇLARINA GENEL BAKIŞ

A. İNDİRME İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1. NÜZÛL:.....	3
2-İLKÂ:	6
3-VAHY:	7
4- C'AL:	9
5- İRSÂL:	10
6-HUBUT:.....	12
7.VEHB:	13
B. SEBEP SONUÇ BAĞLAMINDA İLÂHİ TEZÂHÜRLER.....	14
1. ALLAH - İNSAN İLİŞKİSİNİN OLUMLU TEZÂHÜRLERİ	14
2. ALLAH-İNSAN İLİŞKİSİNİN OLUMSUZ TEZÂHÜRLERİ	17
3. ALLAH -ÂLEM İLİŞKİSİNE ÖZGÜ TEZÂHÜRLER	20

İKİNCİ BÖLÜM

İLAHİ TEZÂHÜRLERİN MAHİYETİ VE TAKSİMİ

I. BİR TOPLUMA İNDİRİLEN /GÖNDERİLEN ŞEYLER.....	25
A. PEYGAMBERLERİN GÖNDERİLMESİ.....	25
B. KİTAPLARIN İNDİRİLMESİ	27
C. MELEKLERİN GÖNDERİLMESİ	29
1. MELEKLERİN MAHİYETİ	31
2. MELEKLERİN GÖREVLERİ	33
D. İLAHÎ YARDIMLARIN İNDİRİLMESİ/ GÖNDERİLMESİ	35
1. İSRAİL OĞULLARINA SANDIK VE SEKÎNE'NİN İNDİRİLMESİ.....	35
2. ORDULARIN GÖNDERİLMESİ	39
a. Melek Ordularının Gönderilmesi.....	39
b. Kuş Sürüsünün Gönderilmesi.....	41
E. NİMET YAHUT AZAP OLARAK İNDİRİLEN ŞEYLER	43
1. RIZK GÖNDERİLMESİ	43
a. Tabî Olarak Gönderilmesi	45
b. Mûcizevî Olarak Gönderilenler.....	48
b.1-İsrail oğullarına Mâide Gönderilmesi	48
b.2-Hz. Mûsa'nın Kavmine Menn Ve Selvâ'nın İndirilmesi.....	50
2. RÜZGÂRLARIN GÖNDERİLMESİ	51
a. Rahmet Rüzgârlarının Gönderilmesi	53
b. Azap Rüzgârlarının Gönderilmesi.....	55
3. YAĞMURLARIN İNDİRİLMESİ	57
a. Rahmet Yağmurlarının İndirilmesi.....	62

b. Azap Yağmurlarının Gönderilmesi	64
4. DEMİRİN İNDİRİLMESİ	66
II. ŞAHISLARA ÖZEL OLARAK İNDİRİLEN ŞEYLER	69
A. HZ. MERYEM'E RIZK İNDİRİLMESİ	70
B. HZ. MÛSÂ'YA LEVHALARIN İNDİRİLMESİ	73
C. HZ. İBRAHİM'E KURBANIN İNDİRİLMESİ	74
SONUÇ	78
BİBLİYOGRAFYA	81

KISALTMALAR

A.g.e.	:Adı geçen eser
AÜİFD	:Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	:oğul
Bkz.	:Bakınız
ev.	:eviren
DİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Hız.	:Hazreti
Mad.	:Maddesi
Nşr.	:Neşreden
S.	:Sayfa
T.y.	:Tarih Yok
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	:Tahkik eden
Trc.	:Terceme
Vb.	:Ve Benzeri
Yy..	:Yeri yok

ÖNSÖZ

Allah Teâlâ, Âlemde birçok canlı ve cansız varlık yaratmış ve bu yaratılmışlar içinde insana en değerli yeri vererek onu yeryüzünde halife kılmıştır. Muhakkak yaratılan her şeyin bir yaratılış sebebi vardır ve hiç bir varlık gayesiz yaratılmamıştır. İnsan da büyük gayeler için yaratılmıştır. Onun bu yüce gayesini, Yaratıcısını ve kendini tanımak, yaratılış gayesi doğrultusunda hareket etmek olarak özetleyebiliriz.

Allah Teâlâ, yaratılış gayesine uygun olarak tüm varlık grupları arasında bir haberleşme sistemi kurduğu gibi, kendisiyle yarattıkları arasında da iletişim bağı kurmuştur. Yaratan ile yaratılan arasındaki ilişki yaratma gerçekleştiği andan itibaren başlamaktadır.

Âlemde yaratılan her şey, Allah'ın belirlediği çizgi üzerinde hareket etmektedir. Bitkiler, hayvanlar, doğada yaratılış gayesine uygun hareket ederek varlıklarını devam ettirmektedirler. Bunlar yaptıklarından dolayı Allah'a karşı sorumlu tutulmamışlardır. Zaten bunların yaratılış gayeleri dışına çıkmaları da söz konusu değildir. Yaratılmışlar içerisinde yaptıklarından mükellef olan, davranışlarını Allah'ın belirlediği kanunlar ölçüsünde sürdürmek zorunda olan varlıklar insan ve cinlerdir.

İnsanın yaratılışı tamamen amaçlı olarak gerçekleşen bir hâdisedir. Fıtratında/özünde inanma duygusu ile yaratılan insan, dünyaya geldiği andan itibaren bu duyguyu harekete geçirme ve bu duygunun kendisinde meydana getirdiği bir takım şeyleri yapma eğiliminde olmaktadır. Kendisini ve yaratıcısını tanımak, insana var oluşunu gerçekleştirme ufkunu aralayacaktır. Kendisinin farkına varan insan, yaratıcısını aramaya girişir ve onu bulduğu andan itibaren de onunla ilişkisi başlamaktadır. Artık insan, ilişkisinin sorumluluğunu üstlenmektedir.

İnsanın dünyaya geldiği andan itibaren Allah ile ilişkisi başlamaktadır. Allah insana ruhundan üflemiş ve hayatı boyunca onun Allah'la irtibat kurmasını sağlayacak ilâhi özü ona bahşetmiştir. Allah'ın yeryüzündeki halifesi sıfatıyla eylemlerde bulunmak üzere yaratılmış olan insan, yaptığı her faaliyetinde, Allah ile irtibat halinde

oluşun etkisini yansıtmak durumundadır. Dolayısıyla Allah ile irtibatında bu şuuru taşıyan insan yaşamında da daha doğru davranışlar sergileyecektir.

Allah, insanlarla olan ilişkisini yine insanların arasından seçtiği birtakım varlıklarla sağlamaktadır. Bunlar arasında melekler ve peygamberler gelir. Allah, peygamberlerini, kendisi ile kulları arasında bir aracı konumuyla vazifelendirmiştir. Bu, ilişkinin somut boyutunu oluşturmaktadır. Allah Teâlâ, isteklerini kullarına vahy yoluyla, peygamberleri vasıtasıyla insanlara iletmiştir. Allah-insan ilişkisinin en belirgin göstergesi peygamberliktir. Allah bu yol ile insanlara emirlerini, yasaklarını, tavsiye ve telkinleri bildirmiştir. İnsan evrene ve onun yaratıcısı olan Allah'a dair en doğru bilgileri bu yol ile almıştır. Kur'ân'da peygamberler insanlık için bir rahmet ve mutluluk kaynağı olarak takdim edilir.

İnsan, belirli bir yaştan sonra birtakım sorumluluklarla vazifelendirilmiştir. Bunun için Allah, insanı yarattıktan sonra ona kendisiyle irtibatı sağlayacak ilahi sözü de bahşetmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de bildirdiği gibi aslında Allah ile insan arasındaki ilişkinin temel gayesi, insanın kulluk bilinci çerçevesinde yaşamını sürdürmesidir. Bu yaşam tarzı, insanın mutluluğunu hedeflemektedir.

Kur'ân'ın gönderiliş maksadına uygun bir biçimde, insana yüce yaratıcısını, içinde yaşadığı evreni, bu evrene hâkim olan mutlak gücü, insanın mutluluk ve saadeti elde edebilmek için yapması gerekenleri, ölümü, ölüm sonrasında hesaba çekilmenin ve ahiret hayatının varlığını çeşitli vesilelerle sürekli vurgular. Bu ilişkinin sağlanmasında peygamberler de her zaman insanlara destek olmak için gayret göstermişlerdir. Zaten Allah da bu ilişkinin farkına vardırarak için ilahi kelamını ve peygamberlerini göndermiştir. Allah Teâlâ'nın kelamı, insan kelamıyla, insanın konuşurken başvurduğu araçlarla karşılaştırma olasılığı bulunmayan bir gerçekliktir. Ancak Allah ilahi kelamını bizim anlayacağımız dilde göndermiş ve varlığında haberdar etmek için birçok tezâhürler ortaya çıkarmıştır. İnsana düşen vazife Allah ile irtibatını sağlayabilmek ve O'nunla olan muhabbetini sağlam bir zemine oturtabilmek

için kulluk bilincine sıkı sıkıya bağlı kalmasıdır.

Varlık âleminde Allah'ın insanlarla ve diğer yarattıklarıyla ilişkisi devam eden bir süreçtir. Bu ilişki sürecinin bize yansıyan kısmı vahy ile sağlanmaktadır. Vahy de insanlara intikal ettiği andan itibaren somut eylemlere dönüşmektedir. Ancak Allah'ın Âlemle olan ilişkisini, bizler her zaman müşahede edemeyebiliriz. Ama biliyoruz ki bütün Âlemin hükümrânlığı Allah'ındır.

Biz bu çalışmamızda Allah'ın Âlem ile ilişkisinde somut olarak gördüğümüz bazı mucizevî, olağanüstü bazen de çok sıradan yaşadığımız hadiseleri, Kur'ân merkezli ele almaya çalışacağız.

İki bölümden oluşan çalışmamızın *Birinci bölümünde*, Allah Teâlâ'nın insan ve âlemlerle olan ilişkisini, ifade edildiği bazı fiiller bağlamında, kavram çalışması olarak ele aldık. Sonra da Allah'ın Âlemlerle olan ilişkisinin ve Allah'ın insanlarla olan ilişkisinin, olumlu ve olumsuz tezâhürlerini incelemeye çalıştık.

İkinci bölümde ise, bazı toplumlara ve şahıslara gönderilen mucize niteliğindeki somut hadiseleri âyetler ışığında ele almaya çalıştık. Yine çalışmamızın temelini teşkil eden ve inmek/indirmek anlamlarına gelen *nezele/enzele* fiili bağlamında insanlığa gönderilen azap ve rahmet niteliğindeki nimetleri Kur'ân'dan tespit ettikten sonra bunları olağanüstü kılan sebepleri araştırmaya çalıştık.

Araştırmamızı sürdürürken takip ettiğimiz yöntem ise; kavramları öncelikle fiil ve kavramları semantik incelemeye tabi tuttuktan sonra Kur'ân'daki kullanım alanlarına göre incelemek oldu. Çalışmamızdaki asıl kaynağımız Kur'ân- ı Kerim olmakla birlikte, konu ile ilgili olarak tespit ettiğimiz ayetlerin yorumunda klasik ve günümüz tefsirlerinde yer alan açıklamalara başvurarak konumuzu aydınlatmaya çalıştık.

Çalışmamız sırasında, her konuda yardımcı olan değerli danışman hocam **Prof. Dr. Ali AKPINAR Bey'e** ve diğer hocalarımıza katkılarından dolayı, sonsuz teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Ayşe ÖZTÜRK

GİRİŞ

ALLAH- ÂLEM İLİŞKİSİNE GENEL BAKIŞ

Allah dışında kainattaki her şey, Âlem ve bütün yaratıklar Allah'ın ol emriyle yaratılmıştır. Yer ve gökler ve ikisi arasında bulunan her şey, yaratılmışlığın yani var olmanın ve sona ermenin parçaları olan yaratılmışlardır. “Allah ilk defa yaratır, sonra onu çevirip yeniden yaratır...” (10/34). Yer ve gökler ve ikisi arasında bulunan her şey yaratılmışlığın yani var olmanın ve zaman/mekânın bütün izafiyeti altında sona ermenin parçaları olan yaratıklardır (11/7). Bütün yaratıklar yoktan “ol” emriyle yaratılmışlardır (2/118). Allah gerçekten yaratmaya muktedirdir. (30/40).

Allah-Âlem ilişkisi Âlem'in yaratıldığı andan itibaren başlamaktadır. Allah Teâlâ Âlemi mükemmel bir düzen içinde yaratmış ve onu yarattıklarının hizmetine sunmuştur. İnsanlar, hayvanlar, bitkiler ve doğada yer alan her şey Allah'ın bu hizmetinden istifade etmektedir. Ayrıca Âlem bizi Allah'a götüren işaretler vazifesini de görmektedir. Âlemde olup biten her şey bizi Allah'a götüren işaretlerdir. Gökyüzü, su, bitki, hava, bunların her biri Allah'ın varlığının ve kudretinin birer delilidir.

İşte bu mükemmel düzen içini yarattıklarını yerleştiren Alla Teâlâ Âlemin düzenini sağlamak içinde bir takım kurallar koymuştur. Öncelikle yeryüzünde kendisinin halifesi kıldığı insanlara sorumluluklar yüklemiş ve kullarından o doğrultuda hareket etmelerini istemiştir. Bunlar, hem kullarının selameti için hem de dünya düzeninin sağlanması için gerekli olan sorumluluklardır. Ayrıca insanın gücünün yetmeyeceği dünya düzeninin sağlanması içinde yine yarattıkları içerisinde olan melekleri vazifelendirmiştir.

Tabiatı meydana getiren nesnelere her biri, yerine getirmesi gereken ve getireceği bir amaçla donatılmıştır. Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır: “Gökleri, yeri ve bunlar arasındakileri oyun ve eğlence için yaratmadık! Onları, ancak bir hikmet ve gayeyle yarattık. Fakat onların çoğu bilmezler.” (44/38-21/16). İslam'ın görüşüne göre, tabiatındaki bir nesne olarak insan da yaratılış sistemiyle iç içe bir parça olduğu için aynı derecede amaçlıdır. Tabiatın insanın hizmetinde olması, Allah'ın her nesneyi insanın saadete ulaşabilmesi yolunda kullanması ve onu insanın iyiliğe yönelik görevlendirdiği

manasına gelir. Tabiatı istediği gibi kullanmak insanın elindedir. Çünkü tabiatın fonksiyonu yalnızca temel ihtiyaçları karşılamak için değil, aynı zamanda ziynet, yani zevk almak içindir (37/6).

Âlemde insanı ve diğer varlıkları yaratan Allah Teâlâ kâinatın düzeninin sağlanması için onlarla bir ilişki sürecine girmektedir. Bu ilişki sürecinde de yine aracı olarak yarattıklarından bazısını seçmiştir. Meleklerle ve peygamberlerle vasıtalı olarak sistemleşen bu ilişkide kullarına da bir takım sorumluluklar yükleyerek onları vazifeli kılmıştır. İşte pek çok şeyi insanın hizmetine nimet ve rızık olarak sunan Allah Teâlâ yaratan olarak bütün yaratılmışlardan üstün olan yegâne güçtür.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALLAH ÂLEM İLİŞKİSİNİN KAVRAMSAL BOYUTU VE DÜNYEVİ SONUÇLARINA GENEL BAKIŞ

Araştırmamızın bu bölümünde Allah-Âlem ilişkisinin tezahürlerini ifade eden kavramları ele alacağız. Kur'ân'da bu tezâhürleri ifade eden birçok kavram kullanılmıştır. söz konusu ilişkinin Allahtan âleme ve insana yönelik boyutları aşağı da ele alacağımız şekliyle çeşitli fiiller kullanılarak ifade edilmiştir.

Öncelikle bu ilişkiyi ifade eden fiilleri ele alıp, sonrada bu ilişkinin olumlu ve olumsuz tezâhürlerine değineceğiz.

A. İNDİRME İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Allah âlem ilişkisinin dünyevi sonuçlarını incelerken hareket noktamız, Kur'ân'dan tespit ettiğimiz âyet-i kerimeler olmuştur. Bununla ilgili âyetleri ele alıp kullanılan fiilleri taradık. Tespit ettiğimiz âyetlerdeki fiilleri ele alarak bunları kavramsal boyutuyla ele alıp öncelikle sözlük manalarını, daha sonrada Kur'ân'daki kullanımları doğrultusunda açıklamaya çalıştık.

1. NÜZÛL:

“Nüzûl” kelimesi “nezele” kökünden gelir. Sözlükte, yüksekte bir şeyin aşağıya inmesidir.¹ Bu kök, yukarıdan aşağıya inmek, bir şeyin inmesine ve meydana gelmesine delalet etmek, bir yere konaklamak, misafir olmak, kaymak, iniş, inmek² manalarına da gelir. Kökün *inzâl* formu ise, “indirme” anlamı için kullanılır. “*İnzâl*” kelimesi, “daima yukarıdan bir şeyleri indirme” manasında kullanılmaz. Kur'ân'da bu kelime somut şeylerin (yağmur, demir, sofraya, rızık, levha)³ indirilmesi için kullanılmakla beraber soyut şeylerin (vahy, melekler)⁴ indirilmesi içinde

¹ Fîruzebâdî, *Besâir-ü Zevî't-temiz fi-Letâifi Kitâbi'lAziz*, Beyrut, ty, V, 39.

² Rağîb, *el- İsfehânî el- Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1992, s.744; İbn Manzûr, *Lisânü'l Arab*, “Nzl” Maddesi, Mektebetü Talibi'l-İlm, Beyrut, ty., XI.

³Bkz. 2 Bakara 22; 57 Hadid 25.

⁴Bkz.3 Âl-i İmran 3; 6 En'âm 111.

kullanılmaktadır. *İnzâl*, if'âl kalıbında “bir şeyi yukarıdan aşağıya nakletmek, toptan indirmek, indirme”⁵ “Tef’îl kalıbındaki” “*tenzil*” ise, “tedrici olarak indirmek, indirilmek, indirilen, aşağı, indirmek, nakletmek, bir şeyin tertip edilmesi ve yerine konulması”⁶ anlamlarına gelir. Bütün bu âyetlerde indirme kelimesinin, dolaylı tümleç olarak aldığı nesnenin, yani kendisine indirilenin başında üzerine anlamına gelen *alâ* harf-i ceri bulunur. Bu kullanım, yukarıdan indirme gibi bir mekândan çok, Allah’la ilgili kullanıldığında nitelik yönünden bir yükseklik ifade eder.”⁷

Tevrat, İncil ve Kur’ân’daki herhangi bir sûrenin indirilişi *inzâl* kelimesiyle dile getirilmektedir. Bu demektir ki *inzâl*, toptan bir defada ve yukarıdan aşağıya indirmek anlamına gelmektedir.⁸ *İnzâl* daima yukarıdan indirilen şeyler için kullanılmaz. “Allah sizin için hayvanlardan sekiz çift indirmiştir” âyetinde *inzâl*; yaratma, meydana getirme, manasında kullanılmıştır. “*Nezele*” fiili Kur’ân-ı Kerim’de 284 yerde kullanılmıştır.⁹ Kelimenin Kur’ân’daki kullanımını genel olarak indirme manasındadır. Fiil Kur’ân’da birçok şeyin indirilişi için kullanılmıştır. Aşağıda ayrıntılı olarak ifade edeceğimiz şekliyle bazen somut şeylerin indirilişi, bazende soyut şeylerin indirilişi için kullanılmıştır.

Kur’ânda Nezele Fiilinin Kullanım Alanları

- Kur’ân’ın- Kitab’ın indirilmesi; 137 defa
- Sükûnet- Güven İndirilmesi; 6 defa
- Melek indirilmesi; 15 defa
- Hayır İndirilmesi; 3 defa
- Azap İndirilmesi; 5 defa
- Yağmur-Su İndirilmesi; 35 defa
- Delil- Hüküm İndirilmesi;13 defa

⁵ Bkz. el-İsfehânî, *a.g.e.*, s. 477- 475; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XI, 656- 657.

⁶ Bkz. el-İsfehânî, *a.g.e.*, s. 745; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XI, 657.

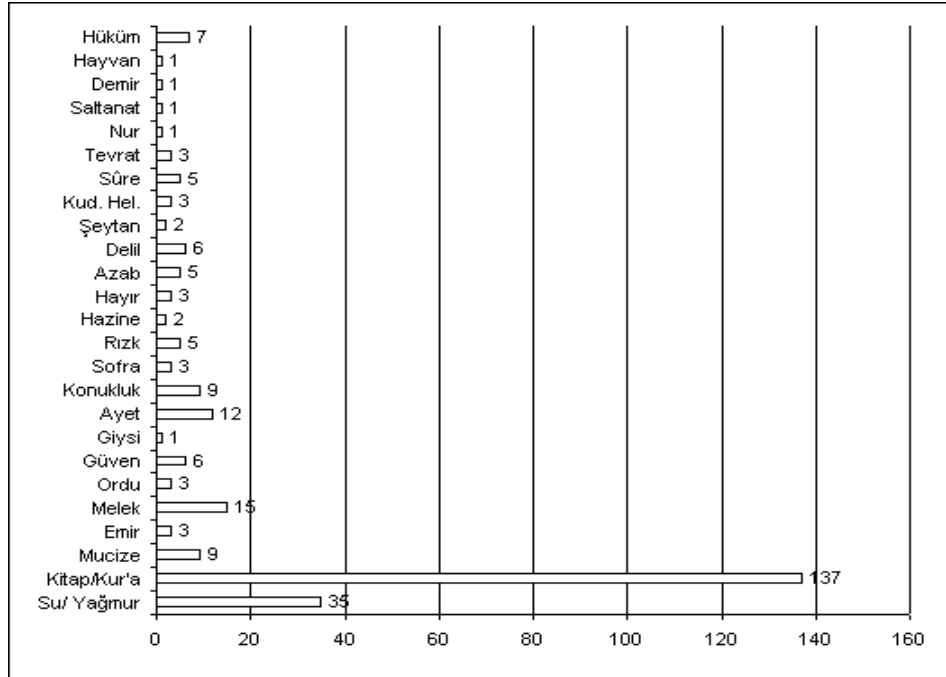
⁷ Ünal, Ali, *Kur’ân’da Temel Kavramlar*, Nil Yay. İstanbul. 1993, s. 71.

⁸ Aslan, Abdülgaflar, *Kur’ânda Vahy*, Ankara Okulu Yay. Ankara 2000, s. 60.

⁹ Abdülbâkî, Muhammed Fuad, *el-Mu’cemü’l-Müfehres li-Elfâzı’l-Kur’âni’l-Kerîm*, İstanbul,1987.

- Rızk İndirilmesi;5 defa
- Demir İndirilmesi; 1 defa
- Kudret Helvası ve Bıldırcın eti; 3 defa
- Sofra İndirilmesi; 3 defa
- Sûre İndirilmesi; 5 defa
- Orduların İndirilmesi; 3 defa
- Mucize İndirilmesi; 9 defa
- Emir İndirilmesi; 3 defa
- Âyet İndirilmesi; 12 defa
- Konukluk; 9 defa
- Tevrat İndirilmesi; 3 defa
- Hayvan, demir, Menzil, nur ve güven birer defa zikredilmiştir.

Nezele Fiilinin Kur'ândaki Kullanım Alanları Ve Dağılım Oranları

Grafik- 1

Grafikte de görüldüğü üzere Kur’ânda en fazla Kur’ân’ın indirilişinden bahsedilmiştir. Ayrıca şunu belirtmek gerekir ki, grafiğe, Kur’ân ve kitabın indirilişi olarak yerleştirilmiştir. Fakat Kur’ân’da bu indirmelere bazen lâfzen işaret edilmekle beraber, bazen de Kur’ân ve kitap diye bahsedilmemiş, ancak bunlara işaret edilmiştir. Bu sebeple hepsi bu kategoride değerlendirilmiştir. Ayrıca grafiğe yer almayan ancak *nezele* fiili kullanılarak ifade edilen “onları indirdi”, “beni indir” ve “Menzil” manaları da Kur’ân’da yer almaktadır.

2-İLKÂ:

Sözlük anlamı, “bir şeyi atmak, bırakmak” tır. Bazı müfessirler *ilkâ* kelimesinin yedi anlamının olduğunu söylerler. Bunlar atmak, vesvese, yaratmak, indirmek, girmek, manalarıdır. “Vahyin Allah katından insanlara ulaştırılmasını aktaran bir kavram da *ilkâ*’dır. Vahyin lügat manalarından birisi de vahyedenin vahyedilene bir çeşit *ilkâsı* şeklindedir.”¹⁰

Müzzemmil sûresinde vahyin indirilmesi manasında kullanılmıştır. İlgili âyet şöyledir: “Çünkü biz sana ağır bir söz vahyedeceğiz.”¹¹

Ayrıca Kur’ân-ı Kerim’de birçok farklı manalarda kullanılmıştır. Bunlar; “atmak, bırakmak, koymak, gidermek, dökmek, tutmak, vermek” gibi manalardır. Şimdi bunlarla ilgili birkaç örnek verelim.

“Onlar: “Biz sana verdiğimiz sözden, kendiliğimizden caymadık. Fakat biz, o kavmin zîynet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiştik. Onları ateşe attık. Sâmirî de attı.”¹²

“Bunun üzerine (Mûsâ) esasını bırakıverdi; apaçık bir ejderha oluverdi.”¹³

“Mûsâ da esasını (yere) koyuverdi, bir de ne görsünler, onlar her ne dolap çeviriyorlarsa (bütün uydurduklarını) yutuyor”¹⁴

¹⁰ Aslan, a.g.e, s. 54.

¹¹ 73 Müzzemmil 5.

¹² 20 Tâhâ 87.

¹³ 26 Şuarâ 32.

“Biz senden önce bir resul ve bir nebi göndermedik ki, o bir şey yapmak arzu ettiğinde, şeytan onun arzularına şüpheler karıştırmassın. Bunun üzerine Allah şeytanın karıştırdığı şüpheyi derhal giderir. Sonra da Allah, âyetlerini güçlendirir. Allah bilendir, hikmet sahibidir.”¹⁵

“Mazeretlerini ortaya dökse de!”¹⁶

“Şüphesiz ki, bu söylenen de kalbi olan ve şuurla kulak tutan kimse için uyandıracak bir ihtar vardır.”¹⁷

“Ey iman edenler, Allah yolunda adım attığınız vakit, iyice anlayın, dinleyin. Size İslam selamı veren kimseye –dünya hayatının geçici metana göz dikerek- “Sen mü’min değilsin” demeyin”¹⁸

3-VAHY:

Kitap, risalet, ilham manalarına gelmektedir.¹⁹ İsfehânî vahyi seri işaretler olarak tanımlamıştır.²⁰ Yani vahy, bir şeyi hızlı bir şekilde bildirmektir. Vahy Allah’ın inanlara ulaştırmak istediği ilahi bilgileri vasıtalı veya vasıtasız bir şekilde gizli veya süratli bir yolla tebliğ etmek üzere insanlar arasından seçtiği peygamberlere yakini ilim ifade edecek tarzda iletmesidir. “Kur’ân’da Tevrat, İncil ve Kur’ân’daki herhangi bir sûrenin indirilişi inzal kelimesiyle dile getirilmektedir. Bu demektir ki inzal, toptan bir defada ve yukarıdan aşağıya indirmek demektir.”²¹ Kur’ân-ı Kerimde vahy kökünden gelen kelimeler 78 yerde zikredilmiştir.²²

¹⁴ 26 Şuarâ 45.

¹⁵ 22 Hac 52.

¹⁶ 75 Kıyâmet 15.

¹⁷ 50 Kaf 37.

¹⁸ 4 Nisâ 94.

¹⁹ İbn Manzûr, a.g.e., Vhy maddesi. 379.

²⁰ el-İsfehânî, a.g.e., s. 809.

²¹ Aslan, a.g.e., s. 61.

²² Abdulkakî, a.g.e., s. 914 -915.

Vahy Allah'ın peygamberleri aracılığı ile insanlara ulaştırdığı öğretilerden ibarettir. “Sen onlara : *“Onu Rabbinden hak olarak (Cebrail), iman edenlere sebat vermek ve Müslümanlara bir hidâyet ve bir müjde olmak için indirdi”*²³ Vahyin peygamberlere geliş şekilleri farklı farklı olmaktadır. Bazen arada hiçbir vesile olmaksızın doğrudan peygamberlerin kalbine ilham olur, bazen Cebrail aslî sûretinde görünür, bazen de çeşitli şekillerde vahy gelmektedir. *“Bununla beraber hiçbir insan için Allah'ın şu üç sûret dışında doğrudan doğruya ona söz söylemesi mümkün değildir; ancak ya vahy ile ya perde arkasından ya da bir elçi gönderir, izniyle ona dilediğini vahyeder. Çünkü O, çok yüksek ve çok hikmet sahibidir.”*²⁴

Kâinattaki her şeye hükmeden Allah, peygamberlerin yanında, bal arısına, İsa'nın havarilerine, meleklerle, Mûsâ'nın annesine de vahyettiğini Kur'ân'da bildirmiştir. *“Rabbin bal arısına da şöyle vahyetti: “Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kuracakları kovanlardan göz göz evler edin.”*²⁵

İsa'nın havarilerine *“Andolsun ki, Allah, İsrail oğullarından söz almıştı. İçlerinden on iki kefil göndermiştik ve Allah “Haberiniz olsun, ben sizinle beraberim. Andolsun ki, eğer siz namazı kılar, zekâtı verir, peygamberime inanır, kendilerine kuvvetle yardım eder ve Allah'a gönülden ödünç verirsiniz, kesinlikle günahlarınızı silerim ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere koyarım. Bundan sonra içinizden her kim nankörlük edip saparsa, artık düz yolun ortasında sapmış, kendini zayı etmiş olur.” diye buyurmuştu”*²⁶

Meleklerle *“O anda Rabbin meleklerle şu vahyi veriyordu: “Ben sizinle beraberim. Haydi, imanı olanları sağlamaştırın! Kâfirlerin yüreklerine dehşet bırakacağım, heMen boyunlarının üstüne vurun, vurun onların parmaklarına”*²⁷

²³ 16 Nahl 102.

²⁴ 42 Şûrâ 51.

²⁵ 16 Nahl 68.

²⁶ 5 Mâide 12.

²⁷ 8 Enfâl 12.

Mûsâ'nın annesine “*O sırada Mûsâ'nın annesine: “Onu emzir; ona zarar gelmesinden bir korku hissettiğinde, kendisini denize bırakiver ve artık korkup üzülme! Biz muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini peygamberlerden birisi yapacağız” diye vahyettik*”²⁸

Vahy, bütün peygamberlere gönderilmekle beraber, kitap, bazı peygamberlere verilmiş bazı peygamberlere verilmemiştir. Peygamberler, Allah'tan aldığı mesajları insanlara iletmekle ve onları hak yola çağırarak vazifelendirilmişlerdir. “*Şimdi seni yalanladılarsa, senden öncede o apaçık delillerle o hikmetli sayfalarla ve o nurlu kitapla gelmiş olan birçok peygamberler yalanlandı*”²⁹

En son kitap olan Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed'e bir defada değil parça parça indirmiştir. Bunun sebebi de insanlara emirleri yavaş yavaş verip onları alıştırmaktır. “*Hem onu Bir Kur'ân olarak âyet âyet ayırdık ki, insanlara dura dura okuyasın, hem de gerektiğince parça parça indirdik.*”³⁰

Kur'ân'dan başka hiçbir kutsal kitap mucize olarak nitelendirilmemiştir. Vahy olayının kendisi mucize olmasına rağmen, bütün vahylerin muhteşemliği mucize değildir.³¹ “*Yoksa: Onu kendisi uydurdu mu diyorlar? De ki: Öyle ise haydi onun gibi uydurma on sûre getirin ve Allah'tan başka gücünüzün yettiğini de çağırın, eğer doğru söylüyorsanız bunu yapın*”³²

4- C'AL:

Ce'ale kökünün sözlük anlamı, yoktan var etme, yaratma, kanun koyma, yapmak, düzenlemek anlamlarına gelmektedir.³³ Ceale fiili çeşitli formlarıyla Kur'ân-ı Kerimde 366 defa kullanılmıştır.³⁴

²⁸ 28 Kasas 7.

²⁹ 3 Âl-i İmran 184.

³⁰ 17 İsrâ 106.

³¹ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'ân*, (trc.: Alpaslan Açıkgenç), Ankara, 1987, s.165.

³² 11 Hûd 13.

³³ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XI, 110.

Kur’ân-ı Kerim’de bu fiilin altı manaya geldiği ifade edilmektedir:³⁵

-Yaratmak, var etmek. “*Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlığı ve aydınlığı vareden Allah’a mahsustur. Yine de hakkı tanımayanlar bunları kendilerine denk tutuyorlar.*”³⁶

-Göndermek, “*Doğrusu, biz onu Arapça olarak okunacak bir Kur’ân yaptık ki akıl erdiresiniz.*”³⁷

-Tesfiye etmek, düzleme, “*Vermedik mi biz ona iki göz.*”³⁸

-Takdir etmek, hükmetmek, “*...Allah her şey için bir ölçü tayin etmiştir.*”³⁹

-Kanun koyma, yasama, “*Allah ne kulağı yarılan, ne salma bırakılan, ne erkek-dişi ikizler doğuran, ne de on defa doğurması yüzünden yük vurulamayan hayvanların (adanmasını) meşru kılmadı...*”⁴⁰

-İtikat, “*...Biz muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini peygamberlerden biri yapacağız*” diye vahyettik⁴¹

5- İRSÂL:

Sözlük manası,“kapalı olan bir şeyi serbest bırakmak”tır.⁴² “Göndermek, musallat, etmek, çıkarmak, serbest bırakmak, zafer kazanmak, indirmek” manalarına gelmektedir. “*Biz herhangi bir peygamberi gönderdikse, sadece Allah’ın izniyle itaat edilsin diye gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelip*

³⁴ Abdalbâkî, *a.g.e.*, s.216- 222.

³⁵ Fîruzabâdî, *a.g.e.*, II, 383.

³⁶ 65 Talak 3.

³⁷ 43 Zuhuf 3.

³⁸ 90 Beled 8.

³⁹ 65 Talâk 3.

⁴⁰ 5 Mâide 103.

⁴¹ 28 Kasas 7.

⁴² el- İsfehânî, *a.g.e.*, 284.

günahlarına mağfiret dileselerdi, peygamberde onların bağışlanması için dua ediverseydi, elbette Allahım! tövbeleri kabul eden ve merhametli bulacaklardı.”⁴³

Ersele kelimesi Kur’ân-ı Kerimde 144 defa kullanılmıştır. Fiil kullanıldığı yerlerde 7 manada ifade edilmiştir.⁴⁴ Bunlar;

-Mûsâllat etmek (*sellitû*), “Görmedin mi, Biz şeytanları o kâfirlerin üzerine salmışız; onları kaynatıp oynatıp kıvrandırıyorlar.”⁴⁵

-Göndermek ve tasdik (*Bease ve tesdîg*), “...Biz seni insanlara bir elçi olarak gönderdik, şahit olarak da Allah yeter.”⁴⁶

-Açmak (*elfethu*); “Allah insanlara rahmetinden her neyi açarsa artık onu tutacak, kısacak kimse yoktur. Her neyi de tutar kısarsa onu da ondan sonra salacak yoktur. O öyle güçlüdür, öyle hikmet sahibidir.”⁴⁷

-Çıkarmak (*ihrâc*); “İşte biz onları imtihan etmek için o dişi deveyi salıyoruz; onuniçin onları gözet ve sabırlı ol!”⁴⁸

-Yöneltmek (*tevcîh*); “Firavun da şehirlere asker toplayıcılar gönderdi.”⁴⁹

-Eziyetten, cezadan kurtulmak (*itlag minel azâb*); “İsrail oğullarını bizimle beraber salıver.”⁵⁰

-Yağmurun Yağması (*inzelül mataru*); “Ey kavmim, Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin, sonra O’na Tevbe ile başvurun ki, size bolca göğün feyzini, bereketini indirsın, gücünüze güç katarak artırsın; günahkârlar olarak yüz çevirmeyin! dedi.”⁵¹

⁴³ 4 Nisâ 64.

⁴⁴ Fîruzabâdî, a.g.e., II, 99.

⁴⁵ 19 Meryem 83.

⁴⁶ 4 Nisâ 79.

⁴⁷ 35 Fâtır 2.

⁴⁸ 54 Kamer 27.

⁴⁹ 26 Şuarâ 53.

⁵⁰ 26 Şuarâ 17.

6-HUBUT:

Yüksekten inmek, alçalmak, zorla indirilmek, yola düşmek manalarına gelir.⁵² Allah Teâlâ bir şeyin değerine dikkat çekeceği zaman *nezele* fiilini kullanmış, (meleklerin, Kur’ân’ın, yağmur’un inişi) vb. değerinin ve şerefının azlığını ifade edeceği zaman da *hebete* fiilini kullanmıştır.⁵³ “Bunun üzerine şeytan onları oradan kaydırды, ikisini de o buldukları o bolluk içindeki yerden çıkardı. Biz de: “Haydi kiminiz kiminize düşman olarak inin ve yerde bir zamana kadar kalıp nasibinizi alacaksınız” dedik.⁵⁴

*“Dedik ki: “Hepiniz oradan inin!” Sonra Benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de kim o yol göstericinin izinde giderse, onlara bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.”*⁵⁵

Yukarıdaki âyetlerde Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın Cennetten çıkarılmasından bahsedilmektedir. İkisinin Cennetten çıkarılma sebepleri ise âyet-i kerimelerde anlatıldığı gibi, Allah’ın yasaklamış olduğu ağaca dokunup onun meyvesinden yemeleriydi. Şeytanın tuzağına kapılıp Allah’a karşı gelmiş oldular ve Cennetten kovuldular. Âyetlerde bu çıkarılma ifade edilirken *hebete* fiili kullanılmıştır. “Bu çıkarılmanın nereden olduğu konusunda iki görüş söylenebilir. Birincisi; Hz. Âdemle Havva Cennetten dünya semasına gönderilmiş olabilir. İkincisi; dünya semasından yere indirme olabilir.”⁵⁶

Bir âyet-i kerimede “yerlerde yuvarlanmak” manasına kullanılmıştır. “*Sonra bunun arkasından kalpleriniz katılaştı. Şimdi onlar taşlar gibi, hatta daha duygusuz; çünkü yaşların öylesi var ki, içinden nehirler kaynıyor, öylesi var ki çatlıyor da*

⁵¹ 11 Hûd 52.

⁵² İbn Manzûr, *a.g.e.*, Hbt Maddesi, 421; el-İsfehânî, *a.g.e.*, 425; Fîruzabâdî, *a.g.e.*, V, 300.

⁵³ İsfehânî *a.g.e.*, 425.

⁵⁴ 2 Bakara 36.

⁵⁵ 2 Bakara 38.

⁵⁶ Fîruzabâdî, *a.g.e.*, V, 3001.

*bağrında sular fışkırıyor ve öylesi de var ki, Allah korkusundan yerlerde yuvarlanıyor. Sizlerin neler yaptığından Allah gafil değildir.”*⁵⁷

Âyet-i Kerimelerden birinde ise güzel bir inişten bahsedilmiştir. “*Denildi ki: “Ey Nuh, sana ve beraberindeki kimselerden bir çok ümmetlere tarafımızdan bir selam ve birçok bereketlerle in!...”*⁵⁸

Âyetlerde ifade edildiği şekliyle genel olarak *hebeta* fiili yüksekte veya gökyüzünden inme için değil de daha çok mekân değiştirme durumlarını ifade etmek için kullanılmıştır. Kur’ân’ı Kerimde 8 yerde kullanılmıştır.

7.VEBH:

Sözlükte; “karşılıksız vermek, ihsan etmek, hediye etmek” manalarına gelmektedir. Ayrıca karşılıksız herkese veren manasında “*Vehhab*” Allah’ın isimlerindedir.⁵⁹ Kur’ân-ı Kerim’de 21 yerde geçmiştir ve genellikle “lütfedip vermek” manasında kullanılmıştır.

Lütfetmek manasında; “*Sizden korkunca da aranızdan kaçtım; derken Rabbim bana hüküm lütfetti ve beni peygamberlerden kıldı.”*⁶⁰

İhsan etmek manası ise Hz. Zekeriya’ya verilen oğullardan bahsedilirken zikredilmiştir. “*Bundan başka ona İshâk ve Yakub’u ihsan ettik ve her birini hidâyete erdirdik...”*⁶¹

Bahşetmek manasında “*Ve ona, bütün ailesini ve beraberlerinde bir misli daha tarafımızdan bir rahmet olarak bahşettik ki, temiz akıllılar için bir ibret olsun.”*⁶²

Hüküm manasında; “*Ya Rab, bana bir hüküm ver ve beni iyiler zümresine kat.”*⁶³

⁵⁷ 2 Bakara 74.

⁵⁸ 11 Hûd 48.

⁵⁹ İbn Manzûr, *a.g.e.*, Vhb maddesi, I, 803; Fîruzabâdî, *a.g.e.*, V, 285.

⁶⁰ 26 Şuarâ 21.

⁶¹ 6 En’âm 84.

⁶² 38 Sâd 43.

Bu bölümde Allah-Âlem ilişkisinin tezahürlerini ifade etmesi açısından kavramları gerek sözlük anlamlarıyla gerekse Kur'ân'daki kullanımlarıyla ele almaya çalıştık. Allah Teâlâ bu tezâhürleri ifade eden bir çok fiili kullanmıştır. Bunlar ise genellikle Allah'tan insan doğru olan ilişkiyi ifade eden fiillerdir. İleride somut tezâhürler bahsinde de göreceğimiz gibi, bu fiiller bazen gökten indirilen somut şeyler için kullanılmış, bazen de Allah'ın nimetlerinin varlığını bildirmek için kullanılmıştır.

B. SEBEP SONUÇ BAĞLAMINDA İLÂHİ TEZÂHÜRLER

1. ALLAH - İNSAN İLİŞKİSİNİN OLUMLU TEZÂHÜRLERİ

İnsan, Allah Teâlâ'nın yarattıkları arasında en seçkin konumda olan ve yeryüzü serüvenine Allah'ın vekili olarak başlayan kullarındandır.. İnsanın yeryüzünün halifesi olması, yerde ve gökte olan her şeyin emrine ve istifadesine sunulması, insan ve kâinat arasındaki karşılıklı ihtiyacın açık bir delilidir. Bu yüzden insan kâinatla olan ilgisini dün olduğu gibi bugün de devam ettirmektedir.

Öncelikle Kur'ân-ı Kerim, insana, kendisini ve Allah'ı tanıtır, Allah'ın sıfatları hakkında bilgiler verir. İnsanı evrende yarattıktan sonra kendi haline bırakmayan Allah Teâlâ, ona mahlûkat hakkında bilgi de bahşetmiştir. Bu süreç öncelikle Allah'ın Âdem'e eşyanın isimlerini öğretmesiyle başlamıştır. “*Ve Âdeme bütûn isimleri öğretti.*”⁶⁴ Daha sonra gönderilen peygamberler ve indirilen kitaplarla devam etmiştir. Ayrıca insanlara verilen akıl başta olmak üzere evrendeki çok sayıda uyarıcılarla bu bilgi akışı devam etmiştir. Bilgi bahşetmeyi ve insanla kendisi arasındaki irtibatı da vahy ile sağlamıştır.

Allah Teâlâ yaratılış gayesine uygun olarak tüm varlık grupları arasında bir iletişim düzeni kurduğu gibi, özellikle kendisi ile insanlar arasında haberleşme ilişkisi de düzenlemiştir. “İlâhi kaynaktan gelen mesaj insanlar tarafından ya kabul görmüş veya reddedilmiştir. İnsanların gerek birbirleriyle, gerekse varlık gruplarıyla iletişim içerisinde hayat sürmeleri ilâhi hikmetin bir gereğidir.”⁶⁵ Vahy, insanın Allah ile

⁶³ 26 Şuarâ 83.

⁶⁴ 2 Bakara 31.

⁶⁵ Bozyiğit, Halil, “*Kur'ân-ı Kerim'de İnsanlar Arası İletişim*”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1999, s, 28-29.

irtibatını sağlamakta, belirlediği yolda kendisine rehberlik etmekte, onu dünya ve ahiret hayatında mutluluğa ulaştırmaktır. Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ'ya nispet edilen vahyin, sadece insanları değil, canlı cansız bütün varlıkları kapsadığı görülmektedir. *“Söyle onlara: “Onu Rabbinden hak olarak Rûhu'l- Kudüs (Cebrail), iman edenlere sebat vermek ve Müslümanlara bir hidâyet ve bir müjde olmak için indirdi.”*⁶⁶

Kur'ân-ı Kerim öncelikle iman ve ibadet esaslarını öğreterek insana, Allah ile ilişkilerinde rehberlik eder. İnsan, Allah ile olan ilişkisini ibadetle gerçekleştirmektedir. İnsan bir taraftan ibadetle Allah ile ilgi kurarken, insanlar, nefsi, çevresi ile ilişkisini düzenlemek için Allah'ın kendisine bahsettiği dine başvurmaktadır. Âdemlik yönü ağır basınca, Allah insan ilişkisi kuvvetlenirken, beşer yönü kuvvetlenince de Allah insan ilişkisi zayıflamaktadır.

Kur'ân'daki ilişki boyutunun iki ucunu oluşturan Allah Teâlâ ve insanın iletişimi tamamen planlı ve sebeplidir. İnsan var oluşunu anlamlandırmak adına, Allah Teâlâ'nın kendini merkeze aldığı yaşam olgusunu çok iyi özümsemek durumundadır. İnsanın yaratılışı tamamen amaçlı olarak gerçekleşen bir hadisedir. Yeryüzünde halifelik gibi bir sebeplilikle yaratılan insanoğlu, yaşamın her safhasında idealize edilen hayatın reel kurgusuna ancak yaşamın gizem perdesini yırtarak, sürekli bir ilahi rehberlikle ve hakiki bilgiyi yakalama çabasıyla ulaşabilir.

Allah Teâlâ hem aklın hem de kalbin kendisiyle ilişkiye kurabileceği bir varlıktır. Dolayısıyla insan, Allah ile ilişkisini aynı anda bilgi ve duygu temeli üzerine bina etmelidir. Allah, Kur'ân-ı Kerim' de işitme, konuşma, bilme gibi insan merkezli sıfatları ile kendisini insanlara tanıtmaktadır. *“Biliniz ki Allah, hem azabı çok şiddetli, hem de bağışlayan ve merhamet edendir.”*⁶⁷ İnsanın konuşmasında bir takım somut sistemlere ihtiyaç duyulmakla beraber Allah Teâlâ'nın konuşmasında bunlar söz konusu değildir.

⁶⁶ 16 Nahl 102.

⁶⁷ 5 Mâide 98.

Allah ile insanın, tıpkı insanların birbirleriyle konuştukları gibi doğrudan konuşması mümkün değildir. Allah'ın konuşması sesler ve harfler aracılığı ile değildir. Allah Teâlâ ile insan arasındaki ilişki, var ediş ile başlamıştır. Varlık var eden ile var edilen olmak üzere iki kategoride ele alınabilir. Var eden için öncelikle söylenebilecek şey onun etkin bir yaratıcı güce sahip oluşudur. Var edilenler arasında yer alan insan içinse bu etkin gücün bir eseri olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Kur'ân-ı Kerim'e göre Allah ile insan arasındaki iletişimin başlıca iki yönü vardır. Biri insandan Allah'a doğru, diğeri de Allah'tan insana doğrudur. Allah insan iletişimi insandan Allah'a doğru bir yön çizerse, bu durum tesbih, zikir, dua gibi kavramlarla ifadesini bulur. Allah ile insan arasındaki ilişkinin en somut tezâhürü kulun ibadetidir. Kul ilişkisinin tezâhürünü ancak bu şekilde yapabilmektedir “İbadeti, insan gerçek diye inandığı şeye karşı yapar. İnsan bu gerçeğe inanmalıdır. Eğer inanmazsa ibadette yapamaz.”⁶⁸ Bu ibadet şekilleri ise başta namaz, oruç, hac olmak üzere, kulun duası, zikri ve yaratıcısının rızasını kazanmak adına yaptığı her türlü eylemdir. “*Şâyet kullarım beni benden sorarlarsa gerçekten ben çok yakınım. Bana dua edince duacının duasını kabul ederim; o halde onlarda benim davetime koşsunlar ve bana layıkıyla iman etsinler ki, doğru yola gidebilsinler.*”⁶⁹ Tabi kul bu ibadetleri yaparken taşıdığı niyetlerin içini nasıl doldurduğu da önemlidir.

İnsan namaz, oruç gibi belirli vakitlerde yapılan ibadetlerin dışında Rabbiyle iletişim kurmak için başka ibadetleri de yapabilmektedir. Aslında zaten kulun yaratılış amacı Rabbine ibadet etmektir. Bu gerek aradaki iletişimi sağlamak amacıyla olsun gerekse dünya ve ahiret kazanımları için olsun kulun asli vazifesidir. “*O halde Rabbine hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol. Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et*”⁷⁰ Bütün bunlarda önemli olan kişinin samimi bir şekilde ibadet bilinciyle hareket etmesidir. Ayrıca kulun Allah Teâlâ'ya şükürünü yerine getirmesi de diyoloğun bir neticesidir.

⁶⁸ Çalışkan, İsmail, *Kur'ân'da Din Kavramı*, Ankara Okulu Yay. Ankara, 2002, s.197.

⁶⁹ 2 Bakara 186.

⁷⁰ 15 Hicr 98 - 99.

Her şeyiyle sınırlı olan insan karşısında, her şeyiyle sonsuz ve sınırsız Allah vardır. İnsanın Allah hakkındaki bilgisi ne kadar derin olursa olsun onu bütünüyle kavrayıp algılayamaz. Allah ile insan arasında mahiyet farkı vardır, dolayısıyla burada söz konusu olan, iki ayrı varlık düzlemidir. Allah insan iletişiminde konuşanın Allah, dinleyenin insan olması bu iletişimi olağanüstü özel bir konuşma durumuna getirmektedir. Allah ile insan iletişimi üstün bir varlıkla, sıradan bir varlık arasında cereyan etmektedir. Allah insana konuşmakta ve insan da onun verdiği mesajları anlamaktadır.

Kur'ân-ı Ker'im'de en yaygın şekliyle vahy kavramıyla ifade edilen Allah'tan insana doğru iletişimde, konuşan ve dinleyen taraflar aynı kategoriye Mensup, aynı düzeyde varlıklar değillerdir. İletişimin başlatıcısı açısından, Allah'tan insana doğru iletişim sınırlı sayıda, Allah Teâlâ'nın dilediği kimselere özgü kılınmıştır.

Her durumda insan, gerek sosyal gerek ferdi yaşayışında özel rahmet ve lütuflara muhatap olur. Allah onu koruması altına alır, düşmekten kurtarır. Allah'ın beşer ile iletişim kurup konuşma vasıtası olan vahy, yaratılmışların tamamı ile şu ya da bu manada ilgilidir.

Yukarıda da ayrıntılı olarak ifade etmeye çalıştığımız gibi, Allah insan ilişkisinin olumlu tezâhürleri, Allahtan insana doğru olduğunda ona bahşedilen dünyevi ve uhrevi lütûflar şeklinde kendisini gösteriyor. Dünyevî lütüflar ise, gerek kişinin kendisine, gerekse toplumlara ve bazen de insanın ruhuna verilen sükûnetlerle kendisini gösteriyor. İnsanın dünyalık istekler karşısında Allah'ın ona yardım etmesi, bir takım sıkıntılarını gidermesi bu ilişkinin olumlu tezâhürünün bir yanını oluşturur. İnsandan Allah'a ise O'na teşekkür mahiyetinde dua, salât ve zikir gibi çeşitli şekillerde yerini bulur.

2. ALLAH-İNSAN İLİŞKİSİNİN OLUMSUZ TEZÂHÜRLERİ

Allah- insan ilişkisinin karşılıklı bir ilişki olduğunu ve iki taraf açısından da bu ilişkinin tezâhürlerinin bir şekilde ortaya çıktığını söylemiştik. Aslında bu ilişkinin olumlu ve olumsuz seyretmesinde asıl etken insandır. Allah, sadece insanın tavırlarına uygun karşılık verir. Çünkü Allah rahman sıfatın gereği olarak, bütün kullarından

sevgisini, merhametini esirgememektedir. Kendisine isyan eden nice kullarına karşı sabırla beklemekte, davranışlarının karşılıklarını bazen bu dünyada vermekte bazen de hesap gününe saklamaktadır. Allah insanı dünyaya getirdiği andan itibaren rehbersiz bırakmamış, yüce kitaplarla, peygamberlerle insanlara doğruyu yanlış göstermiştir. İşte bundan sonra artık insana düşen, kendisine bir yol çizmesidir.

Allah insan ilişkisinin olumsuz tezâhürlerini insandan kaynaklanan ve bunu karşılığı olarak Allah'tan kaynaklanan diye ikiye ayırabiliriz.

-İnsan dan kaynaklanan olumsuz tezâhürler; küfr, şirk, nifak, nankörlük, ahlâki çöküntü, rûhi bozukluk şeklinde sıralayabiliriz.

-Allah'tan insana yönelik olan olumsuz tezâhürler ise, bazen dünyada ortaya çıkabilmekte, bazen de ahirette azap olarak insanın karşısına çıkmaktadır.

İnsanın bilgilendirilmesi için Allah'ın indirdiği vahye karşı insanın olumsuz karşılık vermesi Kur'ân-î bağlamda inkâr ve küfür diye adlandırılır. İnsanın inkâr boyutlu yaşayan insan ise artık ne yaratılış gayesini anlayabilir, ne de kendisinin farkına varabilir. Artık kendisini var eden yüce yaratıcıdan uzak, onun belirlediği çizginin dışında bir yol, dünya eksenli bir yaşam sergilemeye başlar.

Kur'ân-ı Kerim insanı inkâra götüren sebeplerin başında kendini beğenme ve yeterli görmüslük olduğunu belirtmektedir. *“O insan bilmediği şeyleri öğretti. Sakın okumazlık etme! Çünkü insan muhakkak azıtır. Kendisini artık ihtiyacı yokmuş gibi görmekle.”*⁷¹ İzutsu küfrü, şükürün karşılığı olarak tanımlamaktadır. *“Şükür, Allah'ın başlattığı iyiliğin, insan tarafından karşılığıdır ve bundan dolayı en karakteristik ilâhi sıfatlarla ayrılmaz bir bağ kurmuştur. Şükürün zıddı küfürdür.”*⁷²

Allah'ın insana bahşettiği bir çok nimete karşılık onun şükretmemesi bir nevi nankörlüktür. Yine insanın kulluk vazifesinden uzaklaşıp boş şeyleri kendisine uğraş edinmesi insanda ve toplumda ruhî ve ahlâkî çöküntülere sebep olmaktadır. Bu da

⁷¹ 96 Alak 5- 7.

⁷² İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, (çev. Süleyman Ateş) Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, s. 219.

Allah ve insan arasındaki ilişkiyi olumsuz bir şekilde sokmaktadır. Kulun Allah'a karşı bu şekildeki pervasızca davranışları Allah'tan insana olan yönelişlerinde bu şekilde olmasına sebep olmaktadır. İşte Allah'ta bu noktadan sonra gerek dünyada kullarını bazı şeylerden yoksun bırakarak gerekse bazı musibetlere uğratarak karşılık vermektedir. Veya bazı kullarının cezasını ise ahirette vereceğini bildirmektedir.

İnsanın yaratılış gayesi kulluktur. Kul bu gayenin dışında bir tavır sergiler ve kulluk bilincinden uzaklaşırsa tabîî ki bu sapmadır. Allah'a inanma duygusuyla yaratılan insan, bu duyguyu içinden ararsa, bu inancın gerektirdiği şeyleri yapmaktan geri durursa artık boş bir insan olmaya başlar. Daha doğrusu benliğine başka şeyleri doldurmaya başlar. Ve gün gelir ki bunların esiri olmaya başlamış. İşte bu süreçte Allah müdahale etmeyip, sapıklıkta inat edenleri şöyle anlatır. *“Andolsun ki, cin ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır, onunla gerçeği anlamazlar, gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, ama onlar işitmezler. İşte bunlar hayvan gibidirler, hatta daha şaşkındırlar. İşte o gafiller ancak bunlardır.”*⁷³ Büyüklenerek, Allah'tan gelen gerçekleri yalanlayan, onlara gözünü kapatıp görmezden gelen insan, artık her türlü kötülüğe, suça, ahlaksızlığa açık bir hale gelir.

Küfür insanî var oluşun anlamının yitirildiği, gayesinden saptırıldığı, insanın olumsuz eylemlere yöneltildiği ve neticede her şeyiyle insanın bir değerler manzumesi olacakken tam aksine değersizlik tablosu sergilediği eylemidir. İnsanın bu olumsuz eylemlerinin karşılığında Allah'ta kuluna o şekilde karşılık vermektedir. *“Şüphesiz inkâra sapıp Allah yolundan alıkoyanlar, büyük bir sapıklığa dalmışlardır. Şüphesiz küfredip haksızlık edenleri Allah bağışlayacak ve cehennem yolundan başka bir yola çıkaracak da değildir; orada sonsuza dek kalacaklardır. Bu da Allah için kolaydır.”*⁷⁴

Başka bir âyet-i kerimede de Allah'ın cezası şu şekildedir. *“Fakat Allah'a verdikleri sözü ve kendi yeminlerini birkaç paraya satanlara gelince, onların ahirette hiçbir nasibi yoktur. Allah onlarla konuşmayacak kıyamet gününde onlara*

⁷³ 7 A'raf 179.

⁷⁴ 4 Nisa 167-169.

bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onların hakkı elim bir azaptır.”⁷⁵ İnsanların olumsuz tavırların karşılık Allah’ın verdiği yine Kuran’da anlatıldığı üzere, kavimlerin helâklarında görmekteyiz. Allah isyanda inkâr eden kavimleri çeşitli şekillerde helâk etmiştir. İnsan olumsuz seçiminde ve buna bağlı sergilediği eylemlerinde ısrarlı olduğu sürece Allah ona lâyük olduğu azab ve helâk muamelesinden başkasını tavrı olarak sergilemeyecektir.

3. ALLAH -ÂLEM İLİŞKİSİNE ÖZGÜ TEZÂHÜRLER

İnsan ve kâinat, yaratılışın ilahi hikmete dayalı iki önemli varlığıdır. Âlem topyekûn var olanların oluşturduğu bir varlık sahasıdır. Ve âlemin yaratıcısı ve hükümlerini Allah Teâlâ’ya aittir. *“Göklerin ve yerin hükümlerini Allah’ındır ve Allah her şeye gücü yetendir.”⁷⁶* Kur’ân-ı Kerim, âlemin kendi başına var olmadığını, Allah tarafından yoktan yaratıldığını, Allah’ın dilediği bir zamanda, sonunun geleceğini bildirmektedir. Allah kâinatı insan için, insanı da kâinat için yaratmıştır. Allah biz kâinatı anlayabilelim, kendisini tanıyabilelim diye sebep sonuç ilişkisi içinde yaratmayı irade etmiştir.

Yeryüzünü canlıların ve bitkilerin yaşamlarına elverişli biçimde ve verimlilikle hazırlayan Allah, yarattığı her canlıya, yaratılışındaki özelliğine ve bağlı bulunduğu hayat kanununa uygun bir yaşam ortamı hazırlamıştır.

Evren ve evrende yaratılmış her şey onu yüceliğinin ve kudretinin birer delilidir. Allah evreni yaratması manasız ve hikmetsiz olmadığı gibi kâinat da bu kadar muhteşemliği ile insan için sadece bir süs değildir. Evren yaratılışı ile bir yandan Allah’ın yüceliğine, bilgisine, hikmetine, gücüne, iradesine ve merhametine işaret ederken, öte yandan da uçsuz bucaksız evren içinde denizde bir damla hükmünde olan insana hizmet etmektedir. *“O öyle bir yaratıcıdır ki, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı; sonra iradesini göğe yöneltip onları yedi gök olarak düzenledi. O, her şeyi pekiyi bilendir.”⁷⁷*

⁷⁵ 3 Âl-i İmran 77

⁷⁶ 3 Âl-i İmran 289.

⁷⁷ 2 Bakara 29.

Allah insanı mükemmel bir evren içinde ve her bir şey ile donatılmış bir dünyada yaratmış ve onu sadece gücünün yeteceği şeyden sorumlu tutmuş, her türlü imkân ve fırsatlarla dolu olan evrende, aklını ve hislerini kullanarak yeryüzünü imar etmesini istemiştir. Allah bir yandan insanlardan yeryüzünü imar etmelerini isterken bir yandan da kendi âlem üzerinde kurduğu düzenin devamını sağlamaktadır. Tabiat işlerinin düzene konulması ve bunun neticesinde doğada insana sunulan nimetlerin hepsi Allah'ın kanununun neticesinde meydana gelmektedirler. Bütün bu mükemmel işleyişin dışında bazen de insanları sıkıntıya sokacak hadiseler meydana gelmektedir. Aniden meydana gelen depremler, şiddetli fırtınalar, sel felaketleri; bunların hepsi bazen insanların bilinçsizce ve tedbirsizce davranmalarında dolayı meydana gelir bazen de Allah insanlara bir takım uyarılarda bulunmak için bu felaketleri insanlara musallat eder. Öyle ki Kur'ân-ı Kerim'de âlemin bir ölçü, düzen ve denge içinde yaratıldığı bazen de bu dengelerin bozulabileceğinden bahsedilmektedir. Nitekim helaka uğrayan geçmiş kavimlerden de örnekler sunularak insanlar uyarılmıştır.

Allah ile yarattığı şeyler arasında en temel ayrılık Allah Teâlâ'nın sonsuz ve mutlak olması, diğer bütün şeylerin fâni olmasıdır. Allah birçok âyette kâinatı kuşatan icraat ve tasarruflarından bizleri haberdar etmektedir. Allah Teâlâ'nın sonuçları yaratmak için sebeplere ihtiyacı yoktur ama onun nasıl yarattığını anlamak için, bizim sebeplere bağlı daimî bir yaratılış şekline ihtiyacımız vardır. Bunun içindir ki yüce yaratıcı kendi isimlerini göstermek için kâinatta eşya ve olaylar arasında gözle görülür anlamlı bir ilişki ve ilgi kurmuştur. Bütün eşya ve sebepler, onun isim ve sıfatlarını bize yansıtmaktadır. Büyük küçük bütün mahlûkat kendi hal diliyle onun yüceliğini ilan eden âyetlerdir. Görünen ve görünmeyen her şey onun irade ve kudretinin eseridir. Kâinat Allah Teâlâ'nın bir fiilinin neticesi olarak var olmuştur.

Aslında Allah âlem ilişkisi yaratma fiiliyle başlamaktadır. Kur'ân'ın ortaya koyduğu Allah-âlem ilişkisinde öne çıkan en belirgin husus, Allah'ın âlemin sahibi ve yöneticisi olduğudur. *“Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkü tamaMen Allah'a aittir. Size de Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.”*⁷⁸

⁷⁸ 2 Bakara 107.

*“Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah’ındır ve bütün işler Allah’a döndürülür.”*⁷⁹

*“Bilmez misin ki, göklerin ve yerin hükümranlığı Allah’ındır, dilediğini azaba çeker, dilediğinin günahını bağışlar. Allah bağışlayan ve merhamet edendir.”*⁸⁰

Kur’ân’ın daha birçok âyetinde bu konudan bahsedilmektedir. Bunun sebebi âlemde yaşadığı her yerde ve gördüğü her şeyde Allah’ı hatırlatmaktır. Allah âlemi insanın emrine vermiş olmakla birlikte bu konuda onu bütünüyle serbest bırakmamıştır. İnsanın tabiata vereceği zararlar neticesinde yine ziyana uğrayan insan olmaktadır. *“İnsanın kendi ellerinin kazandığı şeyler yüzünden karada e denizde fesat meydana geldi yaptıklarının bazısını kendilerine tattırsın ki vazgeçsinler.”*⁸¹

Varlıkları yaratırken sadece “ol” emriyle yaratan Allah, kâinatı yaratırken tamamını bir defada ve bir zaman diliminde yaratmamış, aşama aşama tedricen var etmiştir. Allah, âlemin yaratılma aşamalarından bahsederken önce bir dumandan ve bir gaz bulutundan bahseder. Sonra bu gaz bulutlarından yedi kat göğü yarattığını bildirir. *“Sonra göğe doğruldu da o bir duman iken ona ve yere: “İkinizde ister istemez gelin” dedi. İkisi de: “İsteye isteye geldik” dediler. Böylece onları iki günde yedi gök olmak üzere yerine koydu ve her gökte (bulunan melekler) işlerine ait emrini vahy etti. Dünya gökyüzünü kandillerle donattık ve koruduk. İşte bu, hep güçlü ve her şeyi bilen takdiridir.”*⁸² Allah’ın aşamalar halinde yarattığı âlemde göze çarpan en önemli özellik düzen, ölçü ve ahenk’tir. *“O ki, birbirine uygun yedi gök yaratmıştır. O Rahmanın yarattığında hiçbir nizamsızlık göremezsin. Haydi, çevir gözünü, görebilir misin hiçbir çatlak, bir kusur? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir; o göz, güçsüz, yorgun bir halde sana döner!”*⁸³

Allah, âlemin düzenini sağlayandır. Yaratıcı güç Allah, ilahi fiilin objesi ise âlemdir. Allah âlem ilişkisi karşılıklıdır. Allah olmadan imkânlar dünyasına bir sınır

⁷⁹ 3 Âl-i İmran 109.

⁸⁰ 5 Mâide 40.

⁸¹ 30 Rûm 41.

⁸² 41 Fussilet 11- 12.

⁸³ 67 Mülk 3- 4.

konması, dolayısıyla somutlaşma sürecinin başlatılması mümkün olmazdı. Allah olmasaydı, âlemin sevgi, şefkat ve sabırla muhafaza edilmesi mümkün olmazdı.

Âlemde hâkim olan, oluşturu. Sebep ve sonuç bütünlü arz eden süreç içindeki varlığın iki ayrı yanındır. Bütün var olanlar arasında organik bir bulunmaktadır. Bir şey öteki şeylerden asla soyutlanamaz. O bütün hayat sahiplerinin, hayatlarını kendisinden aldığı bir hayat sahibidir. Onun için ezelden ebede yokluk söz konusu değildir. Bütün yarattıklarına hayat veren Allah, mahlûkatın da yöneticisidir. Yani her şey ve herkes varlığı ve varlığının devamı için ona muhtaçtır. Hal böyle olunca kâinatın düzeni de Allah Teâlâ'nın kanunlarıyla sağlanmaktadır. Kâinatın düzeni ve tabiat kanunları dediğimiz şey eşyanın yaratılış ve devam ettiriliş biçiminin bize yansıyan kısmıdır. Kâinatın düzen ve işleyişinde gördüğümüz düzenli her faaliyet Allah Teâlâ'nın sünnetinin tecellisidir. Kâinatta her şeyde bir sebep sonuç ilişkisi vardır. Bu ilişkiyi sadece eşyanın kendi arasındaki zorunlu nedensel bağlantılara indirgeyemeyiz. Muhakkak bunlar Allah'ın kanunlarının tezâhürüdür. Allah istediği zaman istediği şeyi değiştirebilir. Allah Teâlâ'nın “ol” demesi bir şeyin gerçekleşmesi için yeterlidir.

Kur'ân kâinatın yaratılış hakkında az şey söylemiş olmasına rağmen tabiat ve tabii olaylar hakkında sık ve devamlı tekrar edilen ifadeler kullanmıştır. Fakat bu ifadeler her zaman tutarlı bir şekilde tabiatı, Allah'a isnat etmiş veya tabiatla insan arasında ilgi kurmuş ya da bu ikisiyle birden ilişkilendirmiştir. Bunlar çoğu zaman Allah'ın sınırsız kudretini ve haşmetini tasvir ederek, insanı inanmaya davet etmektedir. Ve Allah'ın sonsuz rahmetini sergileyerek, insanı Allah Teâlâ'ya şükretmeye çağırır.

Netice olarak diyebiliriz ki, Allah-Âlem arasındaki ilişki sürece Allah'ın kâinatı ve içindekileri yaratmasıyla başlamıştır. Bundan sonra ilişkinin devam edebilmesi içinde bir takım somut ve soyut tezahürler gerçekleşmiştir. İlişkinin somut boyutunu oluşturan kısmının Kur'ân'daki ifade ediliş şekillerine kavramlar bahsinde değinmiştik. Allah Teâlâ somutluk ifade eden bazı fiilleri kullanarak “gönderdik, indirdik vb.” kullarına hitapta bulunmuştur. Tabii ki bunların somut anlam kazanması sadece bu fiillerin kullanılmış olmasından kaynaklanmamaktadır. Bu fiillerin kullanıldığı özneler konuya somutluk ve soyutluk kazandırmaktadır.

Bu bölümde Allah'ın insanlarla ve âlemle olan ilişki sürecinin nasıl başlayıp nasıl devam ettiğine değinmeye çalıştık. Yaratmayla başlayan ve vahiy'le, ibret alınacak hadiselerin meydana gelmesiyle, kısacası Kur'ân'da ifade edilen ve doğada meydana gelen olaylarla bu ilişki devam etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

İLAHİ TEZÂHÜRLERİN MAHİYETİ VE TAKSİMİ

I. BİR TOPLUMA İNDİRİLEN /GÖNDERİLEN ŞEYLER

Allah Teâlâ'nın kudretinin tecellisini ve varlığının emarelerini yeryüzünde her daim görmek mümkündür. Allah varlığının tecellisi ve rahman sıfatının gereği bütün toplumlara nimetlerini bahşetmiştir. Ancak bu nimetler bazen bazı toplumlarda azaba dönüşmüştür. Bu bölümde toplumlara gönderilen rahmetleri, bazen de azaba dönüşen felâketleri âyetler ışığında ele almaya çalışacağız.

A. PEYGAMBERLERİN GÖNDERİLMESİ

İnsanoğlu aklî donanımları itibariyle Allah Teâlâ'yı bulma yetisine sahiptir. Ancak insanın varlık sebebi sadece Allah Teâlâ'ya inanmakla sınırlı değil, bu inancın getirdiği bir takım sorumlulukları da yerine getirmekle yükümlüdür. İşte bu sorumlulukların anlatıldığı, insana vazifelerinin öğretildiği birinci kaynak kutsal kitaplar, ikinci kaynak ise bunlardaki birtakım kapalılıkları izah eden, insanları doğru yola çağıran peygamberlerdir. Peygamberlerin bu samimi gayretleri iman edenler için çok büyük bir lütuf, Rabbimizin kullarına olan sevgisinin tecellilerinden sadece bir tanesidir. *“Allah, mü'minlere, aralarından kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, onları arındıran ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulundu. Oysa bundan önce açık bir sapıklık içinde idiler.”*⁸⁴

Gönderildikleri topluma hayır getiren, onlar Allah'ın yoluna davet eden örnek ahlaka sahip peygamberle, insanları Allah'ın âyetleriyle uyarmakta kötü fiillerden Men etmekte, iyiliği ve doğruluğu tavsiye etmektedirler. Kur'ân-ı Kerim de peygamberlerin gönderiliş gayesi şöyle anlatılmaktadır. *“Onları açık mucizelerle ve kitaplarla göndermiştik. Sana da bu Kur'ân-ı indirdik, insanlara kendilerine indirileni anlatasın diye. Belki düşünürler”*⁸⁵

Peygamberler Allah Teâlâ'dan aldıkları vahiyler doğrultusunda yalnızca meyyal olan insanı her zaman doğru yola çağırma noktasında yardımcı olmuşlardır. Ancak ne

⁸⁴ 3 Âl-i İmran 164.

⁸⁵ 16Nahl 44.

yazık ki onların bu yardımları insanlar tarafından her zaman hoşgörüyle karşılanmamış, bazen de haksız yere reddedilip zorluklara uğramışlardır. Bu durumu şu ayet-i kerime güzel bir şekilde açıklar: *“Andolsun ki senden önce birçok peygamberlerle istihza edildi de içlerinden alay edenleri o alay ettikleri şey kuşatıverdi.”*⁸⁶ Ancak hiçbir zaman zorluk karşısında yılmamış, Allah’ın yardımı ve desteğiyle büyük bir cesaret örneği sergilemiş ve sonucunda da Allah’ın izniyle galip gelen daima onlar olmuşlardır.

İnsanlara iman noktasında yardımcı olan peygamberler, yine insanların diliyle gönderilmiştir. Böylece hem insanlar hem de peygamberler iletişim kurmada zorluk yaşamamışlardır. *“Ve biz her gönderdiğimiz peygamberi ancak bulunduğu kavminin diliyle gönderdik ki onlara iyice açıklasın sonra da Allah dilediğini sapıklık içinde bırakır, dilediğini de hidâyete erdirir. Ve o öyle her şeye galip, tam hüküm sahibidir.”*⁸⁷

Her topluma mutlaka bir elçi gönderilmesi de Allah’ın insanlar üzerinde bir rahmetidir. Hiçbir topluluk yoktur ki Allah’ın ve ahiret gününün varlığıyla uyarılıp korkutulmasın. Kur’ân âyetlerinde her toplumun mutlaka bir elçi aracılığıyla uyarıldığı şöyle bildirilmektedir: *“Muhakkak ki, biz seni gerçek ile hem bir müjdeci, hem bir uyarıcı olarak gönderdik. Hiç bir ümmet de yoktur ki, içlerinden bir uyarıcı geçmiş olmasın”*⁸⁸ Kullarına karşı sonsuz merhamet sahibi olan Allah; her insanı doğru yola elçileri aracılığıyla çağırmakta, hidâyet yolunu bulması için türlü hatırlatmalarda bulunmaktadır. Her insana öğüt alabileceği kadar vakit verilmekte, doğrular türlü şekillerde anlatılmakta, herkes hak ettiği ile karşılık görmektedir.

Dünya hayatındaki hatırlatmalar ve uyarılar gerçekleşmeden hiçbir toplumun yıkıma uğratılmayacağı da yine âyetlerde bildirilmiştir. Sonsuz adalet sahibi olan Allah Teâlâ şu şekilde buyurmaktadır: *“Bir de Rabbin memleketleri, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamberi ana noktalarına göndermedikçe helak edici değildir. Biz, o*

86 21 Enbiyâ 41.

87 16 Ra’d 4.

88 35 Fâtır 24.

memleketleri yalnızca halkı zulüm ederken helak etmişizdir.”⁸⁹

Ancak bu gönderilen peygamberlerin sayıları tam olarak bilinmemektedir. Allah insanlara kendi içlerinden gönderdiği peygamberlerinden bir kısmına kitap göndermiş, bir kısmına ise sahife göndermiştir. İnsanlar arasından bu göreve layık görünen peygamberler Allah Teâlâ’dan aldıkları emirler doğrultusunda insanlara doğru yolu göstermekle vazifelendirilmişlerdir. Ayrıca Allah’ın emirlerini yerine getirmeyenlerin sonunun ne olacağını haber verip insanları uyarmakla da görevlendirilmişlerdir.

B. KİTAPLARIN İNDİRİLMESİ

Kutsal kitaplar, Allah Teâlâ’nın emirlerini ve yasaklarını, kendisine ibadet şekillerini öğrettiği ve bunları peygamberleri aracılığı ile vahyettiği buyrukları içerir. Bu kitaplardan bir kısmına “suhuf”denir. Bunlar birkaç sayfalık kitaplardır: *“Haberiniz olsun bu ilk sahifelerde vardır. İbrahim’in ve Mûsâ’nın sahifelerinde.”⁹⁰*

Gönderilen suhufların dışında ayrıca gönderilen dört büyük kitap vardır. Bunlar iniş sırasına göre şöyledir. Birincisi Hz. Mûsâ’ya verilen Tevrat’tır. *“Andolsun ki, Biz Mûsâ’ya o kitabı, ilk nesilleri helâk ettikten sonra, insanların vicdanlarını aydınlatacak görüşler ve bir hidâyet ve rahmet olmak üzere verdik; belki düşünüp, ibret alırlar.”⁹¹* “Fakat Kur’ân’ın hiçbir âyetinde Hz. Mûsâ’ya Tevrat’ın verildiği belirtilmemektedir. Hz. Mûsâ’ya kitap verildiğini bildiren on altı âyette de Tevrat lafzı geçmez. Tevrat’ın Hz. Mûsâ’ya verilmiş bir kitap olduğuna dair Kur’ân’da en ufak bir ipucu yoktur. Tevrat, bütün Beni İsrail peygamberlerine indirilmiş vahylerin genel adıdır. Hz. Mûsâ’ya verilen kitap, Tevrat’ın bir bölümüdür, fakat bütünüyle Tevrat’ın kendisi değildir.”⁹² Ancak bazı Kur’ân âyetlerinde Tevrat’tan bahsedilmektedir. *“İçlerinde Allah’ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında iken seni nasıl hakem yapıyorlar, sonra arkasından ne diye dönüyorlar? Öylelerin mü’minlerle alakası yoktur.”⁹³* “Gerek buradaki gerekse diğer âyetlerdeki Tevrat, bütün Beni İsrail

89 28 Kasas 59.

90 87 A’lâ 18-19.

91 28 Kasas 43.

92 Özsoy Ömer, Güler İlhami, *Konularına Kur’ân Fihristi*, Fecr Yay. Ankara 2003, s. 213.

⁹³ 5 Mâide 43.

peygamberlerine verilmiş olan vahyeleri içeren kitaptır. Kur'ân'daki Tevrat Lafzıyla, sadece Hz. Mûsâ'ya verilen kitap kastedilmemektedir.”⁹⁴

İkincisi Hz. Davut'a verilen Zebur'dur. “*Rabbin gökte ve yerde olan herkesi en iyi bilir. Andolsun ki, peygamberlerin bir kısmını bir kısmından üstün kıldık ve Davut'a da Zebur'u verdik.*”⁹⁵

Üçüncüsü Hz. İsa'ya verilen İncil'dir. “*Arkadan da o peygamberin izleri üzerinde Meryem'in oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı bir doğrulayıcı olarak gönderdik. Ona içinde bir hidâyet ve nur bulunan, önündeki Tevrat'ı doğrulayıcı ve takva sahipleri için bir hidâyet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik*”⁹⁶

Ve dördüncüsü de Hz. Muhammed'e verilen Kur'ân-ı Kerim'dir. “*Elif, Lam, Râ. Bir kitap sana indirdik ki, insanları Rablerinin izni ile karanlıklardan nura çıkarasın; doğruca o yüce ve övülmeye layık olanın yoluna ki, bütüin izzet ve hamd O'nundur.*”⁹⁷ Bütün semavî kitaplar insanlar için birer rahmet olmuşlar ve hak yolu göstermişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'den önceki gönderilen kitaplara insan sözü karışmış ve böylece tahrif olmuşlardır. “*o Yahudi olanlardan kimileri kelimelerin yerlerini değiştirip dillerini eğip bükerek dine dokunarak “dinledik isyan ettik”, “dinle dinlenilmez olsaydın” ve “bizi güüt” diyorlar.*”⁹⁸

İlahî kitapların sonuncusu olan Kur'ân-ı Kerim ise zamanımıza kadar hiçbir kelimesi değişmediği gibi bundan sonra da değiştirilemeyecektir. Çünkü Allah onu koruyacağını Kur'ân-ı Kerim'de belirtmiştir. “*Doğrusu onu biz indirdik ve onun koruyucusu da biziz*”⁹⁹ Kur'ân, Hz. Peygamber tarafından yazdırılmış ve peygamberimizin vefatından sonra yazıya geçirilmiştir. Yani Kur'ân-ı Kerim tahrif olmadığı ve olamayacağı için Kur'ân-ı Kerim den sonra da bir kitap indirilmeyecektir. “*Yoksa: Onu uydurdu mu diyorlar? Deki: öyle ise, haydi onun gibi bir sûre getirin ve*

⁹⁴ Özsoy Ömer, Güler İlhâmi, *a.g.e.* s. 215.

⁹⁵ 17 İsrâ 55.

⁹⁶ 5 Mâide 46.

⁹⁷ 14 İbrahim 1.

⁹⁸ 4 Nisâ 46.

⁹⁹ 15 Hicr 9.

*Allahtan başka kime gücünüz yeterse çağırın, eğer sözünüzde sadık iseniz bunu yapın.”*¹⁰⁰

Kur’ân-ı Kerim de Allah Teâlâ’nın emir ve yasakları, mü’minin nasıl kulluk yapacağı, cennet ve cehenneme giden yollar, varlıktan yokluğa, görünenden görünmeyene her şeyden bahsedilmiştir. *“İşte bu insanlara açık bir tebliğdir; hem bununla uyarılınsınlar hem onun ancak bir tek ilah olduğunu bilsinler hem de akıl ve vicdanı temiz olanlar öğüt alsınlar.”*¹⁰¹ Dolayısıyla artık insanların Kur’ân-ı Kerim’de anlatılanlara iman etmesi ve o doğrultuda yaşam sergilemeye çalışması gerekmektedir.

Kitapların gönderilmesinin vahy yolu ile olduğunu söylemiştik. Peygamberlere çeşitli şekillerde gelen vahy’ler daha sonradan yazıya geçirilerek kitaplaşmışlardır. Yani kitapların gönderilmesi de somutlaşan soyut olaylar arasına girmiştir. Yukarıda ayrıntılı olarak bahsettiğimiz gibi, kitapların gönderilmesinden Kur’ân-ı Kerim’de sadece “kitabı indirdik, kitabı gönderdik” şeklinde ifadeler kullanılmamıştır. Bazı ayetlerde ise lafzi olarak ifade edilmeyip kitabın gönderilmesine işaret edilmiştir. Bazı ayetlerde ise bınların indirilişine kavramsal olarak değinilmiştir. Ayarınca peygamberlerin gönderilmesinden de Kur’ân-ı Kerim’de genellikle “göndermek” fiili kullanılmıştır. Ancak peygamberlerin gönderilmesi Kur’ân’da onların bu görevle vazifelendirilmiş olmasını ifade etmektedir. yoksa peygamberlerin gönderilmiş olması, Kur’ân’da bazı yerlerde ifade edildiği gibi yağmurun gönderilmesi, rüzgarların gönderilmesi gibi gökten indirilişli ifade etmez.

C. MELEKLERİN GÖNDERİLMESİ

Yaşadığımız âlemde görünmeyen varlıklar içerisinde olan melekler, inanılması gereken gaybî konulardandır. “Peygamberler, Rablerinden ne indirildiyse ona iman eti, mü’minler de. Hepsi, Allah’a, meleklerine ve:“Peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız.”diye peygamberlerine inandılar ve “İşittik ve boyun eğdik, bağışlamayı

¹⁰⁰ 10 Yunus 38.

¹⁰¹ 14 İbrahim 52.

dileriz, ey Rabbimiz! Dönüş sanadır!” dediler.”¹⁰² Mü’minler meleklerin varlığına iman etmekle yükümlüdürler.

“*Melek*” kelimesi risalet yani elçilik anlamındadır.¹⁰³ “Bu elçilik bazen Allah ile peygamberleri arasında, bazen de Allah ile diğer varlıklar arasında oluyor.”¹⁰⁴ “*Melek*” kelimesi *melaïke* kelimesinin tekilidir.¹⁰⁵ Melekler Allah ile kulları ve peygamberleri arasında elçilik görevi yapmakla ve kâinattaki bir takım işleri yürütmekle vazifelendirilmişlerdir.

Melek kelimesinin Kur’ân-ı Kerim’de kullanıldığı sûreler ve ayet numaraları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Meleklerin yaratılışındaki hikmeti tamamıyla yüce Allah bilir. Ancak bizler biliyoruz ki meleklerin varlık âlemi içersinde birçok vazifeleri vardır. Şimdi meleklerin mahiyetleri ve vazifeleri ele alınacaktır.

¹⁰² 2 Bakara 285.

¹⁰³ et-Tehânevî, Muhammed Ali, *Mevsûa’tu Keşşâfi İstulâhât’l-Fünûn*, Beyrut, 1996, II, 1337.

¹⁰⁴ Cebeci, Lütfullah, *Kur’ân’a Göre Melek Cin Şeytan*, Şule Yay. İstanbul, 1998, s. 24

¹⁰⁵ İbn Manzûr, a.g.e., *Mlk Maddesi*, X

Sıra No	Sûre	Âyet No
1	Âl-i İmran	124
2	En'âm	8(2), 111
3	Hicr	8
4	Nahl	2
5	İsrâ	95
6	Meryem	64
7	Mü'minûn	24
8	Furkan	7, 21, 25
9	Fussilet	14, 30
10	Kadr	4

Tablo I : Kur'ân-ı Kerim'de Melek Kelimesinin Kullanım Yerleri

1. MELEKLERİN MAHİYETİ

Melekler, erkeklik-dişilik özelliği bulunmayan, “*Şimdi sor o seninkiler; “Kızlar Rabbine, oğullar onlara öyle mi? Yoksa biz melekleri dişî yaratmışız da onlar şahit mi bulunuyorlarmış?”*”¹⁰⁶ Yiyip içmeyen, mahiyetlerini bizim görmemizin mümkün olmadığı, asıl vasıfları Allah tarafından bilinen, nuranî varlıklardır. Melekler ayrıca kâinattaki düzeni sağlamakla da görevlendirilmişlerdir. Meleklerin değişik şekillere girme kabiliyetleri vardır. Allah Teâlâ'nın emirlerine asla isyan etmezler. Göz açıp kapayınca kadar, kısa zamanda, uzun mesafeleri kat edebilme kapasitesine sahiptirler. Meleklerin mahiyetlerini bilemesek de, Kur'ân-ı Kerim de onların mahiyetleri hakkında bazı ipuçları verilir. “*Övgü gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler kılan Allah'adır. O yaratmada dilediğini artırır. Allah'ın gücü her şeye yeter.*”¹⁰⁷ Âyet-i kerimede meleklerin kanatlı oldukları ifade edilmektedir. Ancak bu kanatların bizim bildiğimiz kuşların kanatları gibi kanatlar mı olduğunu bilmiyoruz. “*Melekler bu kanatları ile çok hızlı hareket eder ve emrolundukları şeyleri bir an önce yerine getirmeye çalışırlar.*”¹⁰⁸ Yani meleklerin kanatlarının azlığı ve çokluğu vazifelendirildikleri iş nispetinde değişebilmektedir.

¹⁰⁶ 37 Saffât 149- 150

¹⁰⁷ 35 Fâtır 1.

¹⁰⁸ Cebeci Lütfullah, *a.g.e.*, s. 97.

Melekler nuranî varlıklar olduğu için bizim görme kabiliyetimiz melekleri görebilecek şekilde değildir. Ancak melekler değişik sûretlerde peygamberlere görünmüşlerdir. Hz. İbrahim kıssasında Hz. İbrahim'in yanına gelen melekler insan sûretinde idi.¹⁰⁹

Yine Meryem sûresinde anlatıldığı üzere Hz. Meryem'in yanına gelen melek insan sûretinde idi. *“Onlarla arasına bir perde çekti. Derken kendisine ruhumuzu (Cebrail'i) gönderdik de o, düzgün bir insan şeklinde ona göründü”*¹¹⁰ Cibril hadisinde rivâyet edildiğine göre Cebrail, elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam sûretinde görünmüştü.¹¹¹

Necm suresinde Hz. Peygamberin Cebrail'i gördüğü anlatılmaktadır. *“O yüksek ufukta idi. Sonra yaklaştı ve sarktı. Aradaki mesafe iki yay boyu oldu, hatta daha da yakın. Kuluna verdiği vahyi verdi.”*¹¹² Taberî ye göre Hz. Peygamber'in Cebrail'i görmesi Miraç gecesindedir.¹¹³

Melekler yerlerde gökte çevremizde ve her yerde bulunurlar. Görevleri icabı ir i cüsseli ve güçlüdürler. *“O'na kuvvetleri çok güçlü olan öğretti.”*¹¹⁴ Yani onlar için sabit bir mekân yoktur. Ayrıca onlar masum olup günah işlemezler. Mahiyetlerini tam olarak idrak edilemeyen, fakat varlıklarından asla şüphe olmayan meleklerle iman, inanılması gereken gaybî konulardandır. *“Peygamber Rabbinden ne indirildiyse ona iman etti, mü'minler de. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve “peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız.” diye peygamberlerine inandılar ve “işittik ve boyun eğdik, bağışlamamı dileriz, ey Rabbimiz! Dönüş sanadır dediler.”*¹¹⁵

¹⁰⁹ Bkz. 11 Hûd, 69- 76.

¹¹⁰ 19 Meryem 17.

¹¹¹ Buharî, *Kitab-ul İman*, I.

¹¹² 53 Necm 7- 10.

¹¹³ et-Taberî, *Câmiu'l -Beyân*, Beyrut, 1988, XXVII, 26.

¹¹⁴ 53 Necm 5.

¹¹⁵ 2 Bakara 285.

2. MELEKLERİN GÖREVLERİ

Allah Teâlâ kendi varlığından haberdar olsunlar ve kendisine ibadet etsinler diye insanları ve cinleri yarattığı gibi melekleri de yaratmıştır. Bunları da âlemde bir takım görevlerle vazifelendirmiştir. Kâinata ilahi iradenin tasarrufuyla meydana gelen birçok hadisede meleklerin etkin rolü vardır. Bunlardan bazıları devamlı Allah Teâlâ'ya ibadet ederler. Bazıları da kâinatın tertip ve düzeni ile vazifelidirler. İnsanların gücünün erişemeyeceği büyük işler yaparlar. İnsanlara iyiliği telkin eden, kötülüklerden koruyan, sıkıntılı zamanlarında mü'minlerin yardımına gönderilen meleklerde vardır. Cebrail, Azrail, Mikail ve İsrail dört büyük melek olarak anılır. Bunların dışında da kâinata birçok işle görevli melekler vardır.

Cebrail, meleklerin en büyüğüdür. Görevi, Allah ile peygamberler arasında elçilik yapmak, Allah'ın kitaplarını peygamberlere getirip tebliğ etmektir. Cebrail'den Kur'ân-ı Kerim'de bizzat bahsedilmektedir. *“Muhakkak o Kur'ân şerefli bir elçinin getirdiği sözdür. O elçi pek güçlü arşın sahibinin yanında itibarlıdır. Orada kendisine itaat edilendir, güvenilendir”*¹¹⁶

Azrail; ölüm meleği olarak bilinir ve Kur'ân-ı Kerim'de *“melek-ül mevt”* adıyla zikredilir.¹¹⁷ Azrail, eceli gelenlerin çeşitli yer ve zamanlarda ruhlarını almakla görevlidir. *“De ki size tayin edilmiş olan ölüm meleği canınızı alacak, sonra döndürülüp rabbinize götürüleceksiniz.”*¹¹⁸ Bu âyet-i kerimede ölüm meleğinden tekil olarak bahsedilirken başka bir âyette çoğul olarak bahsedilmektedir.¹¹⁹ Dolayısıyla ölüm meleğinin kaç tane olduğunu tam olarak bilemiyoruz.

Mikail; tabiat işlerini (yağmurun yağması, rüzgârın esmesi, bitkilerin yeşermesi, v.s.) yürütmekle görevli melektir. Mikail Cebrail, Hârut ve Mârutla birlikte Kur'ân-ı Kerim' de özel ismi ile zikredilen dört melekten biridir. *“Her kim Allah'a, Allah'ın*

¹¹⁶ 8 Tekvir 19- 21.

¹¹⁷ 32 Secde 11.

¹¹⁸ 32 Secde 11.

¹¹⁹ Bkz.6 En'âm 61.

*meleklerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa, bilsin ki, Allah kâfirlerin düşmanıdır.”*¹²⁰

İsrafil; kıyametin kopmasına ve öldükten sonra bütün insanların tekrar diriltilmesine memur edilmiştir. İsrafil Kur'ân'da ismen geçmemektedir. Kıyamet kopacağı zaman sur'a üfürecek ve kıyamet kopacaktır. Sur'a ikinci kez üflediğinde ise ölen bütün canlılar dirilecek ve hesap başlayacaktır. “*Sur'a üflenince, Allah Teâlâ'nın dilediği bir yana, göklerde ve yerde olanlar bayılır. Sonra ona bir daha üflenince hemen ayağa kalkıp bakışır dururlar*”¹²¹ Bizim idrakimiz dışında olan konu sur'un nasıl olduğudur.

Dört büyük melekten başka çeşitli işlerle görevlendirilmiş olan melekler vardır. Bunları kısaca şöyle ifade edebiliriz. Kabirde insanı ilk hesaba çekecek olan sorgu melekleri, yani *Münker* ve *Nekir*. Allah Teâlâ'nın huzurunda bulunup, devamlı Allah'ı *tesbih eden melekler* de vardır. “*Zira Rabbinin yanında olanlar, ona ibadet etmekten asla kibirlenmezler. Hep Onu tesbih ederler ve yalnız ona secde ederler.*”¹²² Bunlar yaptıkları ibadetten dolayı ne yorulurlar ne de sıkılırlar.

Allah Teâlâ'nın arşını taşıyan, Kur'ân-ı Kerim'deki ifadesiyle “*Hamele-i arş*” melekleri de vardır. “*Ve melekler onun başlarında (duracak) ve onlarında üstünde, o gün sekizi rabbinin kudret ve egemenlik tahtını taşıyacaktır.*”¹²³

Ayrıca cennet ve cehennemde bekçilik yapan meleklerde vardır. “*Ateştekiler cehennem bekçilerine derler ki: “Rabbimize dua edin de bir gün azabımızı biraz hafifletsin”*”¹²⁴ Kur'ân-ı Kerim'de cennet bekçilerinden ise şöyle bahsedilir. “*Rablerinden korkan takva sahipleri de bölük cennete sevk edilmektedirler. Nihayet oraya vardıkları ve kapıları açıldığı zaman bekçileri onlara: selam sizlere ne hoşsunuz! Haydi, girin oraya, sonsuza dek kalmak üzere! Diye selama duracaklar.*”¹²⁵

¹²⁰ 2 Bakara 98.

¹²¹ 39 Zümer 68.

¹²² 7A'raf 6; Ayrıca Bkz.1 6 Nahl 49; 21 Enbiyâ 19.

¹²³ 69 Hakka 17, 40 Mü'min 7.

¹²⁴ 40 Mü'min 49.

¹²⁵ 39 Zümer 73

Meleklerden bir kısmı da insanların yaptıklarını kaydetmekle görevlendirilmişlerdir. “İki zabıt memuru sağda ve solda oturmuş zabıt tutarlarken. Her ne söylerse, mutlaka yanında hazır bir gözcü vardır.”¹²⁶ Bunlar Kur’ân-ı Kerim de “kirâmen kâtibin” diye zikredilmektedir.¹²⁷

İnsanı koruyup gözeten hafaza melekleri de vardır. “Herkes için önünden ve arkasından takip eden melekler vardır, onu Allah’ın emriyle gözetirler...”¹²⁸

Varlık âlemi içerisinde bizim görme kabiliyetimizin dışında olan, Allah Teâlâ’nın emri doğrultusunda birçok vazifeyi üstlenmiş olan melekler hakkında özet bilgi vermeye çalıştık. Meleklerin varlığı Allah Teâlâ’nın kudretinin göstergelerinden birisidir.

D. İLAHÎ YARDIMLARIN İNDİRİLMESİ/ GÖNDERİLMESİ

Kur’ân-ı Kerim’de Allah Teâlâ’nın zor durumda kalmış müminlere yardımından sürekli bahsedilmiştir. Allah’ın yardımı, tebliğ sırasında zor durumda kalan peygamberler, savaşlarda çaresiz kalan mü’minler, ve zorluk karşısında kalıp Allah Teâlâ’dan yardım bekleyen kullarının üzerinde gerçekleşmiştir. Allah’ın yardımını tarih sahnesinde daha çok mü’minlerin savaşlarında görmüşüzdür. Allah Kur’ân-ı Kerim’de yardımının devamlı olacağını da vaat etmiştir. “*Elbette biz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin dikileceği günde yardım edeceğiz*”¹²⁹ Allah Teâlâ’nın inananlara yardımı çeşitli şekillerde tezâhür etmiştir. Kur’ân’da ifade edildiği şekliyle bu yardımları tek tek ele alınacaktır.

1. İSRAİL OĞULLARINA SANDIK VE SEKÎNE'NİN İNDİRİLMESİ

Sekîne kelimesi; rahmet, tatmin olmak ve yardım manasına gelmektedir.¹³⁰ Hareketin yok olması olarak da isimlendirilmiştir.¹³¹ “*Sekene*” kelimesi Kur’ân’daki kullanımıyla kalplerdeki korkunun, tedirginliğin yok olup yerini huzurun almasıdır. Ya

¹²⁶ 50 Kaf 17- 18.

¹²⁷ Bkz. 82 İnfitar 11.

¹²⁸ 13 Ra’d 11.

¹²⁹ 40 Mü’min 51.

¹³⁰ İbn Manzûr, *a.g.e.*, Skn Maddesi, 211.

¹³¹ el- İsfehânî, *a.g.e.*, s. 346.

da Allah Teâlâ'nın görünür yardımıyla zorlukların aşılması ve insanların kalplerinde rahatlamanın meydana gelmesidir.

Ayrıca İsrail oğullarına indirilen tabut'tan ve bunun neticesinde onların kalplerine inen sükûnetten Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde bahsedilmiştir. “Peygamberleri onlara; “*Haberiniz olsun, onun hükümdarlığının alameti, içinde rabbinden sizlere bir rahatlık ve Mûsâ ile Harun ailesinin bıraktıklarından bir kısma bulunan bir sandığın gelmesi olacaktır. Onu melekler getirecektir. Eğer inanan kişilerseniz, elbette bunda size kesin bir delil vardır.*” demişti”¹³² Sandığın mahiyeti, içinde neler bulunduğu ve o zamana kadar nerede olduğu hakkında birçok rivayet vardır. İbn Kesir, sandıkta Hz. Harun ve Hz. Mûsâ'nın elbiseleri, asaları ve levhalardan bir parça olduğunu söylemektedir.¹³³

İsrail oğulları bu sandığa çok büyük değer veriyor ve ona kutsal bir emanet nazarıyla bakıyorlardı. Onu, savaşa gittiklerinde önlerinde götürürler ve bununla uğur tutup mübarek sayarak düşmanlarına karşı zafer ümit ediyorlardı.¹³⁴ Tabut ve içindekiler İsrail oğulları için çok değerli bir yere sahipti. Tabutun ellerinden çıkmasına çok üzülmuşlerdi. Rivayete göre sandık ellerinden çıkıp düşmanlarının ellerine geçti. Ta ki âyet-i kerimede ifade olunduğu gibi Talût hükümdarın gelişine kadar. İsrail oğulları düşmanlarına karşı savaşmak isteyip peygamberlerinden bir hükümdar isteyince Allah İsrail oğullarının başına Talût hükümdar tayin etti. İsrail oğulları kendi içlerinde bu işe Talût'tan daha layık birilerinin olduğunu söyleyip onun hükümdarlığına itiraz edince, peygamberleri onlara Talût'un Allah tarafından seçilmiş olduğunu ve onun hükümdarlığında bir takım müjdeler olduğunu söylemişti. Bu müjde de birçok müfessirin ifade ettiği gibi İsrail oğullarınca kutsal kabul edilen sandıktır. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre; bu sandığı melekler yer ile gök arasında taşıyarak geldiler. Hatta insanlar ona bakarken, Talût'un önüne koydular.¹³⁵ Tabutun

¹³² 2 Bakara 248.

¹³³ İbn Kesîr İmâduddin Ebi'l-Fida İsmail, *Tefsîru'l- Kur'ân'il- Azîm*, Mektebetü talibi'l-ilm, Beyrut, 1982., II, 613.

¹³⁴ Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Azim Dağıtım, (Sadeleştirilenler: İ.Karaçam, E.İşık, N. Bolelli, A.Yücel, M.Özakkaş) İstanbul, ty., I, 115.

¹³⁵ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Beyrut, 1982, I, 614.

geri gelmesiyle İsrail oğullarının kalbine büyük bir sükûnet inmiştir. Kutsal mirasa tekrar kavuşmanın rahatlığını hissetmişlerdir.

Tabutun İsrail oğullarının elinden çıkmasının sebebi; “Bu sandık Mûsâ peygamberin vefatından sonra kıymeti bilinmediğinden ve İsrail oğullarının gönderilen peygamberlere karşı sert ve hırçın davranmalarından dolayı Allah’ın bir uyarı cezası olarak ortadan kaybolmuş daha doğrusu düşmanların eline geçmiştir.”¹³⁶

Bir başka görüşe göre buradaki tabuttan kastedilen kalp’tir. “Tabutu kalp olarak alırsak Hz. Mûsâ ve Harun’un geride bıraktıkları manevi kültür olduğunu söyleyebiliriz. O manevi kültürün, özünü oluşturan iman, yani tevhid inancıdır.”¹³⁷

İsrail oğullarına tabutla gelen sükûnetin dışında bazı durumlarda mü’minlerin kalplerine inen sükûnetten de bahsedilmektedir. Hudeybiye antlaşması öncesi yaşanan bir olay üzerine Allah Teâlâ’nın mü’minlerin kalplerine indirdiği sükûnet Fetih sûresinde anlatılır. “*Mü’minlerin kalplerine sükûneti bağışlayan o!dur ki göklerin ve yerin bütün güçlerinin Allah’a ait bulunduğunu ve Allah’ın her şeyi bilen ve gerçek hikmet sahibi olduğunu görerek, imanlarını daha da sağlamlaştırabilsinler*”¹³⁸

Tarihi rivayetleri toplayan kaynaklarda anlatıldığına göre Hz. Peygamber gördüğü bir rüya üzerine umre yapmak için hazırlıklara başlıyor. Beraberinde 1400 kişilik bir sahabe topluluğuyla yola çıkıyor. Ancak Kureyşli kâfirler altı yıldan beri Müslümanları Mekke’ye sokmuyorlardı. Müslümanların Mekke’ye doğru yola çıkması onlarla savaşmak için yola çıkıldığı anlamına geliyordu. Mekkeli kâfirler Hz. Peygamberin Mekke’ye doğru yola çıktığını öğrenince savaş için geldiğini zannedip hareketlendiler. Hudeybiye antlaşması imzalanana kadar bir takım kargaşalar yaşandı. Elçi olarak Mekke’ye giden Hz. Osman’ın tutulması, Müslümanların kabilelerine baskınlar yapılması gibi olaylar yaşandı. Nihayetinde Hz. Peygamber görünüşte Müslümanların aleyhine olan Hudeybiye antlaşmasını imzaladı. Fakat bu antlaşmadan hoşnut olmayan sahabe, peygamberin “kurbanlarınızı kesin, tıraş olup ihramdan çıkın” emrine pek itaat etmek istemedi. Daha sonra Allah Teâlâ’nın kalplerine sükûneti

¹³⁶ Yıldırım, Celal, *İlmim Işığında Asrın Kur’ân Tefsîri*, Anadolu Yay. İstanbul, 1987, IX, 690.

¹³⁷ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Tefsîri*, Bayraklı Yay. İstanbul 2002, III, 248.

¹³⁸ 48 Fetih 4.

indirmesi üzerine Peygambere tâbi oldular. Ve kalplerindeki hoşnutsuzluk gidip yerini güven ve huzur aldı. Bütün bunlardan sonra Allah Teâlâ'nın o müjdeli haberi geldi “Gerçek şu ki ey Muhammed biz senin için apaçık bir zaferin önünü açtık.”¹³⁹ Bu antlaşmanın Müslümanlar için bir hezimet değil zafer olduğu sonradan anlaşıldı. Sahabenin Allah Resulüne teslimiyetleri ve bunda kalplerinin mutmain olması neticesinde Allah onların imanlarını artırmıştır. Aslında müşriklerin sürekli tahriklerine karşın Allah Teâlâ kalplere sükûnet indirmeseydi hem büyük bir savaş çıkabilirdi hem de böyle bir zafer elde edilmeyebilirdi.

“Kur’ân-ı Kerim’de bu sandıktan söz edilmesinin bir başka hikmet ve anlamı, tarihi eşyayı korumayı öğütlemektir. Çünkü tarihi değeri olan eserler tarihi olayların meydana gelişini daha doğru ölçü ve biçimde belgeler ve araştırmacılara daha sağlam bilgi verir.”¹⁴⁰

Kur’ân-ı Kerimde, Tevbe suresi 40. âyette, Hz. Ebubekir’in kalbine inen sükûnetten de bahsedilmiştir. Hz. Peygamber ve Hz. Ebubekir’in Medine’ye hicretleri esnasında sığındıkları mağarada düşman gelir korkusuyla Hz. Ebubekir korku içine düşmüştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber onu Allah’ın yardımıyla teselli etti ve üzerlerine sekine indi. “Eğer siz ona yardım etmezseniz, biliyoruz ya, o küfredenler onu çıkardıkları sırada mağarada bulunan ikinin biri iken Allah ona yardım etmişti ki, o arkadaşına: “Üzülme çünkü Allah bizimle beraberdir!” diyordu. Bunu üzerine Allah ona manevi güç ve huzur verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi ve küfredenlerin kelimesini en alçak etti. Allah’ın kelimesi ise en üstün olandır. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir.”¹⁴¹

Hz. Peygamber ve Hz. Ebubekir’in mağarada korku içine düşmeleri üzerine Allah tarafından kalplerine huzur ve rahatlama veriliyor. Düşman korkularını yenip kalbi bir rahatlama içine giriyorlar. Kalben Allah’a inanıp ona sığıma neticesinde kalplerindeki korkunun yerini sükûnet alıyor.

¹³⁹ 48 Fetih 1.

¹⁴⁰ Yıldırım, a.g.e. XXII, 691.

¹⁴¹ 9 Tevbe 40.

Ayrıca Hz. Peygamber'in hadisinde zikrettiği gibi sekine Müslüman toplulukların üzerine de inmektedir. "Allah'ı zikretmek, Kur'ân-ı tedarik etmek için bir araya gelen topluluğa sekine iner. Melekler onları kuşatır."¹⁴² Melekler onlarla birlikte olur ve onları manevi bir iç huzur kaplar.

Yukarıda örneklerini açıkladığımız gibi, sekine indirilmesi kalplerde rahatlamanın meydana gelmesidir. Bu rahatlama bazen normal zamanlarda meydana gelirken bazen de mü'minlerin tedirginlikleri üzerine Allah'ın bir lutfu olarak bahşedilmiştir. Yani bu, korkunun yerini rahatlamanın ve Allah'a güvenin almasıdır. Bu rahatlama, bazen de insanın kalbindeki sıkıntının yerini iç huzurun almasıdır.

2. ORDULARIN GÖNDERİLMESİ

*"İmanlarına iman katsınlar diye inananların kalplerine o güveni indiren o'dur. Öyle ya Allah'ındır bütün o göklerin ve yerin orduları. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir."*¹⁴³ Allah Teâlâ yerde ve gökteki görünen ve görünmeyen ordularıyla Müslümanlara savaş zamanlarında, darda kaldıklarında daima yardım etmiştir. Görünmeyen orduları genellikle melek orduları olup, Müslümanları maddi ve manevi yönden desteklemişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'de misalleri verilen âyet-i kerimeler ışığı altında melek ordularını işlemeye çalışacağız.

a. Melek Ordularının Gönderilmesi

Meleklerin gönderilmesi bahsinde ele aldığımız gibi, onların birçok vazifeleri vardır. Bu vazifelerinin yanında bazen de melekler Allah Teâlâ'nın emriyle zorda kalan mü'minlere yardım etmekle görevlendirilmişlerdir. Bu yardım daha çok da savaş anlarında zorda kalan mü'minlere destek şeklinde olmuştur.

Kur'ân'da meleklerin bu yardımından görünmeyen ordular şeklinde birçok yerde bahsedilmiştir. Savaş sahnelerinin anlatıldığı Kur'ân âyetlerine baktığımızda melekler bazen mü'minlerin kalplerine verdikleri huzurla bazen de kâfirlerin kalplerine korku salarak yardımlarını tezâhür ettirmişlerdir. *"O anda Rabbin meleklerle şu vahyi*

¹⁴² Ebu Davud, 3, III-IV.

¹⁴³ 48 Fetih 4.

veriyordu: “Ben sizinle beraberim haydi imanı olanları sağlamlaştırın. Kâfirlerin yüreklerine dehşetin bırakacağım, hemen boyunlarının üstüne vurun, vurun onların parmaklarına.”¹⁴⁴ Burada Allah Teâlâ'nın yardımı kâfirlerin kalplerine verilen korkuyla olmuştur. Kâfirlerin tedirginliği, korkusu mü'minleri cesaretlendirip onların kalplerine ferahlık vermiştir.

Allah Teâlâ'nın yardımının başka bir şekli Âl-i İmran sûresinde şu şekilde anlatılmıştır. “o vakit sen inananlara “Rabbinizin size indirilmekte olan üç bin melekle yardım etmesi size yetişmez mi? diyordun”¹⁴⁵ Tefsir ve siyer âlimleri Allah Teâlâ'nın Bedir günü melekleri indirdiği ve meleklerin kâfirlerle savaştığı hususunda icmâ etmişlerdir.¹⁴⁶ Yine bir sonraki âyette meleklerin maddi yardımından bahsedilmiştir. “Evet, sizler sabreder ve itaatsizlikten sakınırsanız onlar da heMen üzerinize saldırırlarsa rabbiniz size beş bin nişanlı meikle yardım edecek”¹⁴⁷

Allah'ın gerek Uhud ve gerekse Bedir savaşlarında meleklerle mü'minlere yardım ettiği muhakkaktır. Ancak insanların kafalarında soru işaretlerine sebep olan konu, meleklerin yardımının nasıl olduğudur. Bazı rivayetlerde bu meleklerin simaları kıratlar üzerinde sarı, beyaz veya siyah sarık olmak üzere aktarılmıştır. Bedir gününde meleklerin inip kâfirlerle harp ettiklerinde bütün tefsir ve siyer âlimleri görüş birliği içindedir.¹⁴⁸ Kâfirlerin kalplerinde korku olması bunu desteklemektedir.

Allah Teâlâ'nın yardımının anlatıldığı bazı âyet-i kerimelerde mü'minlerin kalplerine inen sükûnetten bahsedilirken bazı âyetlerde de indirilmiş meleklerden bahsedilmiştir. Bazı rivayetlerde indirilen bu meleklerin yardımı düşman ordularıyla savaşma şeklinde değil de meleklerin onların kalplerine korku, ürperti vermesi şeklinde olmuştur.¹⁴⁹ Yukarıdaki âyet-i kerimede korku ve sükûnetten bahsedilmeyip sadece gönderilecek meleklerle yardımdan bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu meleklerle yeryüzüne inip orada buldukları ve fiili olarak mü'minlere yardım ettikleri kuvvetle muhtemeldir. Burada soru işareti olan konu gerçekte bu kadar meleğin savaş

¹⁴⁴ 8 Enfâl 12.

¹⁴⁵ 3 Âl-i İmran 124.

¹⁴⁶ Râzî, Muhammed b. Hüseyin Fahrüddin, *Mefâtihu'l- Gayb*, Beyrut, 2001, VII, 186.

¹⁴⁷ 3 Âl-i İmran 125.

¹⁴⁸ Yazır, *a.g.e.*, I, 379.

¹⁴⁹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, II, 767.

meydanında bulunup bulunmadığıdır. Allah Teâlâ'nın kudreti bunu yapmaya kadirdir fakat buradaki sayı çokluktan kinayedir.

Tevbe sûresinde Huneyn günündeki yardımdan bahsedilmiştir. “*Sonra Allah peygamberinin ve müminlerinin üzerine kalplere sükûnet veren rahmetini indirdi ve görmediğiniz ordular indirip kendisini tanımayanları azaba uğrattı. İşte kâfirlerin cezası budur.*”¹⁵⁰ Bu savaşta mü'minlerin sayısı düşman ordusuna kıyasla azdı. O nedenle müminler bir müddet korkuya kapılmışlardı. Sayılarının az olması neticeyi kendi aleyhlerine çevirebilir miydi? Bu korkunun üzerine Allah Teali müminlerin kalplerine sükûnet indirip o olumsuz kaygılarını kalplerinden aldı ve korkuyu düşmanların kalplerine saldı.

Melekler her ne kadar görünmeyen varlıklar olsa da bazı durumlarda Allah Teâlâ'nın izniyle çeşitli şekillerde görülebildiğini ifade etmiştik. Tarihteki çeşitli savaşlarda bu gibi sahneler klasik kaynaklarda anlatılmıştır. Bunlarda efsane olanlar olabileceği gibi gerçek olanlar da olabilir.

b. Kuş Sürüsünün Gönderilmesi

Allah'ın savaşlarda görünmeyen ordularla yardımının yanında Fil sûresi'nde anlatıldığı şekliyle kuş sürüsüyle yardımı da mevcuttur. Sûrede yardımdan şu şekilde bahsedilmiştir.

“Görmedin mi Rabbin ne yaptı fil sahiplerine. Tuzaklarının boşa çıkarmadı mı?

Üzerlerine sürü sürü kuşlar saldı.

Onlara balçıktan pişmiş sert taşlar atıyorlardı

*Derken onları yenilmiş ekin yaprağı gibi kılıverdi”*¹⁵¹.

Sûrede Habeş'in Yemendeki valisi Ebrehe'nin Mekke'ye ve Kâbe'ye karşı hazırladığı fil ordusunun, Allah Teâlâ'nın yardımıyla başarısızlığından bahsedilir. Ebrehe'nin ordusunda filler bulunduğu için sûrenin ismi de “*Fil sûresi*” olmuştur. Anlatıldığına göre Ebrehe bütün Arabistan'ı Hıristiyanlaştırmak niyetindeydi. Bu

¹⁵⁰ 9 Tevbe 26.

¹⁵¹ 105 Fil 1- 5.

maksatla San'a da büyük bir kilise yapmış, bütün Arapların yalnız burayı ziyaret etmelerini istemişti. Araplardan yalnız birinin bu muhteşem ve büyük kiliseye hakaret etmesi üzerine Ebrehe durumu tetkik etmiş ve neticede Arapların en çok ziyaret ettikleri tanrı evinin Mekke'de olduğunu öğrenmiş, kurduğu kilisenin bir umumi ziyaret yeri ve bütün Arabistan'ın din merkezi olmasını temin için Mekke'ye giderek bu evi yıkmaya karar vermiş ve onun için fillerle de kuvvetlendirilen ordusunu Mekke'nin üzerine yürütmüştü.¹⁵² Ancak netice Ebrehe'nin istediği ve planladığı gibi olmadı. Ebrehe ordusuyla beraber Kâbe'yi yok etmek için harekete geçti. Mekkelilerin Ebrehe'nin ordusuna hiçbir karşılık vermemesine karşın Ebrehe hiç beklemediği bir durumla karşılaştı. Allah ordunun üzerine kuşlar gönderdi ve ordusuyla beraber helâke uğradı.

İlahi emirle hareket eden kuşlar, onların üzerine çamurdan sertleşmiş taşları yağdırdılar. Taşlar kuşların bir tane gagasında birer tane de ayaklarında olmak üzere mercimek ve nohut büyüklüğündeydi. Taşlar bazılarına isabet ediyor bazılarına ise etmiyordu. Taşların isabet ettiği herkes ölüyordu. Ebrehe ise etleri dökülmüş bir şekilde can verdi. Bazı rivayetlere göre de taşların değdiği insanlarda çiçek hastalığı meydana geldi. O yıl Arap toprağında ilk defa kızamık ve çiçek hastalığı görüldü.¹⁵³

Taberî bu kuşların tavus, güvercin, karga ve horoz olduğunu belirtir.¹⁵⁴ Kuşların attığı taş ise çeşitli şekillerde nitelendirilmiştir. Taşlar rivayetlere göre mercimekten büyük nohuttan küçük veya koyun gübresi kadar ya da en büyüğü zayıf bir dev kadardır.¹⁵⁵ Muhammed Abduh'a göre ise taşlar sivrisineklerin ayaklarına yapışmış olan hastalık taşıyan mikroplu çamurdur.¹⁵⁶

“Rivayetlerde bu taşların mercimek, nohut, mercimekten büyük nohuttan küçük, fındık ve koyun gübresi kadar olduğu haberleri vardır. Ayrıca, her kuşun bir tane ağzında, iki tane de ayaklarında olmak üzere üçer taş taşıdığı ve bu taşların isabet ettiği şeyi delik deşik ettiği nakledilir.”¹⁵⁷

¹⁵² Doğrul, Ömer Rıza, *Tanrı Buyruğu*, İnkılap ve Aka Kitapevi, İstanbul, 1980, II, 955.

¹⁵³ Taberî, *a.g.e.*, XXX, 300- 303.

¹⁵⁴ Taberî, *a.g.e.*, I, 254.

¹⁵⁵ Taberî, *a.g.e.*, XII, 192; Zemahşerî, *a.g.e.*, IV, 286.

¹⁵⁶ Muhammed Abduh, *Tefsîr-i Cüz-i Amme*, Mısır, ty., s.157.

¹⁵⁷ Yazır, *a.g.e.*, IX,124.

Genel olarak tefsirlerde anlatılanlar birbirine yakın rivayetlerdir. Sûrede Allah Teâlâ kendi kudretinin büyüklüğü karşısında hiçbir gücün duramayacağını ortaya koymuştur. Kendisine çok güvenen bir kavim Allah'ın bazı kullarının emirlerine karşı gelmek ve onlara kötülük yapmak cefa vermek istemişlerdi. Allah Teâlâ o kavmi yok ederek hilelerini red, tedbirlerini iptal ediverdi hem sayılarının hem de hazırlıklarının çokluğuna güvenirken onlar kendilerine hiçbir fayda vermedi.¹⁵⁸

Savaşlarda mü'minlere çeşitli şekillerde yardım eden Allah, saldırıya geçen bu kavmi yerle bir ediverdi. Gönderdiği kuşlarla tahmin edilmeyecek bir netice elde edildi. Allah'ın ordusunun başka bir şeklini gördüğümüz bu sûrede insanlara büyük bir uyarıda da bulunmaktadır. Ne kadar güçlü bir orduya sahip olunursa olunsun, sayısı ne kadar fazla olursa olsun Allah'ın karşısında hiçbir hükmü yoktur. Hiç bir ordu Allahın görünen ve görünmeyen ordularının karşısında duramaz. Allah hangi varlığı ordusuna dâhil etmek isterse buna muktedirdir.

E. NİMET YAHUT AZAP OLARAK İNDİRİLEN ŞEYLER

1. RIZK GÖNDERİLMESİ

Rızk öncelikle yiyecek için kullanılırken genelleştirip kendisinden faydalanılan her şey giyecek, mal, mevki, ilim, yiyecek, içecek, nübüvvet, marifet v.b. için kullanılır olmuştur.¹⁵⁹ “Allah odur ki, sizin için yeri bir karargâh, göğü de bir bina yaptı, size şekil verdi, sonrada şekillerinizi güzelleştirdi ve hoş nimetlerden size rızk verdi. İşte o Allah'tır. Rabbiniz ne yücedir o âlemlerin Rabbi olan Allah”¹⁶⁰ “Bir de gökten mübarek bir su indirip de onunla bağlar bahçeler ve biçilecek taneler bitirmekteyiz. Ve tomurcukları üst üste dizilmiş göğe doğru yükselen hurma ağaçları. Bunlar, kullara rızk olmak üzeredir. Onunla ölü bir bölgeyi de diriltmekteyizdir, işte o dirilip çıkış da böyledir.”¹⁶¹ Verilen bir şeyin rızk olabilmesi için ele mutlaka ulaşması ve kendisinden yararlanılması şarttır; bu bakımdan, kendisinden fiilen yararlanılmayan ve ulaşılamayan şeye rızk denmez.¹⁶²

¹⁵⁸ Abduh, a.g.e., s.157.

¹⁵⁹ Ünal Ali, a.g.e. s. 429.

¹⁶⁰ 40 Mü'min 64.

¹⁶¹ 50 Kaf 9- 11.

¹⁶² Ünal Ali, a.g.e, s. 428.

Rızık özü ve gerçeği itibariyle Allah'tan başkasına nispet edilemez. Mülk Allah'a aittir. Ama onun bağıışı ve izniyle başkaları a bu nimet ve mülklere sahip olur. Ve bunlardan başkalarına da verebilir. Verilen kişi için mülkün sahibi o görünse de ona da bir veren olduğu için asıl sahip Allah'tır. “*Hazineleri bizim yanımızda olamayan hiçbir şey yoktur. Fakat biz onu, ancak belirli bir ölçü ile indiririz.*”¹⁶³

Tefsir ehli Kur'ân'da rızıkın on manada kullanıldığını söylemişlerdir. Bunlar; hediye, yemek, öğle ve akşam yemeği, yağmur, erzak, meyve, mükâfat, cennet, yerden biten nimetler, şükür-teşekkür.¹⁶⁴ Rızık kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de 122 yerde kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de *nezele* fiili kullanılarak,“rızık indirdik” ifadesi dört yerde geçmiştir.¹⁶⁵

Sıra No	Konu	Sûre	Âyet No
1	Rızık	Yunus	59
2	“	Mü'min	13
3	“	Şûra	27
4	“	Casiye	5
5	Nimet	Saffat	62
6	Kudret Helvası ve Bildircin Eti	Bakara	57
7	“	A'raf	160
8	“	Taha	80
9	Sofra	Maide	112, 114, 115

Tablo 2: Kur'ân-ı Kerim'de *Nezele* Fiili Kullanılarak Zikredilen Nimetler

Bu tabloda rızık kavramının *nezele* fiiliyle kullanıldığı âyetler ele alınmıştır. Yoksa rızık kavramı Kur'ânda çok fazla zikredilen konular arasındadır. *Nezele* fiili kullanılarak, somut nitelikli indirilen rızıklar; Kudret Helvası ve Bildircin eti ile İsrail oğullarına indirilen sofradır.

¹⁶³ 15 Hicr 21.

¹⁶⁴ Nüzhetün Uyunun Nevazir.

¹⁶⁵ Bkz.10 Yunus 59; 45 Câsiye 5; 42 Şûra 27; 40 Mü'min 13.

Rızık yaratılmışlar için önceden takdir edilmiştir. Bir kimse Allah emrettiği için çalışır, rızkını helal meşru yoldan ararsa ezelde takdir edilmiş olan rızıkına kavuşur. Allah insana rızık elde etmek için çalışma ve çabalama yönünde bir sorumluluk yükler. “*İnsan için ancak çalıştığıının karşılığı vardır.*”¹⁶⁶ Müfessirlerin çoğu göklerdeki rızık yağmur olarak nitelendirmişlerdir. Hiçbir müfessir bizatihi göklerde rızık ve nimet düşünmemiştir.¹⁶⁷

Rızık Allah Teâlâ tarafından sunulan karşılıksız bir bağıştır ve yüce Allah’ın iradesi doğrultusunda takdir edilip bir ölçüye konulmuştur. Allah’ın bütün canlılara verdiği rızık karşılıksız herkese verilen ve bazı şahıslara özel olarak mucize niteliğinde verilen rızık olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

a. Tabî Olarak Gönderilmesi

Allah Teâlâ’nın insanları rızıklandırması genel manada onların yeryüzünde yaşamını sağlayacak rızıkları yaratmasıdır. Allah Teâlâ Rahman sıfatının ve Rezzak ismi şerifinin tecellisi olarak dünyada mü’min olsun, kâfir olsun bütün insanların ve bütün canlıların rızkını vermektedir. “*Yerde rızıkı Allah Teâlâ’ya ait olmayan hiçbir debelenen yoktur; o onların duracakları yeri de emanet edildikleri yeri de bilir. Onların hepsi açık bir kitaptadır. Allah bütün canlıların helal ve haram olarak rızklarını vermiştir.*”¹⁶⁸ Bundan dolayı cahiliye döneminde rızık korkusuyla evlatlarını öldüren insanlara Allah Teâlâ’nın uyarısı gecikmemiştir. “*Bir de züğürtlük korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin! onlara da rızık biz veririz, size de... Onları öldürmek elbette büyük bir cinâyettir.*”¹⁶⁹

Allah Teâlâ dünya hayatında nimetlerini var etmiş ve bunları kullarının istifadesine sunmuştur. Yeryüzünde yaşayan tüm varlıklar Allah’ın verdiği rızktan yararlanmaktadır. Mesela hayvanlar yanlarında rızklarını taşımadıkları halde Allah onlara rızık verir ve hayatlarını sürdürmelerini sağlar. “*Nice hayvanlar var ki, rızkını*

¹⁶⁶ 53 Necm 39.

¹⁶⁷ Taberî, *a.g.e.*, XXVI, 126- 127.

¹⁶⁸ Cürcânî, eş-Şerif Ali b. Muhammed, *Kitâbu’t Ta’rifat*, (Nşr: Muhammed b. Abdulhakim el- Kâdî), Beyrut, 1911, s.124.

¹⁶⁹ 17 İsrâ 31.

taşıyamaz; Allah onlara da rızık veriyor, size de! O her şeyi işitendir, bilendir.”¹⁷⁰
 İnsan kendisine verilen rızıklardan dolayı onu verene şükretme yükümlülüğü taşımaktadır. “*Ve düşünün ki, siz bir vakit yeryüzünde hırpalanıp duran bir azınlıktınız, insanların sizi çarpıvereceğinden korkardınız. Öyle iken o sizi barındırdı, o sizi yardımıyla destekledi, o size temiz rızıklar verdi ki şükredesiniz.”¹⁷¹*

Allah’ın kullarına rızıkı vermesiyle beraber, insan hayatı için belirlediği sistem ise, insanın rızıkı uğrunda çaba göstermesidir. O kendi imkânlarını kullanacak ve gayretini sarf edecektir. Ve rızıkını sadece Allah’tan dilemelidir. “... *Haberiniz olsun ki o sizin Allah’tan başka taptıklarınız size bir rızık verme gücüne sahip olamazlar; onun için rızıkı Allah katında arayın ve ona kulluk edip ona şükredin. Hep döndürülüp ona götürüleceksiniz.”¹⁷²*

Allah’ın kendi ihsanı olarak verdiği hususî nimetler ise O’nun kendi takdiridir. Her nimete göre şükürü de o oranda olmak durumundadır. Bunun dışında her varlıklı kişi yokluk içindekilere infakta bulunması gerekmektedir. Herkes kendi durumuna göre infakta bulunacaktır. Allah’ın verdiği miktar ölçüsünde mala sahip olanlar çoktan, aza sahip olanlar da azdan vermelidir. “*Varlıklı olan varlığı nispetinde nafaka versin, rızıkı dar olan da Allah’ın kendisine verdiğiinden nafaka versin. Allah, hiç kimseyi kendisine verdiğiinden başkasıyla sorumlu tutmaz. Allah, bir zorluğun arkasından bir kolaylık yapar.”¹⁷³*

Ancak imtihanın gereği Allah bazı kullarına rızıkı az verirken, bazılarına da bol vermiştir. “*Çünkü Rabbin dilediğine rızıkı bol verir, dilediğine kısar; zira o, kullarından haberdardı, her şeyi görendir.*¹⁷⁴ Aslında rızık bolluğu da darlığı da kişi için bir imtihandır.

Yeryüzünde ve gökyüzünde insanlığın hizmetine sunulmuş pek çok nimet vardır. “*Allah göklerde ve yerde ne varsa tümünü, kendi tarafından sizin hizmet ve istifadenize vermiştir. Şüphesiz bunda düşünen topluluklar için birtakım dersler*

¹⁷⁰ 29 Ankebût 60.

¹⁷¹ 8 Enfâl 26.

¹⁷² 29 Ankebût 17.

¹⁷³ 65 Talâk 7.

¹⁷⁴ 17 İsrâ 30.

*vardır.*¹⁷⁵ Allah'ın verdiği bazı rızıklardan ise hem iyi bir şekilde istifade edilebilecek de bazen de Allah'ın yasakladığı yiyecekler üretilmektedir. “*Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden de hem içki, hem de güzel bir yiyecek çıkarırsınız. Şüphesiz ki, bunda aklını kullanan bir topluluk için kesin bir ibret vardır.*”¹⁷⁶

İnsanlığın istifadesine sunulan bu nimetlerde Allah Teâlâ'nın insanlığın hizmetine sunduğu birtakım şeyleri yasaklamıştır, yani haram kılmıştır. Öyleyse haram rızık mıdır, değil midir? Bu konuda ehlisünnet şöyle der: İnsanın yediği şey, ister helal ister haram olsun onun rızığıdır. Mutezile ise, haram rızık değildir demiştir.¹⁷⁷ Bazıları Allah'ın verdiği rızık'tan az faydalanırken, bazıları ise çok faydalanabilmektedir. Bu noktadan sonra artık insana düşen vazife rızıkını temin edebilmek için çaba sarf etmesidir.

İnsan, Allah Teâlâ'nın nimetlerinin şükrünü yerine getirmelidir. Ve Allah yerden ve gökten rızık verendir. “*De ki: “Size gökten ve yeden kim rızık veriyor?”*”¹⁷⁸ Gökten gelen rızık; yağmur, yerden gelen rızık ise toprakta biten nimetler olarak değerlendirilebilir. Gökten gelen nimetlerde insanın bir etkisi olmazken, yerden gelen nimetler için gayret göstermesi gerekmektedir. Gökten gelen rızıkı bilimsel olarak açıklayan bir başka görüş şöyledir: “Yağmurlu havada yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki oksijen ve azot birleşerek renksizazot-monoksit gazını oluşturmaktadır. Bu gaz da tekrar oksijenle birleşerek turuncu renkli azot-dioksit meydana gelmekte ve yine yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki nemlik ve azottan amonyak meydana gelmektedir. Azot-dioksit ise nemliliğin tesiriyle nitrik-aside birleşerek amonyum-nitrat ve amonyum-karbonat oluşturmaktadır. İşte oluşup meydana gelen bütün bu tuzlar yağmurla birlikte yeryüzüne inmekte, yerdeki mevcut kalsiyum tuzları ile birleşerek kalsiyum nitratı meydana getirmektedir. Bitkiler da bu tuzu emerek gelişme imkânı bulmaktadır.”¹⁷⁹

¹⁷⁵ 45 Câsiye 13.

¹⁷⁶ 16 Nahl 67.

¹⁷⁷ Nüreddin es-Sabûnî, *Mâtürîdiyye Akâidi* (çev. Bekir Topaloğlu), Ankara 1995. s.151

¹⁷⁸ 10 Yunus 31.

¹⁷⁹ Yıldırım, *a.g.e.*, XI, 5809.

Allah yarattıklarına, yiyip içtiklerinden tutun da aldıkları nefese kadar, birçok nimetler vermiştir. İnsana verilen ömür, akıl ve vahy birer nimettir. Yenilip içilenler Allah Teâlâ'nın bütün kullarına bahsettiği tabii nitelikteki nimetlerdendir. Rızık hayattan sonra nimetlerin en büyüğü, insanı ibadet, dua ve niyazlara sevk eden bir kaynak durumundadır. Dolayısıyla her an bize Allah'ı hatırlatmaktadır.

b. Mûcizevî Olarak Gönderilenler

Allah'ın göklerde ve yerde ne varsa insanlığın hizmetine sunduğu tâbi nimetler yanında bir de mucizevî nitelikte olan nimetler vardır. Bunlar daha çok peygamberlerde tezâhür etmiştir. Kavimlerini Allah Teâlâ'ya inanmaya davet eden peygamberler, tebliğleri esnasında, peygamberliklerini ispat etmelerini isteyen kavimlerinin, bazı isteklerini yerine getirmek zorunda kalmışlardır. İşte bunlardan birkaçı da peygamberlerin göstermiş olduğu mucize niteliğindeki rızıkların verilmesidir. Şimdi Kur'ân-ı Kerim'deki anlatımlardan yola çıkarak bu mucizeleri ele almaya çalışacağız.

b.1-İsrail oğullarına Mâide Gönderilmesi

Kur'ân-ı Kerim'in en uzun sûrelerinden olan Mâide sûresi, ismini sûrenin içinde anlatılan olaydan almıştır. Anlatıldığına göre havariler Hz. İsa'dan Allah Teâlâ'nın kendilerine bir sofraya göndermesini isterler. Bunun üzerine Hz. İsa Allah Teâlâ'ya bir sofraya göndermesi için dua eder. Ve Allah'ta Hz. İsa'nın duasına icabet edip gökten bir sofraya gönderir. Kur'ân-ı Kerim'de bu olay şöyle anlatılır:

Bir vakit havariler: “Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten bir sofraya indirebilir mi: Demişlerdi İsa da: “İnanıyorsanız Allah'tan korkun demişti.

Onlar: “Biz istiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun da senin bize doğru söylediğini bilelim ve onu “Allah'ın indireceği sofrayı bizzat görenlerden olalım” dediler.

Meryem oğlu İsa şöyle yalvardı: “Allah’ım, ey bizim yegâne Rabbimiz, bize gökten bir sofrayı indir ki, bizim için, önce ve sonra gelenlerimiz için bir bayram ve kudretinden bir nişane olsun! Bizleri rızklandır. Sen rızık verenlerin en hayırlısısın.

Allah buyurdu ki: “Nen onu size muhakkak indiririm. Fakat bundan sonra kim içinizden nankörlük ederse ben onu kâinata hiç kimseye yapmayacağım bir azap ile cezalandırırım.”¹⁸⁰

Âyet-i kerimelerden de anlaşıldığı gibi, havarîlerin Mâide talebi, kalplerinin mutmain olması içindi. Yoksa şüpheleri olduğu için değildi. Onlar, ilâhî bir mucizeye şahitlik etmek istiyorlardı. Gökten indirildiği açıkça ifade edilen bu sofranın mahiyeti ve nasıl inmiş olabileceği bazı müfessirler tarafından tartışılmıştır. İnsanları yoktan var eden Allah’ın böyle bir şey yapması elbette ki çok kolaydır.

Sofrada neler bulunduğu Kur’ân’da açıklanmamıştır. Ancak Hz. Peygamber sofranın hakkında şunları söylemiştir. “Sofra, gökten üzerinde ekme ve et olarak indirildi. Onlara hıyanet etmemeleri ve sofradaki yiyeceklerden ertesi güne bir şey ayırmamaları emri verildi. Onlar ise hıyanet edip, bitirme yoluna gittiler, sofradan ertesi günler için yiyecek kaldırıp ayırdılar. Bunun üzerine onlar domuzlara ve maymunlara çevrildiler.”¹⁸¹

Bir rivâyete göre de sofrada şunlar vardır.

1-Pulsuz ve kılçıksız bir balık. Yanında da tuz, sebze, sirke, üzeri yağlı ekme, bal, peynir, zeytin ve pastırma vardı.

2-Yedi çörek ve yedi balık.

3- Bütün yiyeceklerin tadını veren bir balık.

4- Et hariç her türlü yiyecek.

5- Cennet meyveler.

6- Ekme, pirinç pilavı ve sofradan oluşuyordu.

¹⁸⁰ 5 Mâide 112- 115.

¹⁸¹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, I, 564- 565.

7-Hz. İsa ve Havarileri oldukça bu sofraya da iniyordu. Nihayet birisi ondan bir şeyler çaldı. Böylece sofraya inmez oldu.¹⁸²

Aslında İsrail oğulları'nın böyle bir şey istemelerinin sebebi, bunun gerçekleşmeyeceğine inandıkları içindi. O yüzden İsrail oğulları Hz. İsa'nın davetini geri çevirmek için bir sebep bulduklarını düşünüyorlardı.

Bir başka rivayet ise şöyledir; sofrada bulunanlarla ilgili rivayetlerin hepsi uydurmadır. Ana konusu İsa'yı mucizelerle yükseltmek, ona karşı çıkan Yahudileri de domuzlara, maymunlara çevirmektir. Bunlar Hristiyanların, İsa'yı çarmıha gerdiklerine inandıkları Yahudiler hakkında anlata geldikleri öykülerdir.¹⁸³

Bir rivayete göre sofraya inmemiştir. Çünkü Havariler, yüce Allah'ın sofraya indirdikten sonra, kendilerini ilahi azaptan korkutması üzerine isteklerini geri almışlardır.¹⁸⁴

Ancak Allah Teâlâ bu mucize ile insanları göklerde hayatın varlığını düşünmeye sevk ediyor olabilir.

b.2-Hz. Mûsa'nın Kavmine Menn Ve Selvâ'nın İndirilmesi

Hiz. Mûsâ ve kavmi Sina'ya geldiklerinde Tur dağı yamaçlarında Allah Teâlâ onlara birtakım yiyecek ve içecekler ihsan etmiştir. Önce Mûsâ, Allah'ın emriyle asasını yere vurmuş ve on iki pınar fışkırmıştır. Ve yine üzerlerini bir bulut gölgelemiş, ardından da kudret helvası ve bıldırcın indirilmiştir “*Ve üstünüze o bulutu gölgelik yaptık ve size verdiğimiz güzel rızıklardan yiyin diye üzerinize hem kudret helvası, hem de bıldırcın indirdik. Bize zulmetmediler, belki kendilerine ediyorlardı.*”¹⁸⁵

Menn, kar gibi ağaçların üzerine düşen ve bal gibi tatlı olup insanların ondan yediği bir rızaktır.¹⁸⁶ Bir başka rivayette onun ağaç yaprakları ve taşlar üzerine yağdığı, sertleştikten sonra buz gibi olduğu sonra insanların onu topladığı söylenmektedir.¹⁸⁷

¹⁸² Derveze, İzzet, *et-Tefsîrû'l-Hadis*, (çev. Mehmed Baydaş), Ekin Yay. İstanbul, 1998, VII, 205.

¹⁸³ Ateş, Süleyman, *Kur'ân Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, X, 197.

¹⁸⁴ Derveze İzzet, *a.g.e.*, VII, 204.

¹⁸⁵ Bkz. 2 Bakara 57; 7 Â'raf 160; 20 Tâhâ 80.

¹⁸⁶ Taberî, *a.g.e.*, 334.

¹⁸⁷ Reşid Rıza Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakim, eş-Şehir bi-Tefsîri'l-Menar*, Beyrut, ty., I, 323.

Onun küçük ekmek parçaları olduğu da rivayet edilmiştir.¹⁸⁸ Menn, fecrin doğuşundan güneşin doğuşuna kadar iniyordu. Ve herkes o gün kendisine yetecek kadar alıyordu, daha fazlasını alınca bozuluyor, kalmıyordu. Altıncı gün olunca cumartesi gününe yetecek kadarını aldılar. Çünkü o gün bayram ve istirahat günüydü.¹⁸⁹

Selvâ ise, güney rüzgârlarının onları topladığı bıldırcına benzer bir kuştur.¹⁹⁰ Menn ve Selvâ ile ilgili Tevrat'ta şu bilgiler yer almaktadır: “ Kavim dolaşır ve onu devşirirlerdi. Ve değirmende öğütürler yahut havanda döverlerdi ve tencerede haşlar ve ondan pideler yaparlardı. Ve tadı taze yağ tadı idi. Ve geceleyin ordugâh üzerine çiğ indiği zaman üzerine Menn inerdi.”¹⁹¹ Allah'ın onlara verdiği bu zahmetsiz yiyecekler neticesinde onlardan tek istediği isyan etmeden itaat etmeleriydi.

Âyet-i kerime de Menn ve Selvânın gökten indirildiğine dair bir ifade yoktur. Fakat âyet-i kerimede “*nezele*” fiili kullanılmıştır. Kur'ân'ı Kerim'de geçen “*nezele*” fiili daha çok gökten yapılan indirmeler için kullanılmıştır. Bu fiil hem vahy gibi manevi hem de yağmur gibi maddi nesnelere indirilişi için kullanılmıştır. “*Nezele*” fiilinin kullanılmasından dolayı Menn ve Selvâ'nın da gökten indirilmiş olabileceği gibi, böyle bir indirme olmayıp o anda mevcut olan veya varlığından o anda haberdar oldukları bir yiyecek de olabilir.

Menn ve Selvâ'nın indirilişini mucizevî kılan, bu olayın süreklilik arz etmemesidir. Bunlarda yağmur ve kar gibi sürekli yağıp bir tabiat kuralı haline gelselerdi insanlar gökten yiyecek maddesinin nasıl gelmiş olabileceğini anlamakta güçlük çekmezlerdi. Ya da böyle bir hadise bir kavme mahsus olmazdı.

2. RÜZGÂRLARIN GÖNDERİLMESİ

Rüzgâr, atmosfer basıncı farklarından ve yerkürenin değişik bölgeleri arasındaki sıcaklık farklarından kaynaklanan hava hareketidir. Rüzgâr aslında devamlı olarak hareket etmekte olan havadır¹⁹². Rüzgâr “*rîh*” kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de 31 yerde

¹⁸⁸ Alaaddin Ali b. Muhammed Hazin, *Tefsîru'l Hazin*, I, 33.

¹⁸⁹ İbn Kesir, *a.g.e.*, II, 345.

¹⁹⁰ Taberî, *a.g.e.*, I, 335.

¹⁹¹ Kitab-ı Mukaddes, *Sayılar*, İstanbul, 2003, 11/8- 9.

¹⁹² *Yeni Bilimler Ansiklopedisi*, Eğitim Teşebbüsleri Ltd. Şti. İstanbul, 1980, VI. 182.

kullanılmıştır. Bunlardan bir âyette “*koku*” manasında “*Ne zaman ki, bu taraftan kervan ayrıldı, öteden babaları dedi ki: “Doğrusu ben –bana bunaklık yakıştırmasına kalkışmazsanız- gerçekten Yusuf’un kokusunu duyuyorum, eğer bunak demezseniz.”*”¹⁹³

Bir âyette de kuvvet, devlet manasında “*Allah’a ve peygamberlerine itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra içinize korku düşer ve devletiniz elden gider. Bir de sabırlı olun, çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.*”¹⁹⁴ şeklinde kullanılmıştır. Geriye kalan 29 yerde ise rüzgâr anlamında kullanılmıştır.

Ayrıca *reyhan* kalıbında rahmet, ferahlık manasında kullanılmıştır. “*Ona ravh (rahmet, ferahlık, daimi bir hayat), güzel bir rızk ve naim cenneti vardır.*”¹⁹⁵

Rüzgârın hava hareketi olduğunu söylemiştik. Günlük dilde de kullanılan başka hava hareketleri Kur’ân-ı Kerim’de şu şekilde kullanılmıştır. Fırtına manası verilen kelime 5 yerde kullanılmıştır. Bunlardan üçünde *rıh* kelimesi¹⁹⁶ ikisinde ise *hasıben*¹⁹⁷ kelimesi kullanılmıştır. Kasırga manası verilen kelime ise 4 yerde kullanılmıştır. Bunlarda ikisinde *rıh* kelimesi¹⁹⁸ birinde *i’sar* kelimesi¹⁹⁹, birinde ise *saigatiin* kelimesi²⁰⁰ kullanılmıştır. Enbiya sûresi 46.âyette ise *nefhatiin* kelimesi kullanılmış ve esinti manası verilmiştir. “*Yemin olsun ki, Rabbinizin azabından çok az bir şey dokunursa, muhakkak diyeceklerdir ki: “Vay bizlere biz gerçekten zalimlerdik.”*”

Doğa olayları içerisinde her zaman mevcut olan rüzgârlar, oluşumu, etkisi ve sonuçları ile Yüce Allah’ın pek çok hikmetle birlikte yarattığı büyük bir nimettir. Allah Kur’ân’da rüzgârı da diğer tam yaratış delilleri gibi, insanın düşünmesi ve şükretmesi için var ettiğini şöyle bildirmektedir. “*Şüphesiz, göklerin ve yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardına gelişinde, insanlara yarar yarar şeylerle denizde akan gemide, Allah’ın yukarıdan bir su indirip onunla toprağı ölmüşken diriltmesinde, üzerinde deprenen hayvanları yaymasında, rüzgârları değiştirmesinde, gökle yer*

¹⁹³ 12 Yusuf 94.

¹⁹⁴ 8 Enfâl 46.

¹⁹⁵ 56 Vâkıa 89.

¹⁹⁶ 10 Yunus 22; 14 İbrahim 18; 69 Hakka 16.

¹⁹⁷ 54 Kamer 34; 67 Mülk 17.

¹⁹⁸ 17 İsrâ 69; 21 Enbiyâ 81.

¹⁹⁹ 2 Bakara 266.

²⁰⁰ 41 Fussilet 13.

arasında boyun eğmiş bulutta akıllı olan bir topluluk için elbette Allah'ın birliğine deliller vardır.”²⁰¹

Rüzgâr bulutun, bulut suyun, yağmurun ve rahmetin müjdecisidir “Rüzgârlar bulutlara elektriği ve bulutları sıkıştırarak yere yağmuru aşılar. Aynı zamanda rüzgârla bitkilerden birbirlerine erkeğe dişi tohumlara taşımak sûretiyle onları aşılarlar.”²⁰² Allah Teâlâ'nın koyduğu yasa gereği yağmurun ve karın yağmasında rol alan rüzgârlar, Allah Teâlâ'nın tayin ettiği yönde eserler. Rüzgâr ve yağmurlar ilâhi hikmetin göstergelerindendir. O,dilerse rüzgârı durdurur.

Rüzgârların bir kısmı hayatın idamesi için nimet olarak gönderilirken, bir kısmı da azap olarak helak için gönderilmişlerdir. “Kur’ânda on bir çeşit rüzgârdan bahsedilmektedir. Bunlardan beşi azap rüzgârları, (Sır rüzgârı, Âsif rüzgârı, Kâsif rüzgârı, ‘Akim rüzgârı, Sarsar rüzgârı), altısı da rahmet rüzgârlarıdır (Müjdeleyici rüzgârlar, Dölleyen rüzgârlar, tatlı rüzgârı, Mürselât rüzgârı, Zâriyat rüzgârı, Nâşirat rüzgârı)²⁰³ Bunlarla ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda verilecektir.

Sonuçta her ikisi de Allah Teâlâ'nın sonsuz kudreti ile meydana gelmektedirler. Bulutların durmasında, hareket etmesinde rüzgârların oynadığı rol gerçekten çok büyüktür. Kur’ân-ı Kerim’de her ikisinin de örneklerine rastlanmaktadır. Şimdi bunlar iki grupta ele alınacaktır.

a. Rahmet Rüzgârlarının Gönderilmesi

“O rahmetinin önünde rüzgârları müjdecî olarak yollayan Allah'tır. Nihâyet onlar yağmur yüklü ağır bulutları hafif bir şey gibi kaldırıp yüklediklerinde, bakarsın biz onları ölü bir memlekete gönderip oraya su indirmiş ve orada her türlüünden ürün çıkarmışızdır. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerek ki düşünüp ibret alasınız.”²⁰⁴

²⁰¹ 2 Bakara 164.

²⁰² Mustafa, Mahmut, *Kur’ân’a Yeni Yaklaşımlar*, (trc. Muhittin Akgül), Işık Yay.,İstanbul, 2003, s.162.

²⁰³ Bayraklı, a.g.e. VII, 168.

²⁰⁴ 7 A’raf 57; 25 Furkan 48; 35 Fâtür 9.

Rüzgârlar rahmetin müjdecisidirler. Görevleri gereği yağmurların oluşmasında ve yeryüzüne düşmesinde önemli bir role sahiptirler. Rüzgârların bu aşılama özelliği şöyle gerçekleşir: Okyanusların ve denizlerin yüzeyinde, köpüklenme nedeniyle her an sayısız hava kabarcığı oluşmaktadır. Bu kabarcıklar patladıkları anda, milimetrenin 100'de biri çapındaki binlerce parçacığı havaya fırlatırlar. "Aerosol" adı verilen bu parçacıklar, rüzgârlar sayesinde karalardan gelen tozlarla karışarak atmosferin üst katmanlarına taşınır. Rüzgârların bu şekilde yükseklerle taşıdığı parçacıklar, burada su buharı ile temas eder. Su buharı da bu parçacıkların etrafına toplanarak yoğunlaşır ve su damlacıklarına dönüşür. Bu su damlacıkları önce bir araya gelerek bulutları oluşturur, bir süre sonra da yağmur olarak yeryüzüne iner.

Görüldüğü gibi rüzgârlar, havada serbest halde bulunan su buharını denizlerden taşıdıkları parçacıklarla "aşılmakta" ve böylece yağmur bulutlarının oluşumunu sağlamaktadır. "Rüzgârların çok önemli bir yanı da oksijeni temiz havaları kentler getirip kent alanlarındaki kirli havayı temizlemek üzere ormanlara taşımalarıdır. Bize kirlenmiş gelen o hava ağaçlar için bir besin kaynağıdır. Bu sayede aynı zamanda havanın oksijen miktarı dünyanın her yerinde sabit kalmaktadır." ²⁰⁵ Allah Teâlâ bu âyet-i kerimde "ersele" fiilini kullanmıştır. Bu fiil Kur'ân-ı Kerim'de yedi manada kullanılmıştır.

1. Meryem sûresi 83. âyet-i kerimde; "Görmedin mi, biz şeytanları o kâfirlerin üzerine salmuşuz; onları oynatıp kaynatıp kıvrandırıyorlar"

2.Nisa sûresi 79. âyet-i kerime, "...Biz seni insanlara bir elçi olarak gönderdik, şahit olarak da Allah yeter."

3.Fatır sûresi 2. âyet-i kerime "Allah insanlara rahmetinden her neyi açarsa artık onu tutacak kısıacak kimse yoktur. Her neyi de tutarsa onu da ondan sonra salacak yoktur. O öyle güçlüdür, öyle hikmet sahibidir."

4.Mutaffifin sûresi 33. âyet-i kerime, "Hâlbuki inananların üzerlerine gözcü olara gönderilmemişlerdi."

²⁰⁵ Haluk Nurbakı, *Kur'ân-ı Kerim' den Âyetler Ve İlmi Gerçekler*, T.D.V. Yay., Ankara, 261.

5.Şuarâ sûresi 53. âyeti kerime, “*Firavunda şehirlere asker toplayıcı gönderdi.*”

6.Şuarâ sûresi 17. âyet-i kerime, “*İsrail oğullarını bizimle beraber salıver.*”

7.Hud sûresi 52. âyet-i kerime, “*Ey kavmim rabbinizden bağışlanmanızı dileyin, sonra ona tövbe ile başvurun ki, size bolca göğün feyzini, bereketini indirsin, gücünüze güç katarak artırsın; günahkârlar olarak yüz çevirmeyin dedi.*”²⁰⁶

Yani bu kelime indirmek manasında da kullanılmıştır. O nedenle Allah Teâlâ'nın rüzgârları göndermesi de, indirilmesi de mümkündür.

b. Azap Rüzgârlarının Gönderilmesi

Allah Teâlâ kullarına rahmetinin yanında azabını da göstermiştir ki bazı kulları bundan ders alabilsinler. Kur'ân-ı Kerim'de isyanda ısrarcı olanlara azabını tattırmakla ve buna kadir olduğunu haber vermekle uyarmıştır.

“De ki onun size üstünüzden ve altınızdan bir azap salıvermeye yahut sizi birbirinize katıp kiminizin kiminize hıncını tattırmaya gücü yeter. Bak âyetlerimizi nasıl inceden inceye açıklıyoruz ki gereği gibi anlasınlar.”²⁰⁷

Kur'ân-ı Kerimin birçok âyetinde rahmetin müjdecisi olan rüzgârlar Allah'ın emriyle öyle bir hale bürünürler ki rahmet bir anda azaba dönüşür. Kur'ân-ı Kerim'de bazı kavimlerin yok oluşuna sebep olan doğal afetlerden sıkça bahsedilmektedir. Bu yok oluşların sebebi genellikle gökten gelen doğal afetlerdir. Kur'ân-ı Kerim'de ifade edildiği şekliyle rüzgârların sebep olduğu afetler şöyledir.

-Geceli gündüzlü uzun süre esen şiddetli rüzgârlar.

-Her şeyi alt üst edip toza çeviren kuru bir rüzgâr. “*Yoksa sizi tekrar denize döndürüp de üzerinize her şeyi kırıp büken, bir fırtına salıvererek hepimizi yaptığımız*

²⁰⁶ Fîruzabâdî, a.g.e.,182.

²⁰⁷ 6 En'am 65.

nankörlük sebebiyle boğmayacağından, sonra da bize karşı onun öcünü alacak birini bulamamanızdan emin misiniz?”²⁰⁸

-Can yakıcı azap verici rüzgâr. “*Derken onu vadilerine doğru gelen bir bulut halinde gördüklerinde: “Bu bize yağmur yağdıracak ufukta beliren bir buluttur” dediler. O ise: “Hayır, o, sizin çabuk gelmesini istediğiniz şeydir; içinde acıklı bir azap bulunan bir rüzgârdır.”²⁰⁹*

-Ateşli bir kasırga. “*Sizden hanginiz ister ki, kendisinin hurma ve üzüm bağları bulunan, altından ırmaklar akan, içinde her çeşit ürünün yetiştiği bir bahçesi olsun da kendisine yaşlılık çöküp elleri yetmez, güçleri çatmaz bir takım çocuklarının bulunduğu bir sırada, ateşli bir bora isabet edip bahçesini yaksın? İşte Allah, düşünesiniz diye sizlere âyetlerini böyle anlatıyor.”²¹⁰*

-Kavurucu soğuk bir rüzgâr. “*Bu dünya hayatında yapmakta oldukları harcamaların durumu, kendilerine zulmeden bir kavmin ekinlerine isabet edip onu mahveden kavurucu soğuk bir rüzgâra benzer. Allah onlara haksızlık etmemiştii fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.”²¹¹*

-Dondurucu bir rüzgâr. “*Çünkü üzerlerine uğursuzluğu devam eden bir günde dondurucu bir rüzgâr salıverdii.”²¹²*

-Dondurucu ve gürültülü bir kasırga. “*Biz de kendilerine dünya hayatında zillet azabını tattırmak için uğursuz günlerde üzerlerine sarsar rüzgârı (dondurucu veya çok gürültülü bir kasırga) gönderdik. Elbette ki, ahiret azabı daha zilletlidir; hem de onlar kurtarılamayacaklardır.”²¹³*

-Esip savuran rüzgâr (14 İbrahim 18)

²⁰⁸ 17 İsrâ 69.

²⁰⁹ 46 Âhkâf 24.

²¹⁰ 2 Bakara 266.

²¹¹ 3 Âl-i İmran 117.

²¹² 54 Kamer 19.

²¹³ 41 Fussilet 16.

-Taş yağdıran rüzgâr. *“Özetle her birini günahı ile yakaladık; kiminin başına bir taş yağdıran gönderdik, kimini korkunç bir ses alıverdi, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de boğduk. Allah onlara haksızlık etmiyordu. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.”*²¹⁴

-Rüzgâr ve ordu. *“Ey iman edenler, Allah’ın üzerinizdeki nimetini anın. O zaman ki, size ordular gelmişti de üzerlerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular salıvermiştik. Allah ne yaptığınızı görür.”*²¹⁵

Allah Teâlâ’nın âyet-i kerimelerde de bildirdiği şekliyle dengelerin hafif bozulması neticesinde neler olduğu aşikârdır. Aslında rahmetin müjdecisi olan rüzgârlar Allah’ın emriyle bir anda bir kavmi yerle bir edecek güce bürünmüşlerdir. Kimi zaman her şeyi donduracak kadar soğuk esmişler, kimi zaman taşlar yağdıracak kadar, şiddetlenmişler, kimi zamanda her yeri altüst etmişler, bazen de gece gündüz durmaksızın eserek hayatı durdurmuşlardır. Rüzgârın şiddetinin biraz daha arttığını düşünsek gerçekten nasıl bir felakete karşılaşacağımızı az çok tahmin ederiz. Allah Teâlânın rüzgârlar üzerinde öyle bir dengesi söz konusudur ki, bu dengeler biraz bozulacak olsa insanların karşı koyamayacağı olumsuz neticeler meydana gelmektedir.

3. YAĞMURLARIN İNDİRİLMESİ

Yağmurun oluşumu, gökyüzünde onların depolanması ve yeryüzüne inişi aslında insanların zihnini zorlayan bir süreçtir. Ancak Allah, bütün bu evreleri Kur’ân-ı Kerimde bildirmiştir. *“Allah O’dur ki, rüzgârları gönderir de bir bulut savururlar. Derken onu gökyüzünde nasıl dilerse öyle serer, parça parça da eder. Derken aralarından yağmurun çıktığını görürsün. Derken onu kullarından kimlere diliyorsa döküverdi mi derhal yüzleri gülüverir.”*²¹⁶

Su buharından meydana gelen bulutları birbirine çarpıştıran rüzgâr, bulutları sıkıştırır ve yağmur hâsıl olur. Böylece aşılایıcı rüzgârlar yağmuru yere aşılایmış olurlar. Rüzgârları estiren, yağmur yağdıran, yeri de böyle aşılایan Allah, yağın

²¹⁴ 29 Ankebût 40.

²¹⁵ 33 Ahzâb 9.

²¹⁶ 30 Rûm 48.

yağmur sularını yeraltında büyük depolarda dağlarda, pınarlarda, kuyularda göllerde v.b. yerlerde tutarak bütün canlıların su ihtiyacını devamlı karşılamaktadır.

Havanın ve suyun varlığı bütün varlık için çok büyük bir nimettir. Havanın ve suyun olmadığı yerlerde yaşamın olması da mümkün değildir. Yeryüzünün normal nem oranında, hayatın elverişli bir halde bulunmasında ve dengenin sağlanmasında su asıl etkindir. Onsuz bir kaç günden fazla yaşayamayacağımız su, bize özel olarak gönderilmektedir. Kur'ân'da bunun insanın şükretmesi için açık işaretlerinden biri olduğunu Allah şöyle haber vermektedir. *“Şimdi gördünüz mü o içtiğiniz suyu, buluttan onu siz mi indiriyorsunuz, yoksa biz miyiz indiren? Dileseydik onu acı bir çorak yapardık. O halde şükretseniz ya!”*²¹⁷

Diğer yandan gökten inen su, yeraltı kaynaklarına yerleştirilerek veya yüksek dağlarda kar halinde tutularak akarsuların devamlı surette akmasını sağlar ve yeryüzünde hayat kaynağı vazifesi görür. Yeryüzünde mevcut olan kaynak ve akarsular yüzey suları grubuna girmektedir. Yeraltı suları atmosferik suların yeryüzüne intikalinden sonra, zemin tabiatına bağlı olarak yeraltına sızma ve batması sonucunda yerkaşu içinde depolanması ile oluşur.

Kur'ân'da yağmur hakkında verilen bir diğer bilgi ise yağmurun belli bir ölçü ile indirildiğidir. *“O ki, bir ölçü ile yukarıdan su indirmekte ve onunla ölü bir beldeye hayat neşretmekteyiz. İşte siz de kabirlerinizden öyle çıkarılacaksınız.”*²¹⁸ Yağmurdaki ölçü sadece miktarında değil, aynı zamanda yağmur damlalarının düşüş hızında da söz konusudur. Eğer yağmur damlaları yeryüzüne belirli bir ölçü de değil de hızlı bir şekilde düşseydi yeryüzünde meydana gelebilecek felaketler az çok tahmin edilir. Bunda da Allah'ın merhametinin delililerini görmek mümkündür.

“Matarun” kelimesi yağmurun yağması olarak Kur'ân-ı Kerim de 10 yerde kullanılmıştır.²¹⁹ Kullanılan diğer manalar ise, ileride ayrıntılı olarak bahsedeceğimiz gibi, azaba sebep olan taşların yağmasıdır. Bu yağmurlardan bir kısmı azaba dönüşmüştür. Bunlardan daha sonra ayrıntılı olarak bahsedeceğiz. Yağmur kelimesi

²¹⁷ 56 Vâkıa 68 -70.

²¹⁸ 42 Zuhruf 11.

²¹⁹ Bkz. 26 Ahkâf 24; 4 Nîsa 102.

dışında genellikle “gökten su indirmek”²²⁰ ifadesi kullanılmıştır. İbn Kesir gökten suyun inmesi hakkında şöyle bir görüş bildirmektedir: “*Ve gökten bir yağmur indirdi*”²²¹ âyeti yağmurun gökten indiğini gösterir, hâlbuki durum böyle değildir. Çünkü yağmur, ancak yerden yükselen buharlardan ve bu buharların soğuk hava tabakasına kadar yükselip, orada soğuktan ötürü bir araya gelerek, bundan sonra da yere inmesinden oluşur.”²²² Kur’ân-ı Kerim de yağmur kelimesinin dışında bazı ifadeler kullanılarak yağmura işaret edilmiştir. Bunlar şu şekilde verebilir.

-Gökten su indirmek. “*O zaman size –tarafından bir güven olmak üzere- bir uyku sardırıyordu ve üzerinize gökten su indiriyordu ki, bununla sizi temizlesin, şeytanın murdarlığını sizden gidersin, kalplerinize güç versin ve bununla ayaklarınızı sağlamlaştırsın.*”²²³

-Göğü indirmek. “*Ey kavimim, Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin, sonra Ona tövbe ile başvurun ki, size bolca göğün feyzini, bereketini indirsın, gücünüze güç katarak arttırsın; günahkârlar olarak yüz çevirmeyin! Dedi.*”²²⁴

-Allah Teâlâ’nın gökten indirmiş olduğu rızık. “*Gece ile gündüzün değişmesinde, Allah’ın gökten rızık (kaynağı yağmuru) indirip de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgârları çevirmesinde (yönlendirmesinde) akıllı olan bir kavim için birçok deliller vardır.*”²²⁵

-Ağırlıklı bulutlar. “*Size korku ve ümit içinde şimşegi gösteren ve ağırlıklı bulutları meydana getiren o’dur.*”²²⁶

-Göğü üzerine salsın. “*Bol hayır (yağmur) ile göğü üzerinize salsın.*”²²⁷

-Suyu dökmekteyiz. “*Biz o suyu bir döküş (bol bol) dökmekteyiz.*”²²⁸

²²⁰ Bkz.6 En’am 99; 10 Yunus 24; 16 Nahl 10; 25 Furkan 48; 29 Ankebût 63; 31 Lokman 10; 43 Zuhuruf 11.; 50 Kaf 9.

²²¹ 2 Bakara 22.

²²² İbn Kesîr, *a.g.e.*, XI, 5943.

²²³ 8 Enfâl 11.

²²⁴ 11 Hûd 52.

²²⁵ 45 Câsiye 5.

²²⁶ 13 Ra’d 12.

²²⁷ 71 Nûh 11.

1	Su	Bakara	22, 164
2	“	En’âm	99
3	“	A’râf	57
4	“	Enfâl	11
5	“	Yûnus	24
6	“	Ra’d	17
7	“	İbrâhim	32
8	“	Hicr	22
9	“	Nahl	10, 65
10	“	Kehf	45
11	“	Tâhâ	53
12	“	Furkan	48
13	“	Neml	60
14	“	Ankebut	63
15	“	Rûm	24
16	“	Lokman	10
17	“	Sebe’	2
18	“	Fâtır	27
19	“	Zümer	21
20	“	Fussilet	39
21	“	Zuhruf	11
22	“	Kaf	9
23	“	Vâkıa	69(2)
24	“	Hadid	4
25	“	Nebe’	14
26	Yağmur	Hac	5, 63
27	“	Mü’minûn	18
28	“	Nur	43
29	“	Rûm	49
30	“	Lokman	34
31	“	Şûrâ	28

Tablo 3: Kur’ân-ı Kerim’de *Nezele* Fiili Kullanılarak İfade Edilen Su ve Yağmur Kelimeleri

Buradaki tabloya da su ve yağmurun *nezele* fiili kullanılarak ifade edildiği âyetleri yerleştirdik. Yoksa bunun dışında, yukarıda açıkladığımız gibi, yağmurun yağmasını ifade eden birçok fiil vardır. Yine bunları da önceki bölümlerde ifade ettik.

Ayrıca yine Kur’ân-ı Kerim’de deniz’den (bahrun) “*Ve bir vakit sizin için deniziz yardım, sizi kurtardık da Firavun’un adamlarını boğuverdik, sizler de bakıp duruyordunuz.*”²²⁹, ırmak’tan(nehrun) “*Tâlut ordusuyla hareket ettiği zaman Allah sizi bir ırmakla deneyecek, kim ondan içerse benden değildir.*”²³⁰, (seriyyen) kelimesiyle su arkından “*Derken aşağı taraftan ona şöyle seslendi: “Sakın üzülme, Rabbin senin altında bir su arki yarattı”*”²³¹ bahsedilmiştir. Ayrıca Kur’ân-ı Kerim de cennetteki ırmaklardan da bahsedilmektedir.

Altlarından ırmaklar akan cennetler. “*İman edip iyi amel işleyenleri müjdele! Kendileri için altlarından ırmaklar akan cennetler var. Onlara herhangi bir meyveden bir rızık yedirilince onlar, her defasında : “Bu bizim önceden yediğimiz şeydir.” diyecekler; oysa ona benzer olarak sunulacaklar. Kendileri için orada tertemiz zevceler de var. Onlar orada ebedi kalacaklar.*”²³²

-İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen süttan ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve safi süzme baldan ırmaklar. “*Takva sahiplerine va’d edilen cennetin durumu şudur: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen süttan ırmaklar, içenler lezzet veren şaraptan ırmaklar ve safi süzme baldan ırmaklar vardır. Ayrıca onlar her türlü meyve ve Rablerinden bir bağışlama vardır. Bunlar hiç o ateşte ebedi kalacak ve kaynar bir su içirilip de, bağırsaklarını parlayacak kimselere benzer mi?*”²³³

Suyun yağış biçiminde atmosferden yeryüzüne intikal ettiği insanların çıplak gözle müşahede edebildiği bir vakiydir. Âyet-i kerimelerde suyun gökten indirildiği hususuna sıkça yer verilmiştir. Ancak ne türde indirildiğinden ayrıntılı olarak bahsedilmemiştir. “suyun katı, sıvı ve gaz hali düşünülürse, yağmurunda bu üç tarzda

²²⁹ Bkz.2 Bakara 50- 164; 5 Mâide 96; 14 İbrahim 32; 17 İsrâ 66- 67; 25 Furkan 53.

²³⁰ 2 Bakara 249; 18 Kehf 33; 54 Kamer 54.

²³¹ 19 Meryem 24.

²³² 2 Bakara 25.

²³³ 47 Muhammed 16.

indiği söylenebilir. Nitekim gökten inen su yağmur, kar, dolu, çığ, grezil biçiminde olmaktadır.”²³⁴ Genel olarak yağmurların gönderilişini inceledikten sonra şimdi de azaba ve rahmete sebep olan yağmurları âyetler ışığında incelemeye çalışacağız.

a. Rahmet Yağmurlarının İndirilmesi

*“Baksana şu gerçeğe, Allah bir bulut sevk ediyor, sonra onun açıklığını birleştiriyor, sonra on yoğunlaştırıyor da sen onun içinden yağmurun çıktığını görüyorsun. Bir de gökten, ondaki dağlardan bir dolu yağıdırıyor ve onu dilediğine isabet ettiriyor, dilediğinden uzaklaştırıyor. Şimşegin parıltısı da neredeyse gözleri alıverecek”*²³⁵

*“O rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak yollayan Allah’tır. Nihayet onlar, yağmur yüklü ağır bulutları hafif bir şey gibi kaldırıp yüklendiklerinde, bakarsın biz onları ölü bir memlekete gönderip oraya su indirmiş ve orada her türlüünden ürün çıkarmışızdır. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerek ki düşünüp ibret olasınız.”*²³⁶

Yukarıdaki âyet-i kerimede ve başka birçok âyet-i kerimelerde de²³⁷ gördüğümüz gibi Allah Teâlâ genel olarak yağmurları rahmet olarak göndermiş ve onunla insanları rızklandırmıştır. Yağmurlar Allah’ın madde âlemindeki merhametinin rahmetleridir. Allah yağmurlarla insanların su ihtiyacını karşılamış, onunla yerden rızk bitirmiş, yağmuru insanlara rahmet olarak vermiştir. *“Yine o, rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak göndermekte ve biz gökten tertemiz bir su indirmekteyiz ki, bununla ölü bir beldeyi diriltelim ve nice hayvan sürülerini ve birçok insan kümelerini sulayalım”*²³⁸

Her türlü ürün su sayesinde vardır. İnsan küçücük bir sebze, meyveyi yapmaya güç sahibi değilken, su sayesinde güzel bahçelerin, çeşitli renk ve lezzette sebze ve

²³⁴ Biricik, Ali Selçuk, “Kur’ân Ve Coğrafya”, Kur’ân Ve Tefsir Araştırmaları., Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, I, 221.

²³⁵ 24 Nûr 43.

²³⁶ 7 A’raf 57.

²³⁷ 16 Nahl 10; 20 Tâhâ 53; 2 Bakara 22; 15 Hicr 22.

²³⁸ 25 Furkan 48- 49.

meyveleri sahibi olur. Buluttan inen su Allah Teâlâ'nın yaratmasıyla insana gönderilmektedir. O suyun acı, tuzlu değil de tatlı bir lezzeti vardır. *“Şimdi gördünüz mü o içtiğiniz suyu? Buluttan onu siz mi indiriyorsunuz, yok sa biz miyiz indiren? Dileseydik onu acı bir çorak yapardık. O halde şükretseniz ya!”*²³⁹

Kur'ân-ı Kerim'de ifade edildiği gibi yağmur öyle bir anda gökten indirilir ki insanın umutsuzluğunu giderir, ferahlık ve rahatlık verir. *“O dur (insanlar) ümitlerini kesmişlerken yağmuru indiren ve rahmetini her tarafa yayan. O, öyle dost, öyle övülmeye layık olandır.”*²⁴⁰

Gökten inen su, bir yandan denizlere akıp gider ve orada dünya hayatının genel düzenini sağlamada önemli bir görev ifa eder. Diğer yandan yeraltı kaynaklarına yerleştirilerek veya yüksek dağlarda kar halinde tutularak akarsuların devamlı surette akmasını sağlar ve yeryüzünde hayat kaynağı vazifesi görür. Yani dağlar bir nevi su depoları vazifesini görmektedir. *“Allah'ın gökten bir su indirip de onu bir yoluyla yeryüzündeki kaynaklara koyduğunu görmedin mi? Sonra onunla türlü renklerde bir ekin çıkarır, sonra o heyecana gelir (solar) bir de onu sararmış görürsün, sonra da onu çöpe çevirir. Elbette bunda temiz akılları olanlar için bir ihtar vardır.”*²⁴¹

“Hayatın kaynağı olan su birçok değişikliklere, değişik yerlere uğrasa da sonunda yine buharlaşarak, kendisine karışan yabancı maddelerden arınırdaki bulutları oluşturur. İlâhi filtreden geçtikten sonra tekrar yeryüzüne inerek devr-i âlem yapar. Dünyanın onda yedisinin denizlerle kaplı olması su ihtiyacımızı karşılamada en büyük kaynaktır.”²⁴² Dünyanın onda yedisinin su ile kaplı bulunması, canlılarla bitkilerin yaşayışlarını sağlamaya, hayatlarını korumaya kısacası dünyanın yaşamaya elverişli olmasına yönelik bir düzenlemedir. Bu Allah Teâlâ'nın yarattıkları için çok büyük bir nimettir. Ayrıca yağmurdaki inanılmaz ölçü, yere inişindeki yumuşaklık ve o mükemmel tat Allah'ın mucizevî rahmetlerindedir. Yağmurun tatlı olmasının sebebi Allah'ın koyduğu başka bir kanundur. Bu kanuna göre su, ister tuzlu denizlerden, ister çamurlu sulardan buharlaşsın hiçbir yabancı madde taşımadan yeryüzüne iner. Allah

²³⁹ 56 Vâkıa 68- 70.

²⁴⁰ 42 Şûrâ 28.

²⁴¹ 39 Zümer 21.

²⁴² Yıldırım Celal, a.g.e, XII, 5589.

bunu Kur'ân-ı Kerimde şu şekilde ifade etmiştir. *“Yine O, rüzgârları rahmetinin önünde, müjdeci olarak göndermekte ve biz, gökten tertemiz bir su indirmekteyiz.”*²⁴³

*“Ve orada, oturaklı yumru yumru dağlar oturtup size tatlı su sunmadık mı?”*²⁴⁴ Allah Teâlâ'nın belli bir miktar suyu gökten indirmesi, bu suyun içilebilecek tatta olması, ölü bir beldeyi canlandırması şüphesiz O'nun yarattıklarına verdiği büyük bir nimettir.

Gökleri ve yeri bir örnek edinmeksizin yaratan yüce Allah, bulutları da belirli bir ölçüyle takdir etmiştir. Bu bulutların içinden yeryüzüne inen yağmur sularıyla yeryüzündeki yaşamın devam etmesini sağlamaktadır. Allah bir ayette şöyle buyurmaktadır. *“Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün bir biri ardına gelişinde, insanlara yarar şeylerle denizde akan gemide, Allah'ın yukarıdan bir su indirip onunla toprağı ölmüşken diriltmesinde, üzerinde deprene hayvanları yaymasında, rüzgârları değiştirmesinde, gökle yer arasında boyun eğmiş bulutta akıllı olan bir topluluk için elbette Allah'ın birliğine deliller vardır.”*²⁴⁵

b. Azap Yağmurlarının Gönderilmesi

Rahmetin müjdecisi olan yağmurlar, öyle anlar olmuştur ki, şiddetinin azıcık değişmesi üzerine felakete sebep olmuşlardır. Allah Teâlâ'nın yağmurlar üzerindeki müthiş dengesinden bahsetmiştik. Yeryüzüne öyle bir ölçüyle inmektedirler ki, o kadar yumuşak bir iniş sergilemektedir ki bundaki mucizeyi görmemek mümkün değildir. *“Gökten bir ölçü ile bir su indirdik ve onun yerde durmasını sağladık. Oysa biz, onu giderme gücüne de sahibiz.”*²⁴⁶ Hayatın devamlılığının sağlanmasında bu miktarın sabit olmasının önemi son derece büyüktür. Eğer bu miktarda en küçük bir değişiklik bile olsa, kısa bir zaman sonra çevreyle ilgili dengesizlik ortaya çıkacak ve bu da hayatın sonunu getirecektir. Suyu bir ölçüyle indirmeye kadir olan Allah Teâlâ dilerse o ölçüyü alt üst edebilir. Ve işte o zaman yağın yağmurlar rahmete değil azaba sebep

²⁴³ 25 Furkan 48.

²⁴⁴ 77 Mürselât 27.

²⁴⁵ 2 Bakara 164.

²⁴⁶ 23 Mü'minûn 18.

olmaktadırlar. “*Bunun üzerine göğün kapılarını şakır şakır dökülen bir su ile açtık*”²⁴⁷
Azap yağmurları Kur’ân-ı Kerim’de şöyle anlatılmaktadır.

-Taşlar yağdırdık. “*Emrimiz geldiğinde, o memleketin üstünü altına geçirdik ve üzerlerine balçıktan pişirilmiş istif taşlar yağdırdık.*”²⁴⁸

-Âfet yağmuru. “*Andolsun ki, o âfet yağmuruna tutulan memlekete de vardılar. Artık onu görüyor değiller mi? doğrusu yeniden dirilmeyi ümit etmiyorlar, uyanmak istemiyorlardı.*”²⁴⁹

-Uyarılanların yağmuru. “*Ve üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki, ne kötü idi o uyarılanları yağmuru!*”²⁵⁰

-Azap yağmuru. “*Onları üzerine bir azap yağmuru yağdırdık. İşte bak mücrimlerin sonu nasıl oldu.*”²⁵¹ Zemahşerî buradaki azap yağmurundan kastedilenin taş yağmuru olduğunu söylemektedir.²⁵²

Ayrıca Kur’ân-ı Kerim’de ufak bir değişiklikle felakete sebep olabilecek doludan da bahsedilmektedir. Büyüklüğünün hafif değişmesi neticesinde yol açtığı felakete hepimiz şahit oluyoruz. Bu dolu tanelerinin daha da büyük olarak düştüğünü düşünelim acaba nasıl bir sonuç olur. “*...Bir de gökten, ondaki dağlardan bir dolu yağdırıyor ve onu dilediğine isabet ettiriyor, dilediğinden uzaklaştırıyor. Şimşeğin parıltısı da neredeyse gözleri aliverecek.*”²⁵³

Hûd sûresinde ki yağın taşların özellikleri hakkında Râzi şunları söylemiştir: O taşlar gökten inerken birbiri üzerine iniyordu. O taşların her birinde üst üste konulmuş ve top haline getirilmiş küçük taşlar vardı.²⁵⁴

Allah Teâlâ’nın suyla azabının en bariz örneğini Nuh kavminin helâkında görmekteyiz. Allah Teâlâ’ya isyanda direnen ve onun elçisine olmadık eziyetleri reva

²⁴⁷ 54 Kamer 11.

²⁴⁸ 11 Hûd 82; ayrıca bkz. 8 Enfâl 32; 15 Hicr 7.

²⁴⁹ 25 Furkân 40.

²⁵⁰ 26 Şuâra 173.

²⁵¹ 7 A’râf 84.

²⁵² Zemahşerî, *a.g.e.*, I, 471.

²⁵³ 24 Nûr 43.

²⁵⁴ Râzî, *a.g.e.*, XIII, 140.

gören ve asırlar boyu, gidişatında hiçbir değişiklik yapmayan zalim bir topluluk sonraki nesillere inkârcı zalimlerin sonunun ne olduğunu anlamaları için helak edilmişlerdir. Helak ediliş şekilleri Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde anlatılmıştır. “*Bunun üzerine göğün kapılarını şakır şakır dökülen bir su ile açtık. Yeri de kaynaklar halinde fişkırttık, derken sular önceden takdir edilmiş bir iş için birleşti*”²⁵⁵ Gök kapılarını açarak sularını boşaltmış, yer her tarafından sular fişkırtmaya başlamıştı. Allah'ın azabı sadece gökten yağmurun yağması ile olmamış gökten yağan taşlarla da olmuştur. Lût kavminin helâkı ise zelzele ve yağın taşlarla olmuştur.

4. DEMİRİN İNDİRİLMESİ

Demir Kur'ân'da dikkat çekilen elementlerden birisidir. Demir yani “*Hadid*” sûresinde bu element şu şekilde anlatılmıştır. “*Andolsun ki, biz peygamberimizi açık delillerle gönderdik; beraberlerinde kitap ve mizan indirdik ki, insanlar adaletle tutunsunlar. Bir de demiri indirdik ki; onda hem çetin bir sertlik hem de insanlar için birçok faydalar vardır. Çünkü Allah kendisine ve peygamberlerine gıyabında yardım edenleri belli edecektir. Şüphesiz Allah çok güçlüdür, üstündür.*”²⁵⁶ Kur'ân-ı Kerim de demirin dışında altın ve gümüşten ziynet eşyası olarak bahsedilir. “*İnsanlara, kadınlar oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, cins atlar, davarlar, ekinler gibi zevklerin sevgisi, çekici hale getirildi. Fakat bunlar dünya hayatının geçici nimetleridir. Oysa Allah, akıbet güzelliği, Onun yanındadır.*”²⁵⁷ Ve bakırdan maden olarak bahsedilmiştir. “*Bana demir kütleleri getirin! İki ucu denkleştirdiği vakit“Körükleyin!” dedi. Demiri bir ateş haline getirince : “Getirin bana üzerine erimiş bakır dökeyim” dedi*”²⁵⁸ Ayrıca denizden çıkarılan inciden ve mercandan ²⁵⁹ bahsedilmiştir.

Demir kelimesi Kur'ân-ı Kerimde beş âyette kullanılmıştır. Bu âyetlerin üçünde demir'den maden olarak bahsedilmiştir.²⁶⁰ Âyetlerden birinde ahiretteki cezalandırma

²⁵⁵ 54 Kamer 11-12.

²⁵⁶ 57 Hadid 25.

²⁵⁷ 3 Âl-i İmran 14; 9 Tevbe 34; 17 İsrâ 93.

²⁵⁸ 18 Kehf 96; 34 Sebe 12.

²⁵⁹ 55 Rahman 22; 35 Fâtır 33.

²⁶⁰ Bkz 57 Hadid 25; 18 Kehf 96; 34 Sebe 10.

araçlarından biri olarak zikredilmiştir. “*Bir de bunlara demirden kamçılar vardır.*”²⁶¹ Âyet-i Kerimelerden birin de ise demirin fiziksel özelliğinin kendisine sağladığı sertlik ve sağlamlıktan dolayı Allah’ın Yaratmadaki güç ve kudretinin ifadesi olarak demir örnek olarak verilmiştir. “*De ki; “Gerçekten, ister taş olun, ister demir.”*”²⁶²

Allah Teâlâ insanları yarattıktan sonra yeryüzünde ki bütün nimetleri onların hizmetine sunmuştur. İşte bu nimetlerden biri de demir madeninin varlığıdır. Demir dünya üzerinde en yaygın üçüncü elementtir ve yerkabuğunun yüzde beşini oluşturur. İnsanların keşfettiği birçok maden vardır. Allah Teâlâ yeryüzünde birçok maden yarattığını bildirmiş fakat özel olarak madenlerden ayrıntılı olarak bahsetmemiştir. Ancak insanları sürekli tefekküre sevk eden Allah birkaç madene işaret etmiştir. Demir madeni Kur’ân-ı Kerim’de lâfzen zikredilen madenlerden biridir. Hadid sûresinde “*nezele*” fiili kullanılarak demirin indirilmesinden bahsedilmiştir.

Kur’ân-ı Kerim’de Davut (as)’ın demir sanatıyla uğraştığından da bahsedilmektedir. “*Andolsun ki, Davud’a tarafımızdan bir üstünlük verdik; “Ey dağlar, çınlayın onunla beraber, siz de ey kuşlar!” dedik ve Ona demiri yumuşattık.*”²⁶³ Davud (as) demirin yumuşatılması onu eritmeye ihtiyaç duymadan şekle sokabilmesidir.²⁶⁴

Bizim asıl araştırma konumuz, Hadid sûresinde anlatıldığı şekliyle demir gibi somut bir varlığın nasıl indirildiğidir. “*Nezele*” fiilinin daha çok gökten indirilen soyut (vahy, melek, kitap) gibi şeyler için kullanılırken, somut (kurban, demir, sofrası, yağmur, kar, kudret helvası ve bıldırcın eti) içinde kullanılmıştır. Somut varlıkların kullanımında bir mekândan çok Allah Teâlâ’nın keyfiyet ve derece yönünde yüksekliğini ifade etmek içinde kullanılmış olabilir. Bütün nimetler Allah katından olduğu için bu indirme maddi olarak gökten inme değil, keyfiyet olarak yüce bir yaratıcıdan gelmiş olmasından dolayıdır.²⁶⁵

²⁶¹ 22 Hac 21.

²⁶² 17 İsrâ 50.

²⁶³ 34 Sebe 10.

²⁶⁴ Yazır, a.g.e., VI, 124.

²⁶⁵ Ünal Ali, a.g.e., s. 71.

Müfessirler demirin nasıl indirilmiş olabileceği konusunda farklı görüşler bildirmişlerdir. Râzi, demirin indirilmesi bahsinde iki görüş bildirmiştir. Birincisi Allah bunları gökten indirmiştir. İkincisi ise; bu indirimin anlamı, var etme ve hazır hâle getirmedir.²⁶⁶ Bir rivayete göre demirin İnzali, onun sanatının insan kalbine ilham olmasıdır.²⁶⁷ Sebe sûresi ondördüncü âyette ifade edildiği üzere Hz. Davud'a demirin yumuşatılması Allah'ın bir rahmeti olarak ona demiri işleme sanatının öğretilmesini buna örnek olarak gösterilebilir. Örnek Allahın demiri indirmesi onu bol yaratması ve varlığını bildirip kullanmasını öğretmesidir.²⁶⁸ Bu anlatım tarzı demir cevherinin vahy gibi peyderpey bir toz halinde yeryüzüne indiğini gösterir. Bu inme olayı onun arzın yüzeyinden merkezine doğru çökmesini de ifade edebilir.²⁶⁹

Mevdûdî bu konuda şunları söylemiştir. “Bu âyetin anlamı, Yüce Allah'ın topraktan demiri çıkarmasıdır. Toprakta olanlar, Allah'ın emriyle buraya geldiği ve kendi kendine oluşmadığı için, bunların ortaya çıkışı, doğuşu ve yaratılışı, Kur'ân dilinde iniş olarak ifade ediliyor.”²⁷⁰ Yüce Allah demiri yaratmış ve insanlara bunları nasıl kullanacaklarının bilgisini ilham etmiştir. Demirde insanlar için birçok yararlar olmasının yanında, o, güç ve baskı aracıdır.²⁷¹ Bu rivayete göre Allah demiri indirmemiş, onu var etmiştir. Âyetteki ifadeyle de demirin varlığından insanları haberdar etmiştir.

Kur'ân-ı Kerimdeki somut şeylerin indirmekle fiiliyle ifade edilmesi “Bu anlatım tarzı Kur'ân'a mahsustur. Bu, ya ilâhi irâde ve emrin inmesiyle bunların vücut bulduklarına işaretler, ya da her olayın ve vücut bulan her maddenin yukarıdan programlandığı gibi yürütüldüğünü ilhâm etmektedir. Ayrıca demir madenin indirilmesi, yeryüzünde onun hammaddesinin çok yaygın ve belirgin olduğuna ve kullanımının da ilk yaratılan Adem(as)'dan beri devam edildiğine işaret olabilir.”²⁷²

²⁶⁶ Râzi, *a.g.e.*, XXI, 334.

²⁶⁷ İbn Aşur Muhammed Tahir, *Tefsîrû't-Tahrir Ve't-Tenvir*, Tunus, ty., XXVII, 417.

²⁶⁸ Yazır, *a.g.e.*, VII, 159.

²⁶⁹ Yeniçeri, Celal, *Uzay Âyetleri Tefsîri*, Erkam Yay., İstanbul, 1995, s. 418.

²⁷⁰ Mevdûdî, Seyyid Ebu'l A'la, *Tefhîmu'l Kur'ân* (trc: Nazife Şişman, Yusuf Karaca, Muhammed Han Kayani, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş) İstanbul, 1986, VI, 300.

²⁷¹ Derveze, *a.g.e.* VII, 258.

²⁷² Yıldırım, *a.g.e.*, XII, 6034.

Bilim adamlarına göre ise “Yerkabuğunun yaklaşık yüzde 5’ini oluşturan demir, metallere arasında alüminyumdan sonra ikinci, elementler arasında oksijen, sülüsyon ve alüminyumdan sonra dördüncü sırada gelir. Yerçekirdeğinin büyük bölümünü oluşturan demir, bir bütün olarak yeri oluşturan elementler arasında da yaklaşık %35 oranıyla 1. sırada gelir. Güneş ve başka yıldızlarda da bol miktarda bulunur.”²⁷³

“Saf demir sadece göktaşlarında ve Grönland’ın bazik kayalarında keşfedilmiştir. Bu kayalar çoğunluğu demir sanılan yerkabuğundan yukarı fırlamıştır.”²⁷⁴ Bu verilere baktığımızda evrendeki gök cisimlerinin genelinde demire rastlanmaktadır. Dolayısıyla demirin oluşumu dünyanın oluşumu esnasında meydana gelmiş bir elementtir diye bir görüş de ifade edilebilir.

Allah Kur’ân’da demiri indirdiğinden bahsetmiştir, fakat bu indirilişin gökten mi olduğu yoksa demir madeninin var edilmesi mi olduğu açık olarak ifade edilmemiştir. Allah bu madeni yeryüzünde var etmiş, maddenin varlığından insanları haberdar etmiş onun bir güç olduğunu söyleyerek onun kullanım sanatı hakkında insanlara ipucu vermiştir. Kur’ân’da zikredilmesi, dünyada en çok bulunması ve en çok kullanılan maden olması dolayısıyla demir madeni insanlık için daha da bir önem arz etmektedir.

II. ŞAHISLARA ÖZEL OLARAK İNDİRİLEN ŞEYLER

Kur’ân-ı Kerim’de birçok indirilişten ve bu indirmeyle ilgili birçok yer, zaman ve topluluklardan bahsedilir. İnsanlar yaratıldıktan sonra öncelikle onlara hayatlarını idame ettirecek nimetler gönderilmiştir. Canlıları birbirlerinin rızkı kılmıştır. Allah Teâlâ her şeyi bir hikmet ve sebep üzerine yaratmıştır.

Sonra insanlara yaşam gayeleri olan vahyi, vahyi insanlara anlatacak peygamberleri göndermiştir. Peygamberler insanlar arasından buna layık kişiler tarafından seçilmiştir. Açıklayıcı olarak kendi katından kitaplar göndermiştir. Ancak öyle zamanlar gelmiştir ki, bazı kavimler peygamberleri yalanlayıp Allah Teâlâ’yı inkâr etmişlerdir. Uyarıları kabul etmeyen kavimlerin üzerine azaplar gelmiştir. Bunlar bazen taş yağmuru, bazen şiddetli yağmurlar bazen de çığlık şeklinde olmuştur. Bazen

²⁷³ *Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Demir mad. Ana Yayıncılık, İstanbul 1986, VII, 96.

²⁷⁴ *Britannica Bilim Ansiklopedisi*, Eğitim Serhat a.ş. III, 632.

ise gönderilen yağmurlar o toprağın bereketi olmuştur. İşte bütün bu gönderilişler Allah Teâlâ katındandır. Bazen ise bazı şahıslara mucize niteliğinde özel gönderilen şeyler olmuştur. Şimdi de şahıslara özel olarak gönderilen maddî şeyleri ele alacağız.

A. HZ. MERYEM'E RIZK İNDİRİLMESİ

Tüm insanların yegâne yol göstericisi Kur'ân'dır. Allah Kur'ân âyetleri ile insanlara yaşamları boyunca karşılaşılabilecekleri her konuda, ihtiyaç duyacakları her türlü bilgiyi, doğruyu ve yanlışını bildirmiş, ayrıca Hz. Peygamber'in sünnetini de tüm inananlar için bir yol gösterici kılmıştır. Ancak bunun yanı sıra, Allah Kur'ân'da peygamberlerin ve Salih mü'minlerin hayatlarından örnekler vererek, insanların Kur'ân ahlâkını günlük hayatta nasıl yaşayacaklarını görebilmelerini sağlamıştır. Kur'ân'da bahsi geçen ve mü'minlerin, güzel ahlâkı üzerinde düşünüp kendilerine örnek almaları gereken Salih mü'minlerden biri de Hz. Meryem'dir.

Hz. Meryem Kur'ân'da ismen zikredilen tek kadındır. "Arap kültüründe önde gelen kişiler, hanımlarının ve kızlarının adlarını açıkça söylemez ve onlardan bahsetmek söz konusu olunca 'eşimiz, ailemiz, ehlimiz' gibi kinaye lafızlarıyla onları anarlardı. Kur'ân da bu geleneğe uyarak yalnızca Hz. Meryem ismine yer vermiştir."²⁷⁵

Hz. Meryem hayatının her anında yaptığı her işte, Allah'a yönelen, Allah'ın ismini yücelten, Rabbimize yürekten bağlı, samimi bir mü'mindir. Allah, İmran ailesini üstün kıldığı gibi, bu aileye Mensup olan Hz. Meryemi de seçmiş, onu en güzel şekilde yetiştirerek tüm kötülüklerden arındırmış ve onu âlemlerin kadınlara üstün kılmıştır. Allah Kur'ân'da Hz. Meryem'in üstünlüğünü şöyle bildirmektedir. "*Melekler şöyle demişlerdi: Ey Meryem, şüphesiz ki Allah seni süzüp seçti. Seni tertemiz yarattı ve seni âlemlerin kadınlara üstün kıldı. Ey Meryem, Rabbine divan dur, secdeye kapan ve rükû edenlerle birlikte rükû et*"²⁷⁶

Hz. Meryem de ailesi gibi, yaşadığı toplumda Allah'a olan bağlılığı, ihlâsı ve samimiyeti ile tanınan bir kişidir. Allah onu kendisine gönülden bağlı olanlardan olduğunu bildirmektedir. O babasız evlat doğurmanın getirdiği toplumsal baskılar ve

²⁷⁵ Akpınar, Ali, *Kur'ân Coğrafyası*, Ankara, 2002, s. 85.

²⁷⁶ 3 Âl-i İmran 442- 443.

yaşadığı bütün sıkıntılara rağmen imanda sebat etmiş, iffetini sonuna kadar koruyabilmiş, bütün kadınlara misal gösterilmiş kendini Allah Teâlâ'ya adanmış bir kadındır. Allah Teâlâ onun ismini Kur'ân'da zikrederek onun yüzyıllarca hatırlanmasına ve onun daima değerinin korunmasına sağlamıştır. En önemlisi Kur'ân'da zikredilmesi ve Allah Hz. Meryem'e daha yaşarken birçok lütufta bulunmuş olmasıdır. Öncelikle Allah Teâlâ'nın bir lûtfu olarak Hz. İsa'yı babasız olarak dünyaya getirmiştir.

Bilindiği gibi Hz. Meryem annesi tarafından Allah'a adandığı için küçük yaştan itibaren mâbedde yaşamaya başlamıştı. Orada hem ruhî hem de bedenî gelişmesini tamamlamıştır. Hz. Meryem'in mâbed'deki bakımını kura sonucu teyzesinin kocası Hz. Zekeriya üstlenmiştir. Hz. Zekeriya Allah'ın hidâyete eriştirdiğini, salihlerden olduğunu, âlemlere üstün kıldığını ve dosdoğru yola yöneltip ilettiğini bildirdiği peygamberlerdendir. Allah Kur'ân'da Hz.Zekeriya'dan övgüyle bahsetmiş, onun Allaha olan bağlılığına, takvasına ve güzel ahakına dikkat çekmiştir. *“Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı ve İlyâ'sı da... Hepsi iyilerdendir. İsmail'i Elyasa'yı, Yunus'u ve Lût'u da... Her birini âlemlerin üstüne geçirdik. Atalarından, soylarından ve kardeşlerinden bir kısmını da... Bunların hepsini seçtik ve bir doğru yola hidayetçi kıldık.”*²⁷⁷

Hz. Zekeriya Hz. Meryem ile yakından ilgilenmiş, onun hayatındaki olağanüstü olaylara bizzat tanık olmuş ve onun diğer insanlardan üstün kılınmış bir kimse olduğunu fark etmiştir. Hz. Meryem'in başına gelen bazı olaylar ile Allah'ın onu rahmetiyle desteklediğine ve çeşitli vesilelerle onu kendi fazlından nimetlendirdiğine şahit olmuştur.

Hz. Meryem'in mihrab'da karşılaştığı olağanüstü olay; kendisine nereden geldiği bilinmeyen yiyeceklerin sunulmasıdır. Kur'ân-ı Kerim'de bu olay şöyle anlatılmaktadır. *“Bunun üzerine Rabbi onu hoşnutlukla kabul buyurdu, onu güzel bir biçimde yetiştirdi ve himayesine verdi. Zekeriya onun yanına mihraba her girdikçe yanında yeni bir yiyecek bulur ve “Ey Meryem, bu sana nereden?”Derdi. O da “Allah Teâlâ tarafından” derdi. Şüphe yok ki Allah Teâlâ dilediğine sayısız rızk verir”*²⁷⁸

²⁷⁷ 6 En'âm 85- 87.

²⁷⁸ 3 Âl-i İmran 37.

Hız. Zekeriya'nın bu sorusuna verdiği cevap ile Hız. Meryem de, Allah'ın kendi üzerindeki fazlını ve rahmetini dile getirmiştir. Hız. Meryem'in yanındaki yiyeceklerin nereden geldiği konusunda müfessirler çeşitli görüşler bildirmişlerdir. Bazılarına göre bu yiyecekler Hız. Meryem'e mabedi ziyaret edenler tarafından hediye olarak getirilmiştir.²⁷⁹ Yine bazı kaynaklarda, Hız. Meryem'in mihrab'da kilitli tutulduğu ve yanındaki yiyeceklerin dünya nimetlerine benzemediği için Hız. Zekeriya'nın bu olayı gariptediği ve hayretle sorduğu zikredilir.²⁸⁰ Aslına bakılırsa Hız. Zekeriya'nın sorusuna karşılık, Hız. Meryem'in “Allah katından” demesi yiyeceklerin normal yollardan gelmediğinin belirtisidir. Zaten eğer bu yiyecekleri herhangi birisi getirseydi Hız. Zekeriya muhakkak görürdü.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu yiyecekler yazın kış meyveleri, kışında yaz meyveleri idi. Zemahşeri'ye göre bu yiyecekler cennetten geliyordu ve dünya nimetlerine benzemiyordu.²⁸¹ Genel olarak tefsir kaynaklarında bu meyvelerin cinsinin ne olduğu söylenmezken Taberî bu meyvenin üzüm olduğunu söylemiştir.²⁸² Râzi ise bu olayı şöyle değerlendirmiştir: Zekeriya mescid'den çıktığı zaman üzerine yedi kapıyı kilitlemesine rağmen Hız. Meryem'in yanında yiyecekler bulunması tamamen olağanüstü bir olaydır.²⁸³

Ancak böyle bir olaydan Hız. Zekeriya'nın habersiz olması çok düşük bir ihtimaldir. Çünkü Hız. Meryem'in bakımı tamamen Hız. Zekeriya'ya aitti ve rivayetlere göre onun yanına Hız. Zekeriya'dan başkası giremezdi. Bazı âlimler tarafından bu olay kerametın hak olduğuna delil olarak gösterilmiştir. Çünkü peygamber olmayan Hız. Meryem'in böyle olağanüstü hadiseler yaşaması bazı Salih kişilerde birtakım kerametler görülebileceğine delil olmuştur.²⁸⁴

Dolayısıyla hadisenin nasıl olduğu, yiyeceklerin nasıl olduğu ve nerden geldiği hakkında kesin bir şey söylemek doğru değildir. Allah Teâla tarafından geldiği ifade edilen bu yiyeceklerin melekler tarafından sunulmuş olabileceği ihtimali de söz

²⁷⁹ Doğrul, Ömer Rıza, a.g.e., I, 119.

²⁸⁰ Zemahşeri, a.g.e., I, 427.

²⁸¹ Zemahşeri, a.g.e., I, 427.

²⁸² Taberî, a.g.e., III, 245.

²⁸³ Râzi, a.g.e., VI, 282.

²⁸⁴ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, 1991, II, 41.

konusudur. Bu hadise bir taraftan bizlere Allah Teâlâ'nın kudretinin tecellisini gösterirken bir taraftan da Hz. Meryem'in sıradan bir kadın olmadığını hatırlatmaktadır.

B. HZ. MÛSÂ'YA LEVHALARIN İNDİRİLMESİ

Allah Teâlâ uyarıcı olarak gönderdiği peygamberlerine kitap ve sahifeler vermiştir. Ancak Hz. Peygamber'e gönderilen Kur'ân'a kadarki kitapların hepsi tahribata uğramış, aslını koruyamamışlardır. *“Deki Hz. Mûsâ'nın insanlara bir nur ve hidâyet olmak üzere getirdiği kitabı kim indirdi. Ki siz onu parça parça kâğıtlar haline getiriyor bunları ortaya atıyorsunuz ama birçoğunu gizliyorsunuz. Bununla beraber şimdi size ne sizin ne atalarınızın bilmediği hakikatler öğretilmekte.(onlara cevaben) Allah Teâlâ da, sonra bırak onları daldıkları bataкта oynayıp dursunlar”*²⁸⁵ Son olarak gönderilen Kur'ân ise, Allah Teâlâ'nın koruması altında aslını koruyabilmiştir. Dört büyük kitaptan biri olan Tevrat ise Hz. Mûsâ'ya gönderilmiştir. Tevrat, bütün beni İsrail peygamberlerine indirilmiş vahiylerin genel adıdır, Hz. Mûsâ'ya verilen kitap, Tevrat'ın bir bölümüdür, fakat bütünüyle Tevrat'ın kendisi değildir.²⁸⁶ *“Haberiniz olsun bu ilk sahifelerde vardır. İbrahim ve Mûsâ'nın sahifelerinde”*²⁸⁷

Yine başka bir âyet-i kerimede Hz. Mûsâ'ya levhalar verildiğine işaret vardır. *“Ve onun için levhalarda her şeyden yazdık. Öğüt ve hükümlerin ayrıntılarına dair her şeyi. Dedik ki, “Haydi bunları sıkı tut, kavmine de emret, onları en güzeliyle tutsunlar! İleride size o fâsıkların yurdunu göstereceğim” Kavmi Hz. Mûsâ'nın davetini kabul etmeyince onlara şöyle bir sitemi olmuştur. “Mûsâ kızgın ve üzgün olara kavmine döndüğü vakit. Bana arkamdan ne kötü halef oldunuz. Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz? Dedi ve levhaları bırakıp kardeşinin başından tuttu ve kendine doğru çekmeye başladı. Harun: Anamın oğlu! İnan ki bu adamlar beni hırpaladılar, az daha beni öldürüyorlardı. Sende benimle düşmanları sevindirecek bir harekette bulunma ve beni bu zalim kavimle bir tutma “dedi”*²⁸⁸

²⁸⁵ 6 En'âm 91.

²⁸⁶ Özsoy Ömer, Güler İlhami, a.g.e, s. 213.

²⁸⁷ 87 A'la 18–19.

²⁸⁸ 7 A'raf 150.

Yukarıdaki âyet-i kerimelere baktığımızda levhaların gökten indiğine dair bir ifadeye rastlamıyoruz. Ancak Allah Teâlâ'nın "bunları sıkı tut" ifadesi, Hz. Mûsâ'nın öfkelenince levhaları yere bırakması ve öfkesi geçince onları yerden kaldırması ortada somut bir şeylerin olduğunu gösteriyor. Zemaşerî levhalar hakkında şunları ifade etmiştir. Levhalar on tanedir ancak yedi tane olduğunu söyleyenlerde vardır. Onlar zümrütten, kırmızı yakut ve Zeberced'dendir. Cebrail (as) getirmişti.²⁸⁹ Levhalar Hz. Mûsâ'ya Allah tarafından gelmiş ve öğretilerin bulunduğu belgelerdir. Bu levhaların Allah katından geldiğinde şüphe yoktur. Soru işaretlerine sebep olan konu bu levhaların gökyüzünden mi geldiği yoksa yeryüzünde mi yazıya geçirilmiştir. Her şeye kadir olan Allah Teâlâ'nın bu levhaları gökyüzünden yazılı olarak indirmesi mümkündür. Ancak bunun kesin olması için Kur'ân kaynaklı bilgilere dayanmamız gerekmektedir. Ancak Kur'ân'da bu levhaların gökyüzünden geldiğine dair ifadelere rastlanmamaktadır.

Yarattığı her şeyi sonsuz bir ilim ve hikmet üzere yaratan yüce rabbimiz, sandukanın varlığını Kur'ân'ın yanı sıra Tevrat'ta da bildirmiştir. "Ve Sina dağında, Mûsâ ile söyleşmeyi bitirince, şahadetin iki levhasını, Allah'ın parmağı ile yazılmış taş levhaları ona verdi."²⁹⁰ Daha sonra bu sandığın Hz. Davud tarafından taşındığı ve Hz. Süleyman tarafından yerine koyduğu ise yine Tevrat'ta şu şekilde haber verilmektedir. "Ve Davud kalktı ve isimle, Kerûbiler üzerinde oturan ordular Rabbinin ismile çağırılan Allah'ın sandığının Baale-yahudadan çıkarmak için, yanındaki bütün kavmler oraya gitti. Ve Allah'ın sandığını yeni bir arabaya koydular ve onu tepede olan Abinadabın evinden kaldırdılar ve Abinadabın oğulları Uzza ve Ahyo yeni arabayı sürüyorlardı. Ve Allah'ın sandığı ile beraber onu tepede olan Abinadabın evinden kaldırdılar; Ahyo sandığın önünde yürüyordu."²⁹¹

C. HZ. İBRAHİM'E KURBANIN İNDİRİLMESİ

Hz. İbrahim kıssasında anlatılan olaylardan birisi de Hz. İsmail'in kurban edilecek olmasıdır. Saffât sûresindeki, Hz. İbrahim'in Cenab-ı Hak tarafından tabi

²⁸⁹ Zemaşerî, *a.g.e.*, I, 512.

²⁹⁰ *Kitab-ı Mukaddes*, Çıkış, Bab 31, s. 90.

²⁹¹ *Kitab-ı Mukaddes*, Samuel II, Bab 6, s.317.

tutulan imtihandan başarıyla çıkması sûretiyle ilgili âyetlerde (100–112) genel anlamda kurban ibadetinden bahsedilmektedir. Bilindiği gibi Hz. İbrahim, Kur’ân-ı Kerim’de çeşitli yönleriyle model bir şahsiyet olarak, hakkında en geniş bilgi verilen peygamberlerden birisidir. Aynı zamanda, Hz. İbrahim, Kur’ân-ı Kerim’de örnek ("üsve-i hasene" numûne-i imtisal) teşkil etmektedir. *“Muhakkak İbrahim başlı başına bir ümmet idi, tevhid inancına sahip olarak Allah’a itaat için kıyam etmişti ve asla Allah’a ortak koşanlardan olmadı. Onun nimetlerine şükredendi. Allah onu seçmiş ve doğru yola iletti. Ve biz ona dünyada bir iyilik verdik. Şüphesiz ki o, ahirette de mutlaka iyiler arasında olacaktır.”*²⁹²

Hz. İbrahim ve İsmail’in Allah Teâlâ’ya bağlılıklarının denendiği bu kıssada her ikisinin de imtihanı zorlu olmuştur, fakat ikisi de başarıya ulaşmışlardır. Hz. İbrahim’in, yolda kendisine vesveseler ve şüpheler vereye çalışan şeytanı, Rabbinin rahmet ve şefkat delilleriyle kovması ve Hz. İsmail’in, ilâhi emir karşısında teslimiyet ve sabır göstermesi imâni gücün göstergesidir. Bu olay Kur’ân’da şöyle anlatılır.

“Biz de ona uslu bir oğul müjdeledik”

“Oğlu yanında koşma çağına gelince : “yavrum ben seni rüyamda boğazladığımı görüyorum. Artık bak ne düşünürsün? dedi. Çocuk da: “babacığım sana ne emrediliyorsa yap! Beni inşallah sabredenlerden bulacaksın! Dedi.”

“Ne zaman ki ikisi de bu şekilde Allah’a teslim oldular İbrahim onu tuttu şakağına yıktı (şakağı üzerine yatırdı.)”

“Ve ona şöyle seslendik: “Ey İbrahim!

“Rüyaya gerçekten sadakat gösterdin, işte biz güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız.”

“Şüphesiz ki bu apaçık ve kesin bir imtihandı.” dedik.

²⁹² 16 Nahl 120- 122.

“*Ve ona büyük bir kurbanlık fide verdik.*”²⁹³

Mevzu ile ilgili rivayetlerde, Hz. İbrahim’in çocuğu kurban etme hazırlıklarını yapıp onu keseceği sırada Hz. Cibril tarafından bir koçun indirildiği ve oğlu yerine, lütf-u İlahi olarak gönderilen koçu kurban ettiği bilinmektedir. Her ne kadar tarihte insanın kurban edilmesiyle ilgili yaklaşımlar sergilenmiş olsa da, bunun gerçekleştiği herhangi bir vakta bilinmemektedir. Asrı Saadet’te kurban ise, “*Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.*” (Kevser, 108/2) âyetiyle ümmete bildirilmiş ve tarih boyunca devam eden gelen bir uygulama, Kur’ân ve hadis tasdikli yürürlüğe konulmuştur. Yukarıdaki âyetin yanında Allah Resülü (sas)’nın uygulamalarıyla da tebeyyün eden kurban ibadeti, ümmetin sadakatini, Allah’a takdim etme adına güzel bir fırsat olarak yerleşmiş ve hâlen de devam etmektedir. Aslında bu olay Hz. İbrahim’in Allah’a teslimiyetinin ölçülmesidir. Saffât sûresinde Hz. İbrahim kıssası anlatılırken, Hac sûresinde de kurban ibadetinden bahsedilirken, ilgili âyetlerde öne çıkarılan en önemli hususlardan birisi de, bilinçli şekilde kurban kesmektir. Ya da, başka bir ifadeyle, bilinçli şekilde kesilen kurban, sahibinin Muhsinliğinin (ihsan seviyesinde oluşunun) göstergesidir. Kıssada bizim çalışma alanımıza giren bölümü koçun ne şekilde geldiğidir. Bazı rivayetlere göre kurbanlık İshak iken bazı rivayetlere göre de İsmail’dir.²⁹⁴ Genel kanı kurbanlığın koç olduğudur. İmam Ahmed’den gelen rivayete göre Hz. İbrahim, İsmail’i kurban etmeye hazırlanırken “Ey İbrahim sen rüyayı gerçekleştirdin.” diye nida gelmiş. Hz İbrahim dönüp birde bakmış ki beyaz, boynuzlu, iri gözlü bir koçla karşılaşmış.²⁹⁵ Ancak Kur’ân-ı Kerim’de bu koçun gökten indirildiğine dair hiçbir bilgi yoktur. Ayrıca âyet-i kerimede indirmeyle ilgili fiil de kullanılmayıp, “*verdik*” ifadesi kullanılmıştır. Ancak Müslümanların inanışına göre bu koç o sırada gökten indirilmiştir. “İbn Abbas dedi ki: Bu koç Habil’in kurban olarak sunduğu koçtur. Bu koç cennette otliyordu. Nihayet Allah onu İsmail’e fide olmak üzere gönderdi. Yine ondan gelen rivayete göre bu, yüce Allah’ın cennetten gönderdiği bir koçtu. Cennette kırk yıl süreyle otlamıştı.”²⁹⁶

²⁹³ 37 Saffât 101- 107.

²⁹⁴ Taberî, *a.g.e.*, X, 520.

²⁹⁵ İbn Kesîr, *a.g.e.*, XII.

²⁹⁶ Kurtubî, Ebi Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Cami’li Ahkami’l-Kur’ân*, Beyrut, 1952.

Bazı kaynaklarda Hz. İbrahim'in kurban ettiği hayvanın Mekke'de bir tepeden aşağıya inip geldiği rivayet edilir. Bu görüşte olanlar bu hayvanın bir koç değil de dağ tekesi olduğunu söylerler.²⁹⁷ Netice itibariyle koçun nerden geldiği hakkında ne Kur'ân'da ne de hadislerde kesin bir bilgi yoktur. Âyet-i kerimede gökten indirildiğini destekleyecek bir fiil de kullanılmamıştır. Bizim bu konu hakkında bildiklerimiz rivayetlerden ibarettir. Allah'ın bu koçu gökten indirmesi de mümkündür, o anda orada var etmesi de mümkündür. Hz. İbrahim'in rüyası ve kurbanı Sâffât Sûresi'nde (102–110) Hz. İbrahim'in, oğlu yerine kestiği kurban olayı güzel ve etkili bir üslup içinde özetlenmiştir. Buna göre Hz. İbrahim rüyasında, Allah için oğlunu kurban ettiğini görmüş, bunu teslimiyet sembolü olarak almak yerine zahiri ile alıp uygulamaya kalkışmış; onun ve oğlunun bu itaat, fedakârlık ve teslimiyeti Allah tarafından kurban olarak kabul buyrulmuş ve bunun yerine bir koç kurban etmesine izin verilmiş. İbrahim aleyhi's-selâm Allah'ın emrine boyun eğerek oğlunu kurban etmek üzere şakağı üzerine yatırınca Cenâb-ı Hakk İsmail'in yerine bir koyun kurban etmesini emretmiştir. Bu, Allah'ın insanlığa büyük bir İütfudur. Allah, insanları aracılığı ile insan kurban etmekten korumuş olmasaydı muhtemelen insanlar "İnsan kurban etme" gibi korkunç bir geleneğe sahip olabilirdi ve insanları bu korkunç gelenekten kimse de kurtaramazdı.

²⁹⁷ İbn Kesîr, *a.g.e.*, XII. 146.

SONUÇ

Âlemi en güzel bir şekilde yaratan Allah Tealâ, bütün varlıklar gibi, insanı da en güzel bir şekilde yarattıktan sonra bütün evreni insanın hizmetine sunmuştur. Bununla beraber insanı da başıboş bırakmamış, ona bir takım sorumluluklar yüklemiştir. Öncelikle insan, içinde yaşadığı dünyanın, çevrenin sorumluluğunu almıştır. İnsan varlığını devam ettirmesi için, içinde yaşadığı dünyadaki diğer bütün canlılarla ilişki kurmak zorundadır. Dünya nimetlerinden yararlanabilmek için bir taraftan Allah'ın kendisine bahsettiği nimetleri arama çabasında olmalı, diğer taraftan da bir şeyler üretmek için gayret göstermelidir. Yaşadığı dünyada sağlıklı bir yaşam sürmek için de dünyanın ekolojik dengesini bozacak şeylere meydan vermemelidir.

İnsan dışında dünyadaki bütün canlılar Allah'ın kendilerine belirlediği hayat çizgisi üzerinde yaşamaktadırlar. Hayvanlar, bitkiler, bunlardan bir kısmı insanlara faydası olması için yaratılmışken, bir kısmı da bazı dengeleri sağlamak için yaratılmıştır. Yani Allah'ın yarattığı her şey bir sebep üzerine yaratılmıştır. Hiçbir şey gayesiz yaratılmamıştır.

Bu varlık grupları içerisinde insanın üstlendiği vazife ise yaratılış gayesine uygun olarak Rabbine kulluk etmektir. Bu, O'nu tanımak ve O'nun kendisi için biçtiği kurallara uymakla gerçekleşecektir. İnsana bir takım sorumluluklar yüklenmiştir. Ve insan, dünyadaki yaşantısına göre ahirette mükâfatlandırılacak yahut cezalandırılacaktır. İşte insana sorumluluklar yükleyen Allah, onu bu sorumluluklardan haberdar etmek için önce kutsal kitaplarını, sonrada bunları insanlara açıklayacak peygamberlerini göndermiştir. İşte Allah ile insanın ilişkisi de bu şekilde vahy ile başlamıştır.

Aslına bakılırsa Allah ile insanın ilişkisi her daim devam etmektedir. Allah, kullarını varlığından haberdar etmek için bir çok delil bırakmıştır. Bu onu görebilen kulları için geçerlidir aslında. İnsanın etrafına dikkatle bakması Allah'ı hatırlaması için yeterlidir.

Kur'ân'a göre var oluş sebebi Allah'tır. Allah, insan da dâhil olmak üzere bütün kâinatın yaratıcısıdır. Meleklerden cinlere kadar, hayvanat, nebatat, cemaat ve

insanlar, her şey Allah'ın ol demesiyle yaratılmıştır. Varlığı kendinden olan Allah bütün mahlûkatın da idaresini bizzat yürütendir. Canlı cansız her varlığı yaratan O'dur. Kâinat onun kudretiyle meydana gelmiş, O'nun kudretiyle devam etmekte ve O'nun kudretiyle zamanı gelince son bulacaktır. Kudretiyle Yüce Allah, âlemi en güzel bir şekilde yaratmıştır. Ve ondaki bütün nimetlerini insanların istifadesine sunmuştur.

Allah'ın, âlemlerle ve insanlarla olan ilişkisi yaratılma süreciyle başlamış ve canlılar olduğu sürece devam edecek bir ilişkidir. Allah'ın âlemlerle olan ilişkisinde, tek taraflı, insanlarla olan ilişkisinde karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Allah'ın gerek âlemlerle gerekse insanlarla ilişkisi dünya yaratıldığı andan itibaren mevcuttur. Bu ilişkinin insan boyutu Kur'an'da anlatıldığı gibi bazen olumlu, bazen de olumsuz bir şekilde zuhûr etmiştir. İlişkiyi olumlu ve olumsuz yöne götüren insanın kendisidir. Çünkü Allah Teâlâ, bütün canlılara gösterdiği sevgi, şefkat ve merhametini insanlara karşı da göstermiştir.

Allah insan ilişkisinin diğer bir boyutu da bazı şahıs ve kavimlerde özel olarak gerçekleşen müstesna olaylardır. Bu olaylar çalışmamızın içerisinde ayrıntılı olarak bahsettiğimiz gibi somut olarak tezâhür etmişler ve insanlar için birçok örnekler mevcuttur. Tabiatla gerçekleşen doğa olayları, nezele fiilinin kullanıldığı bazı rızıkların verilmesi hadiselerin, bazen kavramakta zorlansak da varlığı gerçek olan hadiselerdir. Gerçi zikrettiğimiz bu olaylar hakkında müfessirler farklı yorumlar yapmışlar ve gökten indiği ifade edilen bazı nesnelere gökten inmediğini sadece Allah'ın bunların varlığından bizleri haberdar etmek için bu fiili kullandığını ifade etmişlerdir.

İnsanlık için hayat kaynağı olan yağmurun indirilmesi ve suyun varlığında, rahmetin müjdecisi, bazen de azabın vesilesi olan rüzgârların esmesinde, insanlar için elbette alınacak dersler vardır. Bunların yeryüzüne gönderilişi gördüğümüz kadarıyla gökten olmaktadır. Her ne kadar yağmurun oluşum aşaması yeryüzünde gerçekleşse de inişi gökyüzünden olmaktadır.

Yine insanların yaşamında ve araştırmalarımız neticesinde gördüğümüz kadarıyla, dünyanın oluşumunda büyük bir yere sahip olan demirin indirilmesi de *nezele* fiiliyle anlatılmıştır. Fakat bu indiriliş müfessirler tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bazılarına göre bu indiriliş, sadece demirin varlığından haberdar etmektir, bazılarına göre de gökten toz halinde veya dünyanın oluşumu esnasında düşen kütle halinde düşen demir parçasından bahsedilmiştir. Netice itibariyle demir madeni indirilişinin nasıl olduğu kesin olmamakla beraber Allah Teâlâ insanlık için önem arz eden bu madeni var etmiş ve insanlığın hizmetine sunmuştur.

Hız. Meryem'e gelen rızık, İsrail oğullarına inen Mâide, Men ve Selvâ, Hız. İbrahim'e gönderilen kurbanlık, Hız. Mûsâ'ya indirilen levhaların, âyeti kerimelerde gökten indiği ifade edilmiştir. Muhakkak bunlar Allah'ın mucizelerindedir. Her şeyi yoktan var etmeye kadir olan Allah bunları da gökten indirmeye kadirdir.

BİBLİYOGRAFYA

ABDUH, Muhammed, *Tefsîr-u Cüz-i Amme*, Mısır, ty.

ABDULBÂKÎ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul, 1986.

AKPINAR, Ali, *Kur'ân Coğrafyası*, Fecr Yay. Ankara, 2002.

ASLAN, Abdülgaffar, *Kur'ânda Vahy*, Ankara Okulu Yay. Ankara 2000.

ATEŞ, Süleyman, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, 1991.

....., *Kur'ân Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991.

BAYRAKLI, Bayraktar, *Yeni Bir İlmin Işığında Kur'ân Tefsîri*, Bayraklı Yay. İstanbul 2002

BOZYİĞİT, Halil, *Kur'ân-ı Kerim'de İnsanlar Arası İletişim* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 1999

BİRİCİK, Ali Selçuk, *"Kur'ân Ve Coğrafya"*, Kur'ân Ve Tefsir Araştırmaları, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhari Ve Tercümesi* (Çev: Mehmed Sofuoğlu), İstanbul, 1987.

CEBECİ, Lütfullah, *Kur'âna Göre Melek Cin Şeytan*, Şule Yay. İstanbul, 1998.

el-CÜRÇÂNÎ, eş-Şerif Ali b. Muhammed, *Kitâbu't-Ta'rifat*, (Nşr: Muhammed b. Abdülhakim el-Kâdî) Beyrut, 1991/1411.

ÇALIŞKAN, İsmail, *Kur'ânda Din Kavramı*, Ankara Okulu Yay. Ankara 2002.

DERVEZE, İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, Dîmeşk, 1962.

EBÛ DÂVÛD Süleyman b. Eşas es-Sicistâni, *es-Sünen*, Beyrut, ty,

DOĞRUL, Ömer Rıza, *Tanrı Buyruğu*, İnkılâp Ve Aka Kitapevi, İstanbul, 1980.

FAZLURRAHMAN, Ensâri, *Ana Konularıyla Kur'ân* (Çev. Alpaslan Açıkgenç) Ankara, 2003.

el-FİRÛZABÂDÎ, Muhammed İbn Ya'kûb, *Besâiru Zevi't-Temyiz*, el-Mektebetü'l-İlmiye, Beyrut, ty.

İBN AŞÛR, Muhammed Tahir, *Tefsîru't-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus, ty.

İBNU'L CEZVÎ, Abdurrahman, *Nüzhetü'l A'yuni'n Nevazır fî İlmi'l- Vücûh ve'n- Nezâir*, Beyrut, 1985.

İBN KESİR, İmâdüddin Ebu'l Fida İsmail, *Tefsîru'l-Kur'âni'l Azîm*, Beyrut, 1994.

İBN MANZÛR, Ebul Fadl Cemâleddin Muhammed b Mükerrerem, *Lisânü'l-Arab*, (thk. Abdullah Ali el-Kebir, Muhammed Ahmed Hasbullah, Haşim Muhammed Şazeli) Kahire, ty.

el- İSFEHÂNÎ Rağıb, *el-Mufredât fi Garibi'l Kur'ân*, İstanbul,1986.

İZUTSU, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah Ve İnsan*, (Çev.:Süleyman Ateş) İstanbul,1991.

KOMİSYON, *Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Ana Yay. İstanbul, 1986.

....., *Britannica Bilim Ansiklopedisi*, Eğitim Serhat a.ş.İstanbul, 1986.

....., *Kitabı Mukaddes*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2003.

el-KURTÛBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Cami' li-Ahkami'l-Kur'ân*, Beyrut, 1952.

MAHMUT, Mustafa, *Kur'ân'a Yeni Yaklaşımlar*, (trc.Muhittin Akgül) Işık Yay. İstanbul, 2003.

el-MEVDÛDÎ, Seyyid Ebu'l- A'la, *Tefhîmu'l Kur'ân*, (trc: Nazife Şişman, Yusuf Karaca, Muhammed Han Kayani, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş) İnsan Yay. İstanbul, 1986.

NURBÂKÎ, Haluk, *Kur'ân-ı Kerim'den Âyetler ve İlmi Gerçekler*, T.D.V.yay. Ankara.

ÖZSOY, Ömer, GÜLER, İlhami, *Konularına Göre Kur'ân Fihristi*, Fecr Yay. Ankara 2003

er-RÂZÎ, Muhammed b. Hüseyin Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, Beyrut, 2001.

REŞİD RIZA, Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'âni'lHakim, eş-Şehîr bi-Tefsîri'l-Menâr*, Beyrut, ty.

es-SABÛNÎ Nureddin, *Maturidiye Akaidi*, (çev. Bekir Topaloğlu) Ankara 1978

et-TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, (thk.Beyrut, 1980).

et-TEHÂNEVÎ, Muhammed Ali, *Mevsûatu Keşşâfi İstulâhâtı'l-Fünûn ve'l-Ulûm*, Beyrut, 1996.

ÜNAL, Ali, *Kur'ânda Temel Kavramlar*, Nil Yay. İstanbul, 2003.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*,(Sadeleştirenler: İ.Karaçam, E.Işık, N.Bolelli, A.Yücel, M.Özakkaş), İstanbul, ty.

YILDIRIM, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, Anadolu Yay. İstanbul, 1980.

YENİÇERİ, Celal, *Uzay Âyetleri Tefsîri*, Erkam Yayınları, İstanbul, 1995.

ez-ZEMAŞERÎ, Ebu'l Kasım Carullah Muhammed b. Ömer, *el-Keşşâf an-Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l Ekâvil*, Beyrut, 2003.